

ejusd. titul. n. 13. Panormit, in cap. fin. §. In aliis, num. 2. extr. ut lite non constet. Carol. de Graf. dict. tract. effectu 50.

121 Alii † contra, *auth. Offeratur, C. de lit. contest. §. ibi Glof. verb. Fidejussione, auth. de exhibend. reis, §. Suscepto, coll. 5. §. Sed hodie, instit. desatisd.*

122 Fidejussoremque *judicio sisti*, ejus qui Clericus effectus est, † fidejussione liberari, tradunt Hipol. de Marf. *dict. rubr. defidejussor. num. 138. Zabar. in Clement. 1. decis. quæst. 9. Carol. de Graf. (aliis citatis) dist. tract. effectu 51. per tot. pag. 461.*

123 Clericum absque parentis autoritate, † & consensu in judicio posse comparere, probant *text. in cap. fin. de judic. lib. 6. Carol. de Graf. effectu 60. pag. mibi 465. Paz in prax. tom. 1. part. 1. tempore 2. nu. 20. Menoch. de recuper. possess. remed. 15. n. 319. & multi alii, quos in collect. ad dict. cap. fin. n. 10. Augustin. Barbosa. refert. Alii * vero nequeunt, ut jam supra q. 5. n. 11. notavimus.*

125 Cum duobus testibus in præsentia parochi, † testantur Cler. *Crim. effes, 10. de testam, Alvar. Valasc. consult. 74. par tot. Carol. de Graf. d. tract. effectu. 63. Cum*

126 in aliorum † longè major solemnitas desideretur, ut *q. precedenti. n. 338. §. seq. ostendimus.*

127 A servitute Clericatum liberare * libertumque ab operarum libertorum præstatione, tradit Carol. de Graf. *dict. tractat. in prælud. n. 417. §. seq. Primum, ex Azone in summ. C. de Episcop. §. Cleric. n. 14. Qui cum distinctione id profert, præscriptam ab auth. de sanctis. Episc. §. Si vero sciente, §. §. Ascriptios, coll. 9. §. l. 18. titul. 6. part. 1. Secundam, ex l. Interdum, 34. ad fin. D. de oper. liber. & Alber in tract. de statut. lib. 3. quæst. 41. num. 6.*

128 A seculari jurisdictione † Clericos esse exemptos, nemo est qui non sciat, suntque *text. in c. 1. 11. q. 1. §. per tot. in c. Si quis Episcopus, 27. in ordine, 23. quæst. 8. in cap. Denique, 5. in ord. 96. dist. in cap. At si Clerici, 4. in cap. Cum von ab homine, 10. §. in cap. Qualiter, 17. de judic. cap. diligenti, 12. cap. significasti, 18. de foro compet. auth. Statuimus, C. de Episcop. §. Cleric. auth. ut Cleric. apud. prop. Episcop. coll. 6. l. 57. tit. 6. p. 1. l. 10. §. 15. tit. 1. lib. 4. novæ reg. collect. diximusque de privileg. pauper. 1. p. quæst. 52. n. 4. 5. §. 10. & prosequitur laussumè Graf. *dict. tract. effectu. 1. à n. 1. usque ad n. 66. quam multis ampliati: onibus conclusionem exornans; sequentibusque limitationes assignans.**

129 Neque statutis laicorum † adstringuntur, *cap. Ecclesia sancta Mariae, 10. de constit. d. cap. At si Clerici, §. cap. qualiter, de judic. cap. 2. de foro compet. cap. 1. 96. dist. cap. non minus, 3. cap. adversus, 7. de immunit. Ecclesiar. cap. quamquam, 4. de censib. lib. 6. copiosè (ut multorum allegationi parcamus) Carol. de Graf. effectu 2. per tot. cui, eoque relatis; plenè quoque agentem addo Alderan. Mascard. de gener. statutor. interpretatione, conclus. 1. per tot.*

Et litis consortibus, laicis ad judicem Ecclesiasticum † aditum præstant; si individua saltem causa sit, sive in criminali, cum laicus simul cum Clerico deliquit: sive in civili, ut cum Clericus, & laicus sunt hæredes, vel correi. In finitos propè refert in comprobationem Graf. *dict. tract. effectu. 1. n. 132. §. seqq. nec multitudini Farin. pepercit, prax. crimin. q. 8. n. 151. nec Joan. Mar. Novar. in prax. elect. §. variat. fori, sect. 1. quæst. 45. per tot. notamusque supra qu. 3. ampliation. 7.*

131 A muneribus esse immunes, † non solum Clericos, sed etiam ipsis servientes; jam *quæst. precedenti, n. 77. §. seqq. à quibusque, ostendimus.*

Denique supra dicta, in minorum quoque Ordinum Clericis * procedere; cum & hi omnibus privilegiis, quibus sacrorum Ordinum gaudeant; cum multis profitetur Carol. de Graf. *repetitio tract. in præfation. numero 300. Quod tamen S. C. Tridentini, sess. 23. c. 6. de reform. servata forma, intelligendum est*

Utrum universitas miserabilis persona dicatur? privilegio legis nostræ unicæ gaudeat? Quatenusque privilegiata existat?

S U M M A R I U M.

- 1 Universitas nomen generale est, cuiuslibet multitudi-
ni, irrationabili etiam animoque carenti, aptum.
- 2 Universitas nomine simpliciter adiecto, de ea,
quam humana, rationabilisque societas junxit, in-
telligitur.
*Analogiam per se sumptum, stat pro famosiori signifi-
cato. ibi.*
- 3 Universitas Hominum quotuplex sit?
- 4 Universitas definitio. & n. seq.
- 5 Corporum nomen, animata, & inanimata, ra-
tionabilia. & ratione carentia continet.
- 6 Universitatem miserabilem personam esse, legisque
nostræ unicæ, forique privilegio uti probatur, ul-
que ad n. 13, exclusivè.
Contra n. & 14. Distinguitur; n. 15. & seqq.
- 7 Non privilegiatus cum privilegiato concurrens, ejus
privilegio gaudet. Amplia tribus, numeris seqq.
- 9 Oleum non consecratum, an majori etiam quantitate
consecrato possit commisceri?
Et an totum consecratum maneat? n. 39.
- 10 Clericorum Collegium simul & laicorum an licet
minor pars ex Clericis constet, Ecclesiasticum dica-
tur. & 38.
- 11 Universitas pupilla appellatur, & num. 39. & seqq.
Et an semper pupillis comparetur? num. 39 & seqq.
- 14 Universitas cum in specie excepta non reperitur, ju-
re communi uti debet.
- 15 Nova auctoris distinctio, & opinio, quam n. seqq.
prosequitur.
- 17 Universitas corpus animatum, verumque non ha-
bet, neque appellatione personæ continetur.
- 18 Sine subjecto, qualitas stare nequit.
- 19 Singuli de universitate in illius causæ quæ in com-
muni agitur ferre testimonium possunt.
*Servus communis universitatis, singulorum de illa non
intelligitur. ibid.*
- 20 Universitas bona, singulorum non sunt, neque
quod universitatis debetur, singulis, debetur ne-
que è contra.
*Universitatis nomine agens, singulorum non dicitur
agere nomine ibid.*
- 21 Universitas advocatus potest contra singulos de il-
la consulere.
- 22 Intellectus text. in leg. si communem, 10. D. que-
madmodum servit. amit. in leg. unic. D. si in
commun. ead. que caus. in integr. restit. pos-
tul. in l. 1. & 1. C. si unus ex plurib. appel. &
in l. Præcipimus, §. Eodem observando, C.
de appellation. §. n. 34. & 36.
- 23 Argumentum de pupillis ad universitatem, an &
quando procedat.
*Argumentum à simili ut procedat, omnimoda æqui-
paratio adesse debet. Æquiparationemque adesse dis-
centi, probatio incumbit; ibid.*
- 24 Secundum decretum contra pupillum non interpe-
nitur.
Contra universitatem, utique. & num. sequent.
- 26 Universitas non ut pupillus alieno arbitrio regitur,
Senatum in Romano populo, Decurionum ordinem, &
Syndicos procuratores, in cæteris, quæ constituen-
di extiterit, causa.
- 27 Pupillo tutor datur, ut ejus regatur arbitrio, pu-
pillique actibus auctoritatem præstet.
- 28 Universitas, per se, aut per Syndicum à se consti-
tutum contrahere ac publica expedire negotia valet.
- 29 Pupilli quamlibet parvam potentiam perhorrescunt.
Universitas timetur de potentioribusque dicit. & n. 32.

- 33 *Marchesani, & Scaccie impugnatur iudicium. Universitas tribus personis constat, & una sustinetur. ibid.*
Pauperum collegium, vel Hospitale redditus quoque habens. fori privilegio gaudet. ibid.
- 34 *Singuli de universitate, in ejus causa, quæ omnes ut singulos tangit, in propria veluti, testes esse ventantur.*
Et quæ causæ ista dicantur.
- 35 *Miserabilis ut tertius pro interesse suo in causa comparens, an fori Principis favore gaudeat.*
Cum singulorum causam universitas agit, an singuli æque principales existere videantur. ib.
- 36 *Facilius veteris juris retentio, & conservatio, quam actio, & acquisitio conceditur.*
- 37 *Magis dignum, an & quando minus digno prævaleat, illudque ad se trahat, vel non & num. seq.*
Interpretatio text. in cap. per tuas 9. de arbitr. ibid.
- 38 *Ecclesiastica negotia, quæ secularibus tractari prohibeantur, concedantur vè.*
- 39 *Interpretatio textus in capit. Quod in dubiis, tertio, de consecrat. Eccles. vel Altar.*
- 40 *Restitutio Universitati, ut pupillæ conceditur.*
Et an adversus contractus juratos.
- 41 *Contra rempublicam indefensam, sicut contra pupillum, sententia lata non tenet. regulariter contra.*
- 42 *Debitor pupilli, vel minoris, ab ejus tutela, curavè repellitur.*
- 43 *Debitor Reipublicæ ab ejus honoribus, administrationeque annexum honorem habente, nisi debitum solverit, repellitur.*
- 44 *Universitatis administratores malè rempublicam gerentes, ad pupillorum, minorumque tutorum, vel curatorum similitudinem tenentur.*
- 45 *Universitati, ut minori, juris ignorantia prodest.*
- 46 *Universitatis bona, ad bonorum minorum instar, sine solemnitatibus alienari non possunt.*
Et quæ desiderantur.
- 47 *Universitas Ecclesiæ æquiparatur, ejusque privilegiis gaudet, dissimilitudinis, non existente ratione, & n. 51.*
- 48 *Contra universitatem an non nisi centum annorum præscriptio currat? & n. 50.*
Intellectus legis fin. C. de sacr. Eccles. & auth. Quas actiones, C. eod. tit. ibid.
- 49 *Contra universitatem, ut contra pupillum, præscriptio non currit.*
- 50 *Ad publicam utilitatem factum, pium dicitur.*
- 51 *Novorum instrumentorum prætextu publici negotii, universitatisque favore (etsi regulariter nequeat) retractari sententia potest.*
- 52 *Mutui obligatio quam arcta sit, & efficax, solvionisque necessitas, remis.*
- 53 *Universitas non tenetur ex mutuo, nisi in ejus utilitatem sit versum.*
- 54 *Exceptio non numeratæ pecuniæ perpetuò Universitati competit.*
- 55 *Feria messium, & vindemiarum, ad cætera concessæ, in universitatis & publicis causis non servantur.*
- 56 *Creditor ante tempus debitorem suum conveniens, quibus subjiciatur pænis? remissivè.*
- 57 *Respublica inopia laborans, antè tempus debitores suos exigere potest.*
- 58 *Respublica inopia laborans, an hodiè gabelam ultra summam à lege taxatam regia imponere possit; remis.*
- 59 *Appellationis beneficium omnibus regulariter, convictis, confisusque exceptis, jura Indulgent.*
- 60 *Universitatis de debitori debito, convicto, etsi non confesso, appellatio denegatur.*
Valesco de Priv. Paup. Tom. II.
- 61 *Nudo pacto, citraque stipulationis vinculum usura non debentur.*
- 62 *Universitati citra stipulationem, nudoque pacto, creditorum ab ea pecuniarum usuras deberi, civilia Jura decernunt.*
Amplia num. 79. & 80.
- 63 *Vendere rem suam nemo cogitur.*
- 64 *Pro utilitate publica propriam rem vendere compelli quis potest. Regulaque in re sua quem esse moderatorem, & arbitrum dictans, favore publico limitatur.*
- 65 *Rem communem pro ea parte, quæ aliena est, vendere privato non licet.*
- 66 *Fisco licet, minima etiam parte ad eum pertinente.*
- 67 *Et Universitati: quæ debitorem suum, qui pro debiti satisfactione prædii majorem partem Universitati alienaverat, cogere potest, ut sibi reliquam partem distrahat.*
- 68 *Et si legem consuetudo vincat; non si contra utilitatem communem sit, quæ nullius tunc momenti existit.*
- 69 *Inter chirographarios, personalesvè creditores, prælatio ex tempore non datur.*
- 70 *In Republica creditrice limitatur.*
- 71 *In omni regulariter casu, ex omnibusque actionibus compensatio ipso jure fit.*
- 72 *Debitor publicus multis in casibus compensationem non opponit.*
- 73 *Contra eos, qui alienas, vel etiam proprias res apud alios existentes, autoritate propria invadunt, aut extrahunt, graves à Jure sunt constituta pæna.*
- 74 *Universitas, & illi qui ab Universitatibus collectas conduxere, si de debito non dubitetur, possunt res non solventium capere, & subhasta ponere.*
- 75 *Pro sibi tributis debitis, ut Fisco, tacita in bonis debitorum hypotheca Universitati competit.*
- 76 *Universitatis administratores de bonis ejus ditatos, si finita administratione divites reperiantur, nisi bonam rationem reddiderint, præsumuntur.*
Et quæ hujus præsumptionis utilitas sit? num. seq.
- 77 *Universitatis pecuniam administrator retinens, quam pænam quasque patitur usuras?*
- 78 *An de levi culpa? & ad quid administrator hic teneatur?*
- 79 *Universitas neque delinquere, neque puniri potest, limita & intellige numero 85. 86 & 87.*
- 80 *Neque dolum committere Universitas, neque de dolo actio in eam dari potest.*
- 81 *An in Universitatem excommunicatio ferri valeat?*
- 82 *Intellectus legis Quod major, D. ad municip.*
- 83 *Universitas, multitudoque delinquens mitius puniuntur.*
- 84 *In criminali causa (adversus ordinarias Juris regulas) per procuratorum comparere, seque defendere Universitas potest.*
- 85 *An ob non servatum juramentum, Universitas perjurium incurrat, defunctis saltem qui juraverunt?*
- 86 *Utilitas publica privata antefertur.*
Et de publicæ utilitatis privilegiis, remis.
- 87 *Alterius factò oneratur nemo.*
- 88 *Universitatis factum, singulos de ea gravat.*
- 89 *Ante litem contestatam, testes recipi nequeunt.*
- 90 *Favoris publici ratione, cumque ille offenditur, limitatur.*
- 91 *Gratia ad beneficium concedentis facta ejus morte expirat.*
- 92 *Quid si publicam respiciat utilitatem?*
- 93 *Juri, vel favori suo quilibet potest renunciare.*
- 94 *Publico renunciare non licet.*

- 100 *Clausula, & quosdam, seu quosvis alios, in re- scriptis apponi solita, cum alios comprehendat: Universitatem non utique, & num. seq.*
- 101 *Mandatum contra Titium, & quosvis alios, Universitatem, seu Collegium non comprehendit.*
- 102 *Dua Universitatis, aut Decurionum parres, ad Universitatis actus gerendos, requiruntur adesse.*
- 103 *In actibus Universitati, aut Collegio utilibus, minor duarum partium existentia, & consensus sufficit.*
- 104 *Factum à majori Universitatis parte, etsi ab omnibus factum videatur: si Universitati damnosum sit, singulorum desideratur placitum.*
- 105 *Civitatum Rectores Advocati officium, sive inter sua; sive alienae jurisdictionis boni publici ratione existere prohibentur.*
- 106 *Provinciae Rector negotiari favore publico prohibetur, & num. 108.*
Aplia num. 107. 109. & seqq.
- 110 *Decuriones, aut Tabelliones Universitatum, negotiari an possint?*
- 111 *Universitatem propria, jura earum Regalia nulli ex praedictis conducere possunt.*
- 112 *Ad matrimonia contrahenda in secundo consanguinitatis gradu, nunquam dispensandum, nisi ob causam publicam.*
- 113 *Universitas acquirit absque traditione dominium, & secundo emptori, cui res prius tradita fuit, praefertur. Regulariter, nec sine traditione dominium transit; nec primus emptor, sed secundus, cui res prius tradita fuit, praelationem habet.*

QUAESTIO X.

UT quaesito responsio congruat, & Universitatis dictione fieri; & definitionem assignari convenit. Est enim *Universitatis* generale nomen, † cuiuslibet multitudini, irrationabili etiam, carentique anima aptum, ex *l. Si grege 22. & ibi Bart. & Doctoribus, D. deleg. 1. c. Ex literis, 7. ibique etiam communiter Scribentibus, de jure patronat.* Tametsi cum simpliciter † *Universitas* profertur; eam quam humana, rationalisque societas instruxit, intelligi, illius supereminens dignitas, Hominisque excellentia efficiat. Cum analogum perse sumptuum, pro famosiori stet significatio, juribus à *Nobis in Axiomatibus. & locis commun. jur. lit. A. n. 261. citatis.*

Hanc verò, quadruplicem, † sive quatuor Universitatum species Doctores constituunt. Provinciam, Civitatem, Castrum, Opidum, seu Villam, & simplex Collegium, *Bart. in l. Imperium, n. 7. D. de jurisd. omn. judic. & conf. 189. n. 1. vol. 1. Purpur. in eadem l. Imperium, n. 121. & seq. Francisc. Marc. decis. 356. n. 16. p. 1. refert, & sequitur Nicol. Losæ de jure Univers. 1. p. c. 2. n. 1. plenè seqq. num. uniuscujusque naturam explicans. Collegioque omisso, tres tantum priores *Clef. Hug. recenset, conf. 106. n. 13. eumque sequutus Jac. Canc. var. resol. lib. 3. c. 1. n. 211.**

Una tamen omnes definitione continentur sic à *Losæo, d. cap. 1. n. 2. formata. † Universitas est plurimum corporum collectio inter se distantium, uno nomine specialiter eis designato.* Tametsi quatuor relatarum egrediatur speciem, & alii à definito competat, inanimata veluti, & ratione carentia complexa, plurimum corporum inter se distantium collectionem esse dicens *Corporum † siquidem appellatio, animata, & inanimata, rationabilia, & ratione carentia contineat, ut eleganter Pomponius docet, in l. Rerum mixtura, 30. in princip. D. de usucap. & Ulp. in l. Loci corpus, 4. D. si servit. vendic. profequitur ad longum Senec. epist. 106. incipit. Tradius. sensit Ovid. Trist. lib. 3. eleg. 5.*

Corpora magnanimo satis est prostare Leoni.
Ostenditque *Lucret. de rer. natural. lib. 1.*
Tum porro varios rerum sentimus odores
Nec tamen ad nareis venientes cernimus unquam;
Nec calidos aestus tuimur, nec frigora quinus
Observare oculis; nec voces cernere suemus:
Quæ tamen omnia corporea constare necesse est.
Natura.

Sed facile huic infirmitati, quæ quidem, neque adjunctione illa: *Uno nomine specialiter eis designato,* differentiam, restrictionemve accipit. Cum occium gregi & similibus conveniat, remedium, si *Corporum loco, Hominum* reponamus, ut *Plato Civitatem* definit, quem *Lutius Apuleius, de Philosophia* probat, dicitur: *Civitatem esse conjunctionem inter se hominum plurimorum, in quibus sunt Regentes, alii ceteriores, conjuncti inter se concordia, & invicem sibi opem, & auxilium deferentes: iisdem legibus, rebus tamen, officia sua temperantes.* Brevius in idem *O. de. conf. 315. relatus à Cardin. Domin. Tusch. practicar. conclus. lit. V. conclus. 255. num. 1. definiens: Universitas est, multorum congregatio, eidem capiti subjectorum. Quæ, & Hominum Universitatem, & non sine capite, subjectioneque existere monstrat. Dicta pro necessitate, ad materiaeque desideratam cognitionem: cæteris ad ostentationem amissis.*

Quamlibet igitur ex quatuor Universitatibus designatis † *Miserabilium personarum, forique legis nostræ unica, C. quando Imper. inter pupil. & vid. ad Principis curiam in prima causæ cognitione adversarium trahendi, privilegio gaudere, multa sua dent, tenueruntque multi.*

Suadet *Primò, Pauli responsum in l. si communem, 10. D. quemadmod. servit. amitt. dicentis: Si communem fundum ego, & pupillus haberemus; licet uterque non uteremur; tamen propter pupillum, & ego viam retineo.* *Alexandri Imperatoris, in l. 1. & 2. C. si unus ex plurib. appell. Qui in d. l. 1. ait: Si in una eademque causa unus appellaverit, ejusque justa appellatio pronunciata est: ei quoque proderit, qui non appellaverit.* *Diocletianique, & Maxim. in l. unic. C. si in commun. ead. que caus. in integ. rest. postul. aliorumque jurium probantium: † Non privilegiatum, cum privilegio non concurrentem, ejus privilegio uti.* De quibus per *Alex. conf. 122. num. 16. vers. Et judicio meo, lib. 4. ibidemque illius Addit. lit. E. & adducit Nevizan in Sylv. nupt. lib. 6. tit. quam. judic. pro comm. opin. n. 39. inter communes opiniones lib. 5. quaestioneque praecedendi notamus, n. 130. Cum enim Universitatis plurium, ut diximus, sit collectio, viduas, pupillos, infirmos, cæterosque miserabiles continens: & miserabilem, universitatem dici, & hoc fori privilegio, propter miserabiles in ea existentes, gaudere deducitur. Idque etiam si miserabilium, aut privilegiatorum minor † sit numerus, ut probat *textus, in cap. 8. Per tuas, 9. de arbitr. Qui Clerici unius capacitatem, duorum laicorum conjudicium, sibi datorum, de spiritualibus judicandi incapacitatem supplere videtur, tribuereque laicis cum Clerico circa spiritualia habilitatem judicandi. Text. similiter in cap. 3. de consecrat. Eccles. vel Altar. dum sic Innoc. text. inquit: Nec negamus quin oleum non consecratum consecrato oleo commisceri. Cujus decisionem, tametsi in majori quantitate † oleum non consecratum, consecrato misceatur, intelligunt *Angel. & Rosel. in summ. verb. Aqua, quorum refert sententiam, tenentque (cum modificatione) Sylvest. eod. verb. numero 3.***

Undè, Clericorum Collegium, simul & laicorum, quamvis minor pars † ex Clericis constet, Ecclesiam sticum dici, firmavit *Anton. Burg. in c. Cium delicti, n. 14. de empt. & vendit. quem refert Didac. Covar. pract. q. c. 34. n. 1. post. med. versic. Quamvis Aut. Alio*

11 Alio præterea ex capite, id ipsum, miserabilem nempe universitatem esse, forique privilegio uti, suadet: Quod alieno arbitrio † iudicioque regatur. Ad speciale hoc inducendum, sufficiens causa, ut jam *supr. quæst. 5.* notamus, ad pupillique similitudinem Pupillam enim universitatem Alex. Imperator. *in l. 3. C. de jure Reipubl. lib. 11.* appellavit, utque pupillæ subveniendum ait. Sic Dioclet. *in l. Respublica, 4. C. quib. ex caus. major. Gordian. in l. 1. & ibi Glos. verb. Flagitare, C. de offic. ejus qui vicem alie jud. vel Præs. obtin. & ante hos Papinia. in l. Qui solidum, 80. §. Etiam, (ubi Bart. & DD notant) D. de legat. 2. plenè Nicol. Everard. in locis legalib. loco 66. à pupillo ad Rempubl. & loco 67. à Republic. ad pupill. & Nos in Axiomatib. & locis commun. jur. lit. A. n. 513. latiusque prosequemur inferius.*

12 Præfatam denique assertionem † (quæ miserabilium numero universitatem reponit, eique ut miserabili fori tribuit privilegium) tenent Alexand. *dict. consil. 122. lib. 4. num. 16 ad fin. versic. Et iudicio meo, doctrina ista etiam decidit casum nostrum: maxime cum in societate ista Strazarolorum, sint pupilli, minores, pauperes, infirmi, & multæ miserabiles personæ, quarum respectu, tota universitas debet gaudere beneficio dictis personis miserabilibus concessio, ut l. 1. C. si in commun. ead. que caus. & l. Præcipimus, §. Eodem observando, C. de appellationib. & post eum Grammat. in cons. civil. 76. Incip. In causa universitatis, numero 5. in fin. 6. & 7. Ursil. in annot. ad Matth. de Afflict. decision. 257. numero 2. versic. Et propterea, Prosper. Caravit. in rit. magn. Cur. ritu 233. numero 3. sic Neapoli decisum asserens, Jacob. Menoch. de arbitrar. lib. 2. centur. 1. casu 66. num. 23. Cala de modo artic. in princ. num. 99. Joan. Mar. Novar. in praxi election. & variar. fort. section. 1. quæst. 20. per tot. Thor. in compend. decis. verb. universitas, Alexand. Trentacinq. variar. resolut. tit. de citation. resolution. 2. n. 35.*

13 Contrariam vero, † ingenue (cum Marchesano, quem refert) opinionem sustinet Sigismund. Scacc. de appellation. quæst. 7. numero 130. versic. Exten- de. Ea ratione, quod universitas, seu communitas non sit de personis à lege nostra unica designatis, neque miseræ conditionis in ea ratio extet. Quale communibus regulis, non privilegiato debet Jure uti. Siquidem ubi in specie privilegiata non reperitur, † communi Jure adstringi, eoque uti universitatem debere, Marciani decreto cavetur *in l. Simile, 10. D. ad municip. & Imperatoris Anton. in l. 2. C. de jure Reipubl. lib. 11.* Inque hujus casus specie, privatam personam universitatem reputari privatorumque Jure uti, verba probant, *leg. 9. tit. 3. lib. 4. novæ Reg. collect.*

14 Ergo verò, pro more, sic arbitror distinguendum: † Aut universitas negotia universos de illa in communi, utque universos; aut singulos tangentia tractat. Primò casu † (cum Marchesano, & Scaccia hoc fori privilegio universitatem non gaudere, dicendum rationibus jam perpensis ea quoque addita: quod universitas omnes in communi, neminem, vel miserum, in specie repræsentat, nec corpus habeat animatum, † aut verum, miseræ conditionis capacem, juxta text. junctâ gloss. verb. Penitus, *in cap. Romana, 5. §. In universitatem, desentent. excommun. lib. 6. l. Mutuo, 23. & ibid. Bald. & Bologn. D. de fidejussor. & mandator. notantque Bart. in l. Aut facta, §. Nonnumquam, num. 3. Castrens. in l. Municipius, num. 2. D. de condit. & demonstrat. Socin. sen. in cap. Mulieres, 6. de sentent. excommun. num. 15. in cap. Ad audientiam, de homicid. n. 301. & in cap. Dilectus filius, de symonia, n. 14. & ibid. Abb. in numero 11. & in cap. Novi, 2. de his quæ sunt à Prælat. num. 68. Nicol. Losæ, de jure uni- Velasco de Priv. Paup. Tom. II.*

versit. *dict. par. 1. cap. 1. num. 5. cum seqq. Andr. Gail, de pace publ. lib. 2. cap. 9. num. 11. & seq. Cardin. Dominic. Tusch. practicar. conclus. lit. U. conclus. 255. num. 4. & 8. Prosper. Farin. (alia in id jura adducente) praxis crimin. part. 1. quæst. 24. n. 108. & seq. Nec personæ appellatione propriè universitas continetur, auth. Item quacumque, & ibi Bald. C. de Episc. & Cleric. d. §. In universitatem, Jas. in l. fin. C. de pact. num. 6. Subjectoque miseræ conditionis deficiente, † & ipsam deficere, sit necessè, cum sine subjecto nesciat stare qualitas, l. 4. §. fin. D. de action. empt. l. fin. D. de coll. bonor. cum adductis à Nobis in Axiomatib. & locis commun. jur. lit. Q. num. 2. Miserabilis ergo personæ non extantis, appetet privilegium inepte. Nec quòd impropiè saltem, personæ vicem teneat Universitas, contrariæ quidquam parti favet, ex notatis *suprà quæst. 6. numero 8.**

19 Nec pariter, quod omnium de universitate res in communi agatur; ad singulos referri, aut singulorum privilegium universitas prætere debet, cum nec singulorum causa sit, in qua, tanquam in aliena, † singulis de universitate ferre testimonium liceat, ut infinitis propè relatis Farinacius tradit, *praxis crimin. part. 2. quæst. 60. n. 495.* Quo argumento, ad prædictam assertionem firmendam, utentem repetit Glossam unicam, *in l. 2. D. quod cujusque universit. nom. quod & firmans Marcianus, in l. In tantum, 6. §. 1. D. de rer. divis. ait enim: universitatis sunt, non singulorum, quæ in Civitatibus sunt theatra, studia, & his similia, si qua alia sunt communia Civitatum (à quo eadem Justinianus Imperator verba desumpsit in §. universitatis instit. eod. tit.) Prosecutusque Martianus necit: Ideoque nec servus communis Civitatis, singulorum pro parte intelligitur, sed universitatis. Et iacò, tam contra civem, quàm pro eo, posse servum Civitatis torqueri, divi fratres rescripserunt. Et libertus Civitatis, non habet necesse veniam edicti petere, si vocet in jus aliquem ex Civibus, & Ulpianus, *in l. Sed etsi hac, 10. §. Qui manumittitur, D. de in jus voc. iniquens: Qui manumittitur à corpore aliquo, vel Collegio, vel Civitate, singulos in jus vocabit. Nam non est illorum libertus, sed Reipublicæ honorem habere debet, & in l. 1. §. Servum municipum, D. de quæstion. repetit: Servum municipum posse in caput Civium torqueri, sapissime rescriptum est, quia non sit illorum servus, sed Reipublicæ.* Bonaque universitatis, singulorum non dici, neque è contra, præter superiora, Ulpiani verba ostendunt, *in l. Sicut, 7. §. Sed quod, D. quod cujusque univers. nom.* Ea sunt: *Sed quod universitati debetur, singulis non debetur Neque quod debet universitas, singuli debent.* Pro debito inde universitatis, capi singulares personas non posse, nisi alter se adstrinxerit, in necessariam consequentiam venit, & notant ibi Angel. numero 1. & cæteri, plenèque hac de re Gutie. de gab. quæst. 168. per tot. Nec quod universitati debetur, singuli de illa petere possunt, *dict. §. Sed quod, & adverrit, Castrens. ibid. num. 1.* Quæ causam, vel litem universitatis, singulorum non esse, neque e contra satis apertè monstrant, & docet Roland à Vall. *consil. 53. num. 9. 10. & 11. lib. 4. universitatisque nomine agentem singulorum nomine non agere, universitatisve actorem, singulorem non reputari, Odofred. notat in l. Si municipales, num. 1. & 3. D. quod cujusque universit. nom.**

21 Universitatis inde Advocatum † contra singulos de ea consulere posse, dixit Corraf. *in l. 1. n. 144. D. de servit. sequitur Jacob. Cancer. variar. resol. lib. 3. c. 4. n. 103. & 104. & cap. 17. à num. 179. & seqq. supra dicta prosequens, pariterque Losæ. dict. 1. part. cap. 1. num. 10. cum seqq. & Roland. à Vall. consil. 53. à n. 6. cum seqq. lib. 4.*

22) Neque assertioni huic contraria Jura * n. 6. & seqq. assignata, obstant. Loquuntur enim in causa natura sua in dividua, & inseparabilia; in eaque procedunt, non si separari quoquomodo possunt, ut est concursus Doctorum resolutio in d. l. Si communem, 10. D. quemadmod. servit. amitt. & firmat Covar. practi. d. cap. 34. n. 1. universitatis verò causam omnes in communi tangentem, non modo separabilem; sed omnino diversam, superiora monstrant.

23) Nec universitatis ad pupillos * fortius instat argumentum, tanquam fallax, nec semper procedens, ut constat ex Glos. in l. 1. §. Quod si nemo, verb. Proconsul, & ibi notat Bart. D. quod cujusque universit. nomin. Jas. in l. Si quis major, 41. n. 10. ver. Non obst. C. de transact. ubi argumentum hoc tunc demum vigere, cum æquiparatio facta reperitur, advertit. Utque ab æquiparatis argumentum procedat, omnimodam similitudinem adesse in casu æquiparato debere, nec aliter, minima etiam dissimilitudinem data, subsistere; jam alibi diximus, & in Axiomatib. nostris, tit. A. n. 533. similitudinem ab eo, qui in illa fundamentum habet, probandam adjicientes. Soci. ni, Surd. Seraphin. aliorumque auctoritate.

A legibus specialibus in casibus, suprâ æquiparationem factam vidimus: dissimilitudinem ostendant aliæ. Secundum decretum contra pupillum * interponi, ex Juliani, Marcellique sententia Ulpian. vetat, in l. Apud Julian. 3. D. quib. ex caus. in possess. eatur, ubi ita Accurs. verb. Possideri, & Scribentes notant:

25) Contra universitatem † interponi posse, consentit Gajus in dict. l. 1. §. Quod si nemo, Accurs. jam dicto verbo ibi, & Bart. n. 1. & in l. 1. n. 1. C. de jure Reipubl. lib. 11. Utrumque (aliis quoque citatis) Nicol. Losæ. probat. de jure univers. 2. part. c. 1. n. 72. & seq.

26) Neque alieno, veluti pupillus, Universitas * arbitrio regitur, cum se regendi, propriasque lites agitandi, non ut minor habilitate, & potentia; sed facultate caret. Quæ in Romano populo Senatuum; in cæteris, Decurionum ordinem constitui fecit, non quod illi propria gerendi deesset facultas, Pomponio teste, in l. 2. §. Deinde, D. de origin. jur. dicente: Deinde, quia difficile plebs convenire capit: populus certe multo difficilius, in tanta turba hominum: necessitas ipsa, curam Reipublicæ ad Senatum deduxit: & ita capit Senatus se interponere, & quidquid constituisset, observabatur. Eademque ratione, Procuratorem, ac Syndicum, qui universitatis nomine peragat necessaria, induxerunt Cajus in l. 1. §. Quibus (ubi notat Gloss. verb. Syndicum, Ulpian. in l. Nulli, 3. Paul. in l. Item eorum 6. §. Sed ita. vers. Sed hodie, D. quod cujusque univers. nom. Jul. in Ita tamen, 27. D. ad S. C. Trebell.

27) Diversa tamen (ut diximus) utriusque natura. Pupillo enim tutor datur, * cujus regatur arbitrio, cum ejus imbecilla ætas, quid faciat, ignoret, ut jam quæst. 3. num. 129. & quæst. 5. num. 1. & 2. notamus. Idèdque actibus à pupillo, minorevè gerendis, tutorum, aut curatorum auctoritatem, ne corruant, præstare necesse est, nisi evidentem minorum præ se utilitatem ferant, princip. & toto tit. inst. de auctor. tutor. l. Pupillus, 5. §. Pupillus, & toto tit. D. eod.

28) Universitas, per se, * aut per Syndicum à se constitutum, cuique auctoritatem ipsa præstitit, contrahere, ac publica expedire negotia valet, Ulpiani responso in l. 1. §. 1. Si autem Collegium, ubi id notant Bart. Jas. num. 6. & 7. Rip. num. 9. Alex. 3. & fin. D. ad S. C. Trebell. Castrenf. in dict. l. 1. §. 1. num. 2. & seq. D. quod cujusque universit. nom. & in l. item eorum, §. Sed si ita, num. 2. D. eod. tit. Doctores in l. Civitas, D. si cert. pet. plenè Nicol. Losæ de jure Reipubl. 3. part. cap. 2. n. 1. & seqq. cap. 3. num. 1. & seqq. & cap. 5. per tot.

29) Præterea, pupilli quamlibet, * parvam etiam po-

tentiam perhorrescunt, quæ dicti privilegii causa præcipua ratio extitit. Universitatis alii potentiam perhorrescunt, cum de potentioribus, ut in feriis subjicimus, dicatur.

Satis ergo Universitatis ad pupillos æquiparationis factæ argumentum corruere, dissimilitudinemque omnimodam ad fori privilegium consequendum, cum propriam, universorumvè causam in communi agit, existere, prædictis constat.

Secundò verò casu, * quando ut singulorum Universitatis causa agitur; subdistingendum quoque videtur: an miserabiles principaliter respiciat, vel non; ut si principaliter miserorum causa vertatur; fori universitas privilegio gaudeat. Exemplum præstat Paulus in l. Civitatibus, 225. aliàs 122. D. de legat. 1. iniquens: Hoc amplius, quod in alimenta ætatis infirmæ (puta senioribus, vel pueris, puellisque) relictum fuerit: ad honorem Civitatis pertinere videtur. Quæ enim ratio vetat pro miserabilibus nominatim agendo, suum quoque jus, honorem, decoremque servando, hoc universitatem jure uti? cum & veluti procuratorio nomine agat, & inseparabilitas causæ, privilegiatorum favorem non privilegiatis, ut diximus, tribuat.

Si verò non miserabilium, * singulorum licet causa vertatur: nec pauperem quoque universitatem hoc fori privilegio uti; argumenta in primo casu adducta uam. 13. & seqq. probant, & Signaturæ decretis Marchesanus & Scaccia, citatis locis confirmant: apud quam, denegari hunc universitati favorem, quamvis illius allegetur paupertas, testantur. Quia si singuli unum quadrantem ponant (ipsi ajunt) sufficientem summam constituunt.

De personis inde potentioribus, * universitatem esse, pauperes licet, miserosque contineat fatentur Bald. consil. 311. incip. Apparet, in fin. lib. 1. & Anchar. consil. ut circa med. Præterea conditio Ecclesiæ, prout eos sequutus, Aymon Cravet refert, de antiquitat. tempor. §. Circa præmissa, num 34. constatque ex rubro, & nigro, C. ne Fiscus, vel Respublica procuratorem alicuius patrocini causa in lite præstet.

Hujuscemodi tamen Marchesani, & Scaccia ratio, * universitatis solum indigentiam respicit, eamque sufficientem causam ad fori privilegium obtinendum, non esse, suadet. Cæteros autem misere conditionis casus neque excludit neque eundem illum (paupertatis scilicet) in quolibet, absoluteque verum esse demonstrat. Si aut tam brevi constet vicinorum universitas numero (quippe quæ, & tribus constet, l. Neratius, 85. D. de verbor. signific. & uno substineatur, l. Sicut, 7. §. fin. D. quod cujusque universit. nomin.) aut tam gravibus præmatur causis; ut non singulorum quadrans (quemadmodum illi dicunt) sed nec longè major summa sufficientem, pro rei qualitate constituat. Tuncque ut pauperem alium, hunc & mereri, & debere consequi universitatem favorem, asserendum venit, sicut & pauperum Collegium, vel Hospitale, redditus quoque habens (ut quæst. 8. scripsimus) obtinet.

Quare ultra etiam notæ paupertatis casum in cæteris cum ut singulorum causa agitur, * legis nostræ unicæ, forique privilegio universitatem gaudere dicendum videtur. Veluti si de aqua ducenda, pacendo pecore, lignisvè cædendis, in quibus singuli utilitatem sentiunt, commodumque reportant, controversiam universitas patiat: quæ singulorum, & sic miserabilium pariter, causa dicitur. In qua veluti in propria, testimonium ferre vetantur, ut profitentur Falin. in dap. Super. num. 6. post med. Abb. n. 2. col. 2. vers. Hoc membrum intelligerem, Deci. n. 16. de testib. Mascard. de probation. concl. 295. n. 19. & cum propè infinitis, Prosper. Farin. de testib. quæst. 60.

60. num. 484. § 496. universitatis enim tunc condemnatio, vel absolutio, utilitas, vel damnum, singulos inseparabiliter afficit, in eosque influit. Quo quidem casu, dictæ legis *Si communem*, 10. D. quemadmodum. servit. amitt. similibusque privilegiati an non privilegiati favorem porrigentium, dispositio urget.

Sed adhuc id cum privilegiatus ipse principaliter * agit; non nisi alius, secundario licet utilitas sentiat, vel ut tertius pro interesse suo compareat. Tunc enim miserabilem sic comparentem, non fori privilegio uti aliorum opinione, q. 3. n. 42. tradidimus. Cum ergo in præsentia, non miserabiles, sed universitas principaliter agat, etsi utilitas secundario descendat in singulos, cum nec isto privilegiato jure, secundum præfatam opinionem, miserabilis ipse gaudeat; neque universitas, ejus persona gaudebit. Naturali ratione, regulaque dictante, *Neminem plus juris in alium transferre posse, quam ipse habeat*, contenta in cap. *Nemo potest*, 79. de regulis juris, lib. 6. aliisque juribus relatis à *Nobis in Axiomatib. § locis commun. jur. lit. P. n. 91.* Responderi licet possit, æquè principales singulos tunc de universitate existere, interesse, damnum, vel commodum æqualiter cum universitate sentientes, juxta *text. in l. Loci corpus*, 4. §. *Si fundus*, D. *si servit. vindic.* & in *l. Qui aliena*, 33. o. fin. D. *de negot. gest.*

Quo tamen argumento se dato, illud quoque insurgit: † textum in *dict. l. Si communem* (qui capitalis in ista materia est, per quem privilegiati favor non privilegiato communicatur) non tam de novo jure, actionevè præstanda; quam de veteri, & jam quæsito servando, retinendoque ex privilegiati persona, disponere. Quod facilius conceditur, juxta notata à *Nobis in Axiomatib. § locis commun. juris, lit. A. num. 60. § lit. R. num. 122.* & ita considerat Cyn. in *l. unic. C. si in commun. ead. que causa in integr. restit. postul. in fin. versic. Item non facit.* Consultique verba in *dict. l. Si communem*, manifestant: *Licet uterque non uterque: tamen propter pupillum, § ego viam retineo.* Miserabilium ergo in universitate existentium ratione, jus quod universitati competebat, illæsum servari (terminis in quibus loquimur retentis) dictæ legis *Si communem*, conforme est: novum verò, forique privilegium acquirere, velleque universitatem eo exercere prætextu; dissonum ab illa videtur. Nisi novam in isto casu acquisitionem negemus; sed juris conservationem, quod ex miserabilium personis universitati legum ministerio competebat, defendamus. Cum præsertim, neque remedium hoc jus auferat, vel retribuatur, sed tutetur.

Quæ quidem tunc facilius sententia procedet, si majori miserabilium parte. * vel saltem æquali universitas constet. Privilegiatorum enim minorem numerum, majorem non privilegiatorum ad se trahere, illisque suum communicare favorem, aut magis dignum, minus digno prævalere, si minus dignum, numero, vel quantitate excedat: neque satis superioribus apertum: neque juribus, autoritatibusque in id supra num. 7. § tribus seqq. relatis, probatum. Namque in *dict. cap. Per tuas*, 9. de arbitr. non ideo arbitrium à duobus laicis, & uno Clerico valuit, quod Clerici capacitas, laicorum incapacitatem suppleret, eisque de spiritualibus judicandi, concederet facultatem adjunctio: sed quia ab Archiepiscopo arbitrii facultas fuerat concessa, cujus delegationis, commissionisque virtute, non solum in causa Ecclesiastica civili (de qua ibi agebatur) sed etiam spirituali, arbitrium ferre poterant. Eamque rationem *textus ipse reddit*, non quod cum Clerico laicis arbitrium commissum foret. Dum ait in fine: *Quod autem à duobus laicis, § uno Clerico dicitur esse prolutum; nequaquam obviare videtur, cum auctoritate dicti Archiepiscopi factum sit.* Laicis etenim, quamvis Ecclesiastica negotia

tractare * prohibeat *text. in cap. 2. de judiciis*: id tamen ibi Glof. verb. *Non presumant*; intelligit; auctoritate sua, secus delegata, in pecuniaria saltem, seu hujusmodi mere civili Ecclesiastica causa. 38

Undè nihil ad arbitrii valorem Clerici adjunctio-nem in ejus textus specie effecisse, firmumque absque illa etiam existere posse constat, expressusque ex *textu in cap. Exposita*, 11. eod. tit. de arbitr. Sic notat, decisionemque *textus in dict. cap. Per tuas*, intelligit Augustin. Barbof. in *collect. ad cap. Quod in dubiis*, 3. n. 3. de consecr. Eccles. Qui etiam pro contraria parte citatus, * huic non obest. Etsi enim probet: *Oleum non consecratum, consecrato oleo posse commisceri*, non tamen totum consecratum manere, si tantundem, majorvè pars non consecratum addatur. Quinimo verior sententia firmat, neutrum tunc consecratum manere, ut ex Sylvestr. § *ejus supplemento*, verb. *Aqua*, tradit August. Barbof. *ibid. num. 4.* Regulam propterea vulgarem, quæ *magis dignum, ad se minus trahere dignum* dicitur, limitat; docetque procedere Bart. in *l. fin. C. de collect. illicit.* (quem refert, & approbat Nevizan. in *Sylv. nuptial. lib. 6. tit. quemadmodum. jud. pro commun. opin. num. 40.* inter communes, lib. 5. pag. mihi 376.) cum numero, vel quantitate superest, aut saltem æquet. In universitate Clericorum comprobans, & laicorum: in qua si plures laici existant, secularem reputari dicunt. 39

Controversus hac in re universitatis favor, multis aliis inconcussus supplementum capit. Si generalia præmittamus; & compendiosa, ut aiunt, via ad totius materiæ cognitionem deveniemus: & specialia cætera expedientur facilius. Præbeatque ad minores, pupillosque universitatis, jam supra multis juribus tradita comparatio. Ex quibus, restitutionem * universitati, ut pupillæ concedi, tradunt Alexand. *consil. 1. num. 22. § 23. in fin. lib. 4.* & cum multis, latissimoque Sfort. Odd. *de restit. in integr. part. 2. quæst. 3. art. 9. 10. 11. § 12.* & copiosissimè etiam Nicol. Losæ. *de jure universit. 3. part. cap. 18. per tot.* Adrian. Negusant. in *Sylv. responsor. quæst. 439. num. 1. § per tot.* Osvald. Hiliger. in *Donel. Enucl. lib. 21. cap. 7. lit. H. § cap. 13. lit. L.* ubi & adversus contractus juratos illi restitutionem competere dicit. Quæ non Doctorum solum placito opinio constat: sed legis 3. *C. de jure Reipubl. lib. 11. decreto*, moribus comprobato, Imperatore Alexand. in ea dicente: *Rempublicam, ut pupillam extra ordinem juvari, moris est.* 40

Undè, quemadmodum contra pupillum indefensum † sententiam non tenere, *quæst. 5. num. 36. § duobus seqq.* notamus: ita nec contra Rempublicam, Anton. Imperator, in *l. 1. C. eod. prox. tit. de jure Reipubl. lib. 11.* his verbis sanxit: *Si quid adversus Rempublicam indefensam, in ea specie, in qua neque defensores creati fuerint; neque ut crearentur, placuit, statutum est: actionibus ejus nihil est præjudicatum.* Cujus regulariter contrarium, minoribus, universitati que favorem hunc tribuentia Jura ostendunt. 41

Sicut præterea debitor pupilli, * vel minoris, ab ejus tutela, curavè repellitur, *auth. Minoris debitor, C. qui dari tutor. poss. & in corpore undè sumitur, in auth. ut ii, qui oblig. se haber. perhib. §. Sed si quis, coll. 6.* ita & universitatis, Reipublicæque debitorem prius debitum non solventem * ab ejus honoribus, & administratione annexum honorem habente, Ulpian. arcet, in *l. Rescripto, 6. §. Debitores, D. de muner. § honor. inquires: Debitores Rerum publicarum, ad honores invitari non posse certum est: nisi prius in id quod debetur Reipublicæ satisfecerint.* Imperator quoque Anton. in *l. 1. C. de debitor. Civit. lib. 11.* his verbis: *Non prius debitorem Reipublicæ, honorem in Reipublica subire, quam id quod debere constiterit, Conventui exsolverit: tam meis, quam divorum Principum constitutionibus declaratur.* 42

Sic universitatis, Reipublicæque administratores, Rempublicam malè, † gerentes, ad pupillorum, ac minorum, tutorum, vel curatorum similitudinem teneri, Papinianus providit in *l. fin. D. de administr. rer. ad Civit. pertinent. totoque titulo cavetur, C. de administr. rer. public. lib. II. & notant Adrian. Negusant. in Sylv. responsor. quæst. 129. num. 1.*

45 * quemadmodum item minoribus juris ignorantiam prodesse, *quæst. 5. numero 50. tradidimus: ita & universitati, affirmat Lamberteng. de contract. glos. I. num. 156. aliisque relatis, Prosp. Farinac. fragmentor. criminal. p. 2. lit. I. num. 278.*

46 Minorum etiam ad instar; universitatis bona, sine solemnitate * alienari nequeunt, præfinita à lege *fin. C. de vend. reb. Civit. lib. II. prosequitur Losæ. de jure universit. part. 3. cap. 5. per tot. Pluraque ex æquiparatione præfata deducunt Doctores, quæ passim legentibus occurrent.*

47 Ecclesiæ * quoque universitatem comparat Justinianus in *l. fin. C. de sacros. Eccles. utriusque circa præscriptionem in rebus hæreditarii juris, legatis, donationibus, & venditionibus, centum annorum spatium concedens. Quod etsi per auth. Quas actiones, statim*

48 sequentem, sit in Ecclesia † mutatum: non quoad universitatem, in qua intelligendam mutationem non esse, cum in Ecclesia tantum disponat: contendit Losæ. *de jure universit. 3. part. cap. 17. num. 14. cum seqq. Imò potius contra universitatem, (ad Pupilli*

49 æquiparationem) præscriptionem non currere; * tradit Sfort. Odd. *de restit. in integr. quæst. 90. num. 32. & 33. auctoritate Senioris, Socini, cons. 66. num. 13. lib. 4. Alciati, consil. 167. num. 5. & Roland. à Vall. consil. 66. num. 28. & seq. lib. 3.*

50 Sed tamen extra quatuor dictæ legis finalis casus, * triginta, vel quadraginta annorum præscriptionem contra universitatem currere. Losæ, profitetur, *dict. cap. 17. n. 19. ad fin. ex l. 1. 3. & 4. C. de præscript. trigint. vel quadrag. annor. & Glos. in dict. l. ult. verb. Centum annorum, vers. Sed dic secundum Joan.*

51 Ad alia multa universitatis ad Ecclesiam comparatio: * quorum tibi (diversitatis inter utramque non existente ratione) Ecclesiæ privilegiis discernendis, cumulandisque, à Nobis jam impensus labor, gratis copiam faciet.

52 Ad publicamque utilitatem factum, pium * dici, † ex *l. 1. §. ult. D. de caduc. toll. l. Ad instructionem, C. de sacros. Eccles.) asserunt Castrenf. consil. 194. viso puncto col. 2. versic. Pro hoc etiam, lib. 2. & Deci. in cap. 1. num. 13. ver. Septimo, de probation.*

53 Novorum instrumentorum prætextu, * & sententiam retractari non posse; & in negotio publico posse, Imperatorum Antonini, & Severi rescripto, in *l. Imperatores, 35. D. de re judic. Consultus Papyrius prodit: Imperatores Antoninus, & Severus rescripserunt: quamquam sub obtentu novorum instrumentorum, restitui negotia minimè oporteat: tamen in negotio publico, ex causa permittere, se hujusmodi instrumentis uti. Observantque ibidem Jas. n. 8. II. & 12. Joan. Maur. de restit. in integr. cap. 293. n. 3. & c. 420. per tot. & Nicol. Losæ, de jure universit. part. 2. cap. 1. num. 88. Conveniuntque *l. 15. in fin. titul. II. & ibid. Gregor. Lop. verb. Fueras ende, & l. 19. titul. 22. vers. Otrosi dezimos, cum eodem Lopez, verb. Contra el Rey, part. 3.**

54 Quam efficax, arctaque sit mutui obligatio, * & ejus solutionis necessitas; multis jam *de privileg. pauper. I. p. quæst. 44. num. 18. cum aliquibus seqq. ostendimus, supraque etiam q. 8. num. 122. notamus.*

55 Ex mutuo autem, non aliter obligatam universitatem, * quam si in illius utilitatem sit versum, Ulpian, placuit, in *l. Civitas, 27. de reb. cred. si cert. pet. Civitas (inquit) mutuidatione obligari potest, si ad utilitatem ejus, pecuniæ versa sunt. Alioquin, ipsi soli qui contraxerunt, non Civitas tenebitur.*

Cujus decisione eleganter *Andr. Fachin. probat, lib. 2. controversiar. cap. 88. versic. Postrema; Exceptionem non numeratæ pecuniæ * perpetuo universitati competere. Cùm enim perpetuo exceptionem mutui in ejus utilitatem, non conversi, opponere possit: multo magis numerationis non factæ. Siquidem, ubi numeratio facta non est, nec utilitas adesse potest. Quòd si à creditore numeratione probata; in utilitatem quoque versio (ea opposita exceptione) probanda est: longè magis non numeratæ pecuniæ exceptione proposita: numerationem creditorem probare debere, sequitur, deducitque ipse, idem, omnes notare advertens in *l. Si is qui bona, D. de pignor. tenereque Nicol. Mazium, de contractib. tit. de mutuo, §. venio ad ultimam columnam, post num. 18.**

Ferias messium, & vindemiarum, regulariter concessas in *l. 1. & tot. tit. D. de for. l. 37. tit. 2. part. 3. in universitatis, * publicisve causis non servari, Imperatores Valentin. Valent. & Gratian. in l. Publicas, 5. C. eod. tit. de fer. his verbis concesserunt: Publicas, ac Fiscales causas, tua sinceritas, etiam feriatis geminis mensibus (hoc est, sine aliqua intermissione) distinguat. & ibid. notat Bald. n. 2. Nicol. Losæ. d. tract. part. 2. c. 1. num. 47.*

58 Creditor ante tempus * debitorem conveniens, diversis subjicitur pœnis, quas *de privileg. pauper. part. I. q. 43. num. 1. & seqq. sumus prosequuti: à quibus rempublicam * inopia laborantem excusari, posseque ante diei adventum debitores suos exigere; & ibidem, num. 13. notamus, & tradit plene Nicol. Losæ. de jure universit. part. 3. cap. 6. à num. 2. & deinceps. Posseque etiam nunc vectigal, * seu Gabellam imponere multis auctoritatibus comprobamus, dict. 2. part. I. de privileg. pauper. quæst. 38. num. 24. & seqq. ubi & an etiam hodiè ultrà trium millium petitorum summam absque regia quoque facultate, imponere ex causa valeat.*

61 Appellationis beneficium, quod omnibus † regulariter jura indulgent, ut jam supra *quæst. 8. n. 366. prædiximus convictis confessisque exceptis, juxta l. 2. C. quor. appel. non recip. universitatis debitori, de cujus debito constat, * convictusque est, etsi non confessus; denegari profitetur (cum Baldo, in l. fin. num. 1. & 2. C. quorum appellation. non recip.) Nicol. Losæ. dict. tract. 3. p. d. cap. 6. n. 8.*

63 Nudo pacto, † citraque stipulationis vinculum non deberi usuras, jura decernunt in *l. 1. & 3. C. de usur. At universitati * citra stipulationem, nudoque pacto, creditorum ab ea pecuniarum usuras deberi, Paulo consulto placuit in l. Etiam ex nudo, 30. D. de usur. cujus hic responsi tenor: Etiam ex nudo pacto debentur civitatibus usurae creditorum ab eis pecuniarum. ubi *glos. unic. contra duas juris regulas speciale id esse notat: & sine stipulatione (adversus proximas relatas leges) deberi usuras: & nudo pacto actionem concedi, quæ aliis denegatur, l. Jurisgent. 7. §. Quinimò, in fin. & ibi Accur. v. ex pact. & 2. Idem resp. Iterumque Accur. ibi verb. Pacto, D. de pact. hac in re nota, allegatione contenti, ut multitudini (quæ adduci posse) parcamus.**

65 Vendere rem suam * cogi neminem; sæpè diximus, formavimusque axioma, in *nostris, lit. V. num. 10. Pro utilitate vero publica, quem posse compelli text. probat, & notat ibi Accur. verb. Patris, in quarto casu, & Bart. num. 3. & 4. in l. fin. D. de debitorib. civit. lib. II. text. optim. in §. Sed & majus instit. de his qui sunt sui, vel alien. jur. Per quem regula illa trita, in re sua quem moderatorem esse, & arbitrium dictans assignata ampliacionibus, limitationibusque ornata à nobis in *Axiomatib. lit. R. num. 49. & quinque seqq.) publico favore limitationem recipit, & notant ibi Angel. Port. & Jas. in additionib. ad eundem, num. 11. & 12. advertimusque nos d. l. n. 52. Rem**

67 Rem comunem, pro ea parte, quæ aliena est, †
vendere privato non licere, *text. decernit in l. 2. C. de commun. rer. alienation.* speciali id privilegio fisco
68 * (pro minima etiam parte tangente) concedens, *text. etiam in l. unic. C. de vendit. res. fiscal. cum privat. commun. libro 10. § in l. 53. vers. Otrozi dezimos,*
69 *tit. 5. part. 5. quod pariter universitati * tribuit lex fin. ad fin. & ibi notat glos. penult. C. de debitor. civit. lib. II. publicum debitorem, qui pro debiti satisfactione majorem prædii partem universitati alienarat; cogi posse ut eidem distrahat remanentem probantes, asseritque Losæ. de jure universit. dict. pag. cap. 6. num. 15. § seq.*

Eam consuetudinis vim, jam supra, *quæst. 5. num. 26.* esse diximus, ut legem quoque vincat. * si tamen contra publicam sit utilitatem, nullius esse momenti, nec subsistere: probat *text. in l. fin. Cod. si contra jus, vel utilit. publ. notantque ibi communiter Doctores, & neminem à conclusione hac discrepare testatur Roch. de Curte in tract. de consuetud. sect. 3. num. 1. § per tot. profiteturque Farinac. fragment. crimin. p. 1. lit. C. num. 271.*

71 Inter chirographarios, personalesvè creditores, prælationem Paul. negat, *in l. Privilegia, 16. D. de privil. creditor. Privil. (inquiens) non ex tempore æstimator; sed ex causa. Et si ejusdem tit. fuerint, concurrunt: licet diversitates temporis in his fuerint.* Ipse tamen

72 Paulus id in republica * creditrice limitat, *in l. Bonis, 22. §. unic. D. de privileg. creditor. his verbis: Respublica creditrix, omnibus chirographariis creditoribus præfertur.* Quæ latè examinat Petr. Bander. *de privileg. creditor. cap. 10. per tot.*

In omni regulariter casu, ex omnibusq; actionibus, 73 compensationem * ipso jure fieri, *lex statuit fin. C. de compensatio. jamque supra advertimus, quæstion. 8. num. 308.* Debitor tamen publicus, * multis in casibus compensationem non opponit. Quorum primum Ulpianus refer, *in l. 2. §. Ad frumenti, D. de administrator. rer. ad civit. pertin. inquiens: Ad frumenti compensationem pecunia data, restitui civitati, non compensari in erogata debet.* Alios Imperator Alexand. *in l. 3. Cod. de compensation. ibi: Si neque ex Calendario, neque ex vectigalibus, neque ex frumenti, vel olei publici pecunia; neque tributorum, neque alimentorum, neque ejus, qui statutis sumptibus, neque fideicommissi civitatis debitor sui, compensationem admitti decernit, Diocletian. pariter, & Maxim. in l. Si velut, 13. C. eod. tit. quod debetur Reipublicæ, cum eo, quod officialis aliavè persona debet, non compensari sanxere.*

Eos, qui alienas, imò & proprias res apud alios 75 existentes * invadunt, propriaque auctoritate extrahunt propriarum rerum amissione, alienarum æstimatione, cum fructibus possessori præstanda damnant, *lex Si quis in tantam, 7. Cod. unde vi, l. Extat, 13. D. de eo, quod met. caus. l. Creditores 7. D. ad leg. Jul. de vi privat. § l. 10. tit. 10. part. 7. quarum constitutionem (præter ordinarios in eis scribentes. multosque alios quos vacuum referre arbitramur) latè ornat examinatque Farinac. fragmentor. crimin. part. 1. lit. A. n. 254. § seqq. § de furtis, q. 175. n. 2. § seqq.*

76 Universitatem verò, * eos qui à civitatibus collectas conduxere, posse, si de debito non sit controversia, res non solventium capere, & sub hasta ponere (relato Baldo *in l. 1. n. 4. lect. 2. D. quod cujusque universit. nom. & Paul. Castr. in l. creditor, 54. num. 2. § seqq. D. de actionib. empt.) tenet Nicol. Colæ. de jure universit. 3. part. cap. 8. num. 5. § cap. 9. num. 29. § 30. plenè etiam Olfasc. *decif. Pedemont. 86. per tot. Proque sibi tribus * tacitam, vt fisco competere universitati hypothecam, tradit Jas. in l. Si domus, §. fin. n. 28. § 29. D. de legat. 1. cujus refert probatque sententiam Gutier. de gabel, q. 1. n. 27.**

Universitatis administratores, de bonis ejus ditatos

* præsumi, si finita administratione divites, cum 78 antea non essent, reperiantur, nisi bonam reddiderint rationem, tenet Bald *in l. Cum oportet, 6. num. 13. C. de bon. quæ liber. sentit Borgnin. Cavalc. *decif. Favisan. 37. num. 36. part. 1. & profitetur Nicol. Los. de jure universit. 3. part. capite ultimo, num. 16. multisque relatis, Jacob. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 51. num. 4. § 5. notamusque supra, quæstione 8. num. 195. Quæ maximam habet utilitatem præsumptio, * per quam quippè rei vindicatio universitati satisfactione, bonorum apud administratorem repletur concedatur, juxta legem Si defunctus, 10. C. de arbitr. tutel. Cum adversus alios hujusmodi præsumptionem, & onus urgere, dict. quæst. 8. num. 194. notaverimus.**

Quod si universitatis administrator pecuniam retineat, * non solum cum usuris restituet, (*l. fin. in princip. jucto §. ultimo, D. de admin. rer. ad civit. per tot. l. Cum quidam, 17. §. Eos, D. de usur. sic statuens Eos qui ex administratione rerum civitatum conveniuntur, usuris obnoxios esse satis notum est.*) Sed si dolosè versatus fuerit, & ad usuras usurum, centesimalque teneri, & in quadruplum puniri, Castrenf. firmat, *in leg. Qui sine usuris 40. n. 1. § 2. D. de negot. gestis, Cavalc. *decif. 26. n. 64. dict. part. 1. legeque Julia de residuis tenetur, l. lege Jul. 4. §. Lege Julia, D. ad l. Jul. pecul. prosequitur hæc omnia Los. dicto capite ultimo, num. 38. § seq. ubi etiam num. 42. de levi * culpa hunc teneri firmat, post Cavalc. *dict. decif. 37. num. 12. § 22. part. 1. Non tamen tunc ad usuras usurarum nec ad usuras simplices, sed ad sortem tantum adstrictum, humanum Scævola dixit, in l. Constitutionibus 24. ad municip.***

Item nec delinquere, * nec puniri universitas potest, quia inanimatum corpus est, ut in principio diximus, voluntate, & consensu carens, sine quo delictum non committi, tradidimus, *Axiomatibus nostris, lit. D. num. 66. injuriam ideò animal facere non posse, meritò Consultus dixit, in l. 1. §. 1. D. si quadrup. paup. fecif. dic. Eaque ratione multis juribus comprobata, præfatam sententiam tenet Gomez. tom. 3. variar. tit. de delict. cap. 1. num. 52. in princ. Joach. Mynsing. *observat. 78. centur. 4. And. Gail. de pace publ. libro 2. cap. 9. n. 1. § seqq. Prosp. Farin. prax. crim. tom. 1. q. 24. num. 108.**

Quare neque de dolo actionem * in universitatem dari, cum nec dolum committere possit, Ulpian. respondit, *in l. Sed ex dolo, 16. §. 1. D. de dolo.*

Excommunicationem pariter, ea ratione, in universitatem * referri posse; *textus cavet, in cap. Romana, 5. §. In universitatem, de sent. excommunicat. lib. 6. in cujus collectan. num. 20. August. Barbof. plures ad id Doctores congerit, profitenturque citati jam supra numerata 17.*

Superior tamen limitationem conclusio recipit, delinquereque, & puniri universitatem posse. si de illa omnes, † majorvè pars, campana pulsata, tractatu habito, & communicato consilio, facinus perpetret, firmant Tiber. Decian. *tractat. crimin. lib. 5. cap. 50. num. 5. Joach. Mynsing. d. observat. 79. Jul. Clar. sententiar. libro 5. §. fin. quæst. 16. num. 7. Sed hic advertit, Nicol. Losæ. dicto tractatu, parte 4. c. 1. per tot. And. Gail. *dict. cap. 9. Cardin. Tusch. practicar. conclus. lit. V. conclus. 273. num. 1. § seqq. alique ex præcitat. Tractatu enim non habito, † convocacione, & deliberacione; licet omnes de universitate simul irruerent, aliquem occiderint, delictumvè aliud commiserint: non dici universitatem deliquisse, sed singulas personas, easque puniri: & superiores asseverant, & numero penè carentes, quos refert, ac sequitur Farinac. *dict. quæst. 24. numero 129. Ideò neque tunc leg. Quod major, * D. ad municip. dispositionem procedere, notant Jas. in dict. l. Civitas, numero 2. § 3. D. si cert. pet. Nicol. Boër.***

Boër *intract. de seditios. cap. ult. n. 11. Matth. de Afflict. decis. 376. n. 1. Octavian. O fasc. decis. pedemont. 128. n. 27. & 32. Roland. à Val. consil. 96. n. 32. & seqq. & n. 63. & seqq. lib. 2. Andr. Gail. de observat. 79. n. 1. 2. & 3.*

88 Adhuc tamen universitatem, multitudinemve delinquentem * minus puniri, (ex text. in cap. constituetur. in fin. 50. dist. cap. Ordinationes, in fin. cap. ipsa pietas ante fin. cap. non potest, & ibi glos. cap. quisque 23. q. 4. c. denique, & ibi gloss. dist. 4. cap. comessationes, 44. dist. cap. quoties à populis, 1. q. 7. cap. sanè de tempor. ordin. & aliis) probat; solitaque elegantia, & eruditione prosequitur Andr. Tiraq. de pœn. temper. caus. 47. per tot. Lof. d. 4. part. c. 1. à n. 27. cum seqq. Andr. Gail. de pace publ. d. lib. 2. cap. 9. n. 19. & latius à n. 33. Cardin. Tusch. d. concl. 273. n. 10. Enim verò (id Tiraquello cæterisque ex Senec. de Ira, lib. 1. addam *Quid tollit iram sapientis? turba peccantium.*

89 Ex superioribus quoque descendit: posse in criminali * universitatē per procuratorem, se defendere, ut ex text. in l. Tam collatores 18. Cod. de re milit. lib. 12. l. fin. vers. Conventos verò. C. de Castrens. & minister. eod. lib. et si mendosè citatis cum Alberico. in leg. servum quoque, 2. Publicè n. 17. versicul. Item universitas, D. de procurator. & in l. pen. 2. Ad crimen, n. 4. vers. item universitas, & n. 19. D. de public. judic. cum aliis) Farinac. tenet, praxis crim. 3. part. q. 99. n. 148. Joach. Myning. cent. 4. observat. 76. à n. 3. Andr. Gail. d. cap. 9. n. 3. Sebastian. Guazin. de defens. reor. defens. 12. circa excusationes pro absente, cap. 1. n. 29. adversus regulam legis primæ, D. an per alium caus. appel. redd. poss. d. l. pen. §. Ad crimen, de public. judic. quam plenè tradit, prosequiturque more suo Farin. d. q. 99. n. 1. & seqq.

90 Neque perjurium * universitatem incurrere, juramentum non servantem, defunctis saltem qui jurant, tradunt, cum Sanct. Thom. & aliis, Sylvest. in summ. verb. juramentum, 4. n. 2. Christophor. Robuster, in decis. noviss. tom. 12. n. 8. part. 1. volum. 1. eisque relatis, Camil. Botrel. in summ. decision. titul. 62. de perjurio, num. 17.

91 Publicam utilitatem * privatæ anteferri, vulgare est axioma, traditum, & ornatum à nobis in nostris, lit. V. n. 198. Publicæque utilitatis privilegia congestit Cardin. Tusch. practicar. concl. lit. P. conclus. 960. consulendus.

92 Alterius facti * gravandum neminem, axioma pariter formando, multis comprobamus in nostris lit. F. n. 41. Universitatis vero factum † singulos de illa gravare, posseque pro contractum, ejus principaliter utilitatem respicientem obligari, affirmant, Rip. in l. Si se non obtulit, n. 42. D. de re judic. Anton. Thesaur. decis. 257. n. 4. Card. Tusch. d. lit. V. concl. 262. n. 15. Jacob. Cancer. variar. resolut. lib. 3. cap. 3. n. 136.

94 Publicus item favor vulgarem frangit regulam, quæ ante litem contestatam † testes recipi vetat, traditam in cap. quoniam frequenter, ut lite non contest. Quam & ibi, materiamque communiter lectores pertractant, prosequiturque latissimè Farinac. de testib. quæst. 76. à num. 1. cum seqq. Idem tamen ipse favoris publici ratione, * cumque ille offenditur, eam limita

95 ibid. num. 45. testesque tunc ante litem contestatam posse recipi fatetur, post Glos. in dict. cap. quoniam frequenter, verb. regulariter, vers. Item offenditur, & ibid. Innocent. numero 1. post med. vers. Item fallit ubi offenditur. Anan. num. 6. vers. quarta quando jus, Abb. num. 4. vers. quartam regulam, multosque alios.

96 Gratia ad beneplacitum * concedentis facta, licet ejus morte expiret, juxta text. in cap. si gratiosæ, 5. de rescript. lib. 6. Si verò publicam respiciat utilitatem, * concedentis morte non expirare, Novarius tradit de privileg. miser. personar. allegans (sed mendosè) Farinac. fragment. crimin. 1. part. verb. bona, num. 99. qui non in verbo bona, sed in verb. bannum, hac de re agit, nec assertivè propositionem hanc jactat: sed ad Claudium, in addition. ad Bertazol. 22. lit. B. eam disputant, se remittit.

Juri, favorique suo * renuntiare quemlibet posse; 98
Axioma tradit vulgare, nosque in nostris, lit. F. man. 118. Publico * tamen renuntiare non licet, cap. si diligenti, de foro compet. cap. contingit, 36. de sent. ex-
commun. Cum privatorum pacta juri publico non de- 99
rogent, ut eadem jura dicunt. & Papinian. in l. jus publicum, D. de pact. cum aliis adductis à nobis dictis Axiomatib. lit. M. n. 120.

Clausula in rescriptis frequenter apponi solita, Et quosdam alios, † et si cæteros comprehendat, ex cap. Rodolphus, 35. de rescript. & cap. 2. eod. tit. lib. 6. Uni-
versitatem * verò non comprehendit, quemadmodum 100
resolvunt Felin. in cap. Eam te, 7. de rescript. n. 15. Gomez. in dict. cap. 2. n. 68. & cum Mendos. ac Marches. à se relatis, August. Barbos. in collect. ad dict. cap. 2. n. 8. mandatum inde contra Titium, & contra quasvis
personas, Universitatem, Collegiumve non compre- 101
hendere, neque ad litigandum cum ea, sufficiens reputari, nisi exprimat nominatim; ex Felin. dict. loco, Bald. Archidiacon. & aliis, tradit Paz. in praxi, 1. part. amor. 4. num. 25.

Duas universitatis, aut decurionum partes, † ampli- 102
usve ac universitatis actus gerendos adesse, requirunt Ulpian. in l. 3. & Paul. in l. 4. D. quod cujusque universit. nomin. traditque (ut alios omitteremus) plenissimè Cardin. Dominic. Tusch. practicar. conclus. lit. V. concl. 358.

In actibus autem universitati, aut Collegio utilibus, † minorem quàm duarum partium existentiam, 103
assensumque sufficere, dicunt Lopus allegation. 132. in princip. ver. Item si utiliter, Bald. consil. 462. incip. Punctus, quidam, per tot. lib. quarto Cardin. Tusch. dict. loco, num. 34. & 37.

Sic licet à majori universitatis parte factum * ab 104
omnibus factum videatur, ex vulgatis juribus, congestis à nobis in Axiomatib. nostris, lit. F. n. 85. In damnosis universitati, prædictam regulam non procedere, singulorumque etiam desiderari consensum notat (cum Baldo cons. 400. incip. Super primo, man. 3. vers. non obstat, dict. lib. 4.) Cardin. Tusch. d. lit. V. concl. 259. per tot. & concl. 272.

Civitatum Prætores, inter suæ, sive etiam alienæ jurisdictionis incolas, advocati officium * exercere 105
prohibiti: publici favoris ratione, advocacionis exercitium à lege regia (quæ illud interdixerat) habent, in l. 3. tit. 6. lib. 3. novæ reg. collect. ejus sunt verba: O trosi mandamos, que el tal Assistente; o Governador, o Corregidor, ni sus oficiales, ni familiares, no sean Abogados, ni Procuradores, ni Solicitadores en los pleytos, y causas que dentro del termino de su jurisdiccion se trataren, ni ayudaran a persona que sea de fuera de su jurisdiccion, aunque el negocio se trate en su jurisdiccion, o fuera della, ante otros juezes seculares, ni Eclesiasticos. Pero que el Assistente, o Governador, o Corregidor, o su Alcalde, puedan ayudar en favor de su jurisdiccion, o del bien publico, no llevando por ello dinero.

Publico etiam favore, * in leg. Principalibus, 33. D. 106
si cert. pet. ea modestinus verba protulit: Principalibus constitutionibus cavetur, ne hi, qui Provinciam regunt, quivè circa eos sunt, negotientur, mutuanvè pecuniam dent, sœnusvè exercent. Repetitque idem in l. qui officii, 62. D. de contrabend. emptio. qui officii causa in provincia agit; prædia comparare in eadem provincia non potest. ait. Cui Martiannus convenit in l. non licet, 46. D. eod. tit. inquires: Non licet ex officio quod administrat quis, emere quid, vel per se, vel per aliam personam: alioquin, non tantum rem amittit: sed & in quadruplam punitur, secundum constitutionem Divorum Severi, & Antonini. Providitque idem Justinian. in l. unic. C. de contract. judic. apud nosque l. 5. tit. 5. p. 5. similiter his verbis cavet: Adelantado, o otro Juez qualquier, que sea puesto para juzgar, o para fazer justicia, en alguna tierra, o en alguna Ciudad, o Villa; no puede comprar hereditamiento, ni casas, el, ni otro por el. Et in leg. 2. titul. 6. lib. 3. novæ Reg. collect. his: Ni assimismo durante el tiempo

el tiempo de su oficio, el dicho Asistente, o Governador, o Corregidor, ni sus oficiales, por sí, ni por otro compran heredad alguna, ni edifiquen casa, sin nuestra licencia, y especial mandado en la tierra de su jurisdicción: ni usen en ella de trato de mercaderia, ni traygan ganados en los terminos, y valdios de los lugares de su Corregimiento. So pena que el que lo contrario hiziere, pierda lo que assi comprare, edificar, o tratare, o el ganado que assi traxere, para la nuestra Camara.

107 Quod & ad rectores, Officialesque perpetuos extendunt multi, etsi lex Paulus 34. D. si cert. pet. contrarium in eis suadeat cui tamen (priorem tenendo, verioreque dicens) respondet Andr. Fachin. controvers. jur. lib. 2. cap. 78. vers. altera est sententia. Sed quidquid de jure sit communi, regis relatis constitutionibus idem in perpetuis, quod in temporalibus in majoribus, quod in minoribus dicendum est, advertitque Gregor. Lop. in d. l. 5. gloss. 2. verb. Ivez qualquier. Contrarium licet in supremis Senatoribus videamus servatum.

108 Eamque ob publicum favorem * prohibitionem emanasse, & relatae leges non observare indicant; & in d. cap. 78. Fachin. notat, & Gregor. Lop. in d. l. 5. tit. 5. p. 5. gloss. 1. Qui quidem efficit, ut nec palam, * & bona fide negotiatio, emptiove permit-
109 tatur eisdem, ut ex eisdem juribus deducitur, præcipue ex dict. l. unic. C. de contract. judic. & tenuerunt Jaf. Alciad. Alex. & Zac. in d. l. Principalibus, & cum eis Fachin. d. lib. 2. controversiar. cap. 79.

Eandemque, eadem ratione, præcipue in tangentibus ad victum * prohibitionem universitatum Decuriones, Tabellionesque patiuntur, lege 20. titul. 3. lib. 7. novæ reg. collect. sic statuente: Porque resultan muchos inconvenientes, y encarecimientos de los bastimentos en los pueblos donde los Veinte y quatro, y Regidores, y Jurados, y Escribianos son regatones, y tratantes en oficio de regatoneria de mantenimientos: mandamos, que ninguno de los suso dichos so pena de privacion de sus oficios, no usen del dicho oficio, y tratos. Y a los del nuestro Consejo, que den sobre ello provisiones ordinarias. Y en quanto a los otros tratos de mercaderias: mandamos, que los del nuestro Consejo, avida informacion, provean lo que mas convenga. Providetque similiter, l. 25. tit. 7. lib. 3. ejusdem novæ reg. collect.

111 Nullum pariter horum universitatum pro pira earumve regalia jura conducere (eadem ratione, conveniendi difficultate, & ne fraus, præjudiciumque illi fiat) patitur, lex 3. tit. 5. lib. 7. novæ reg. collect. ab illarum rerum conductione eos inhibens.

Ad matrimonia contrahenda, in secundo consanguinitatis gradu * & non dispensandum; & ob publicam utilitatem dispensari posse: sacrum Concilium Tridentinum session. 24. de reform. c. 5. decernit.

112 Dominium universitas absque possessione * acquirit, l. fin. C. de sacros. Eccles. contra vulgaria jura, auctoritatesque adductas à nobis in Axiomatib. & locis commun. jur. lit. D. n. 209. Idem emptori secundo, cui res prius tradita fuit, præfertur, cum traditionem in universitatis favorem jus prævenit, proque facta, ex solo titulo venditionis habuerit, ut (cum Roman. conf. 298. & alii) profitetur Covar. variar. libro 2. cap. 19. n. 2. Nosque pariter multis relatis notamus, de privil. pauper. p. 1. q. 23. n. 10. & supra, quæst. 8. n. 125. & 449. adversus celebrem legis quoties, 15. C. de rei vindic. constitutionem.

Alia publicæ utilitatis præcipua, continet qu. 13.

Utrum carcerati miserabiles dicantur? fori electionem, juxta legem nostram unicam habeant? Quibusque aliis privilegiis fruantur.

SUMMARIUM.

1. *Affirmativa pars comprobatur, & numer. seqq. usque ad numerum 16. exclusivè. Seqq. contraria. Numero 25. & tribus seqq. resolutio, & intelligentia vera, auctoris judicio, designatur. Servitutis speciem carceratio refert. Perpetui idem carceris pœna à judice laico imponi non potest. ibid. dict. num. 1.*
2. *Major pœna stare in carcere, quam in opere publico laborare, quibusdam visa est.*
3. *Carcer deportationi in metallum comparatur.*
4. *Est mala mansio, & locus horribilis, sepultura vivorum consumatio bonorum, inimicorum consolatio, experientia amicorum, & alia.*
5. *Tormenti species est.*
6. *An confessio in carcere, sicut in tormentis facta non valeat?*
7. *Pœna carceris morti æquiparatur, ejusque subrogatur loco.*
8. *A carcerationis decreto (tanquam gravamen irreparabile per diffinitivam sententiam continente) appellari potest.*
9. *Et quancumque, post decem quoque dies, continui gravaminis ratione: quemadmodum ad exilium, triremesve damnatus, & num. seqq.*
11. *Tempus existentia in carcere, post exilii, similisve condemnationis sententiam, in exilii tempus computatur.*
Et quid de tempore ante sententiam in carcere existentia? ibid. remissivè.
12. *Qui diuturnum carcerem sustinuit, vel in totum, si causa patiatur) venia donandus, vel puniendus mitius.*
13. *Carcer non ad pœnam, sed custodiam, inventus est. Sine pœna tamen, & gravi quidem, esse non potest. & numero seqq.*
16. *Inducta ad unum finem, contrarium operari non debent; nec pœna immunitatem tribuit; aut odium favorem.*
17. *Ibi de crimine agi debet, ubi commissum est. Amplia num. seq.*
18. *Rei origo semper attenditur.*
19. *Quemadmodum pro delicto, (forma legum servata personaliter capi mulier potest: in pro debito ex delicto, vel quasi delicto nascenti.*
20. *Pro debito civili carcerari, sub capitali pœna prohibetur.*
21. *Clerici etsi pro civili debito capi nequeunt personaliter: pro descendenti ex delicto possunt, nec pro illo, beneficio capitis Oduardus, de solution. gaudent.*
22. *Qui non conveniuntur ultra quam facere possunt; pro debito ex delicto, vel quasi conveniuntur; mittunturque in carcerem.*
23. *Nobiles, & quilibet alii exempti, ne pro debito mittantur in carcerem; pro debito ex delicto, vel quasi trabenti originem, in eum detrudi possunt.*
24. *Carceratus pro causa civili, ordinaria, vel executiva, an fori privilegio gaudeat?*
Pro debito, causaque civili, corporaliter capi quis non potest. ibid.
Fraudulenter, aut maliciosè versatus, indignum se fori privilegio reddit. ibid.
Quod casu carceratio pro debito licet, de illo constare debet aperte. ibid.
Pauper in carcerem pro debito conjectus, fori privilegio se munire potest.
28. *Brevi tempore relaxandus, pro relaxato, de proximoque absolvendus, pro absoluto habetur, nec captus videtur, cito capturam egressurus.*

- 29 Carceratorum causa, proque carceratis relictum etiam si culpa sua in carcerem devenerit, pium dicitur; & in causa pia distributionem executor datus, in eos facere distributionem potest.
- 30 Carcerati pauperibus, equiparantur.
- 31 Eorum causa, ut miserabilium, summarie, de planoque sunt tractanda, & diebus quoque feriatis expediuntur. num. seq.
- 32 Favendi sunt in dubio carcerati, pro eisque presumendum.
- 33 In carcerem pauper coniectus, ab illo est alendus: qui illum coniecit, & si aegrotet, curandus.
- 34 Carceratus pauper, ad expensas custodiae non tenetur, nec detinetur pro illis.
- 35 Quid pro alimentis, quae carceris custos in carcerati alimoniam praestitit? remis.
Et quid in aliis pro carceratis expendentibus, an repetere expensas possint? earumve donatio inducatur? ibi. remissive.
- 36 Obligatio a carcerato in carcerantis favorem facta, inutilis est.
- 37 Visitare Judices carceratos debent, eosque etiam relaxare, & quibus diebus?
- 38 Is etiam cui populus pro carcere datus est, visitari potest.
- 39 Non in publicis tantum vinculis detentus, sed quolibet loco, a Judice deputato, Civitas fit licet, dicitur carceratus.
- 40 A provisione per Regios Consiliarios in visitatione facta, supplicatio negatur.
- 41 Carceratus in uno loco, ad comparendum in alio astringi non debet.
Amplia num. sequenti; ut nec per procuratorem, sed sufficiat per excusatorem impedimentum allegare, terminumque ad probationem petere.
- 42 Sententia contra carceratum absentem lata, de cuius impedimento notitiam Judex habet, nulla est ipso jure.
Limitatur dupliciter, num. seq.
- 43 Justam praebet restitutionis carceratio causam.
- 44 A relaxationis decreto appellatio, an ejus effectum suspendat?
- 45 Quamvis alicujus constitutionis vigore possit damnatus impunè offendi: in carcere existens damnatus, nequit offendi.
- 46 Carceratum occidens, legis Juliae Majestatis tenetur.
- 47 Custos carceris, aliusve carceratus, carnaliter carceratam meretricem licet, cognoscens, qualiter puniatur?
- 48 Carceratus, ut in propria domo existere securus debet.
Pro criminali causa in carcere existens, an recommendari pro civili debito possit? ibi.
- 49 Pro debito captus, an pro alio debito, vel etiam pro delicto recommendari valeat? remis.
- 50 Carceratus injustè, fractis etiam carceribus effugere potest, & distributiones quotidianas interim lucratur.
- 51 Nobilis, magnaue existimationis carceratus, an in criminali causa, sub fidejussoribus relaxari debeat?
Et an & quando alii? remissive, ibid.
- 52 Qui ad carcerem voluntarie venit, praesumptionem delicti excludit.
- 53 Carceratus, sub fidejussoribus de se representando relaxatus, non nisi nova causa, inditiaeque superveniant, ad carcerem reduci potest.
- 54 Sub fidejussoribus relaxatus, vel in causa levi, post sexaginta dies capi super eadem causa, de jure Regio nequit.
- 55 Sub fidejussoribus de se representando relaxatus, absolutus a judicii observatione videtur.
- 56 In poenam pecuniariam damnatus, licet fidejussorem vel pignora offerat, non nisi solvat, relaxatur.
- 57 A sententia pecuniaria condemnationis appellans, fidejussorem de se representando; judicatumque solvendo, offerens, relaxandus est.
Et quid si a delicto pecuniaria condemnatio descendat? num. seq.
- 58 Carceris effractor ad Ecclesiam fugiens, ejus immunitate gaudet.
- 59 Carceris effracti poenam vitat, qui se ad Principem, vel competentem superiorem judicem confert.
- 60 Carcerem frangens, quibus in casibus fracti carceris poenam vitat? remis.
- 61 A carcere fugiens, mala custodis cura fugisse praesumitur.
- 62 In carcere mortuus, ex mala custodis cura, ni aliud ostendatur, mortuus praesumitur.
- 63 Culpa in dubio praesumitur, eam ideo allegans probare debet, sumendaque culpae exclusiva interpretatio.
Diligens in dubio quis praesumitur. ibi.
- 64 Obligatus ad custodiam publici officii ratione, non solum casum, sed etiam quod absque ejus culpa evenerit, probare debet.
- 65 Ostium apertum videns, a carcereque fugiens, carceris effracti poenam non incurrit.
- 66 Prohibitio, Ni quis carceratos alloqui, aut intruere possit, carceratos alios non comprehendit.
- 67 Carceratus orationibus utens, quibus os non aperitur, neque fateatur delictum, an & quando puniatur?
- 68 Judex indebitè aliquem carcerari praecipiens, in syndicato tenetur.

QUAESTIO XI.

Miserabilem Carceratum esse, non videtur in dubium revocandum. Cum servitutis speciem referat, ut probat textus in l. 2. D. de liber. homin. exhibend. observantque Aret. consil. 192. n. 3. volum. 1. Neviz. consil. 52. n. 9. Roland. à Vall. consil. 57. num. 4. volum. 3. Marc. Anton. Cuch. de morator. praescript. num. 21. Vital. de clausul. tit. An possit renunciari beneficio cessionis? n. 4. Farin. prax. crimin. 24. n. 24. & q. 19. n. 31. Ideo perpetui carceris poenam a Judice laico imponi non posse ibidem contendens, apud Nos licet diversum lex. 2. tit. 4. lib. 4. Ordin. statuat. Tenent etiam priorum assertionem Osvald. Hilliger. in Donel. E. ucl. lib. 1. cap. 38. lit. H. Et conducunt excogitata à Nobis in Axiomatib. & locis commun. jur. lit. A. num. 569.

Majoremque poenam, stare in carcere, quam in opere publico laborare, dixit Franc. in c. Quamvis vers. In gloss. 2. de poen. in 6. & in cap. Super eo, 2. in ordine 12. num. 2. & 3. de apell. Deportationeque in metallum comparari, professus est Ascan. Clem. de patr. potest. c. ult. num. 33. post Roland. à Vall. quem refert, conf. 2. n. 53. vol. 1.

Est enim carcer (ut in l. hominem, 7. D. de deposit. & in l. Item apud Labeonem, 15. §. Quaestiois D. de injur. eum Ulpianus appellat) mala mansio, & locus horribilis, ut Bart. in tract. de carcerib. n. 2. qui corpus vinculorum cruciatu, immunditia foetoreque consumit: amicorum communione privati ad inimicorum, aut eorum, qui nobis taedio sunt, consortium cogit: liberam sui dispositionem, arbitriumque tollit. Ideo merito, sepultura vivorum, consummationem bonorum, inimicorum consolationem, experientiam amicorum, communiter nuncupari Farin. tradit. prax. crimin. quaest. 27. n. 2.

Tormentique speciem esse carcerem, protulit Ulpian.

Ulpian. in dict. §. questionis, inquit: quæst. verbo etiam ea, quam malam mansionem dicunt, continebitur. ubi Glos. verb. Dicunt, interpretatur: Ut si ponatur in carcere. Imensos cruciatus sustinere carceratum, text. dixit, in l. Omnes, 23. C. de pœn. ad amulim infra referenda; appellationeque tormenti contineri, profitentur etiam Catald. tractat. de Syndic. numero 103. Franc. Cafon. de torment. cap. 12. numero 8. & in quæstionib. crimin. cap. 9. numero 8. & cap. 19. numero 7. Roland. à Vall. consil. 17. numero 22. fin. dict. lib. 3. Farinac. (multis comprobans) dict. quæst. 27. numero 1. Sebastian. Guazin. de defens. reor. 1. part. defensio. 6. cap. 1. num. 72. Confessionem inde in carcere, † sicut in tormentis factam, non valere, multorum opinione ostendens, nempe Anchar. cons. 24. num. 4. Mascard. de probation. conclus. 353. num. 17. & seq. volum. 1. Roland. consil. 17. num. 22. in fin. lib. 3. Grammat. Bursat. Honded. Bartaz. & aliorum contrarium licet sequenti numero non longe minori tenentes referat, concordiamque simul, num. 47.

Mortis † item loco pœnam carceris irrogari, ex text. deducitur in cap. pen. & fin. de hæretic. & Cardin. Crecent notat, decis. 9. num. 14. tit. de probation. eandemque æquiparationem ubi proximè Farin. format.

Prædicta efficiunt, ut à carcerationis decreto † (tanquam gravamen irrepabile per diffinitivam continente) appellari de jure possit, testibus Philip. Franc. in dict. cap. Super eo, 2. notab. numero 2. in fin. de appell. Petr. Rebuff. de sentent. execut. artic. 10. gloss. 1. numero 2. vers. Unde si quis Sigismund. Scacc. de appellation, quæst. 17. limit. 57. num. 156.

Nec modo intra decem dies † (tempus regulariter appellandi præfinientes) sed quodcumque, injustè se carceratum prætendentem, continui gravaminis ratione, appellare posse; profitentur) cum Bald. Jassone, Angel. Marsil. Paul. & aliis, quos refert) Anton. Gomez. de delict. cap. 9. num. 10. & ibid. ejus Addit. Joan. Mar. Novar. in praxi elect. & variat. for. sect. 1. quæst. 14. numero 8. Sebast. Guazin. dict. tractat. defens. 36. de appellatione, cap. 1. numero 5. Seraphin. de privileg. juram. privileg. 232. num. 9. Marc. Anton. Macerat. variat. lib. 3. resolut. 26. num. 20. Borgn. Cavalc. de brach. Reg. part. 2. n. 318. et si limitent ibi Guazin. numero 24. Lancelot. de attentat. part. 2. cap. 12. ampliat. 4. numero 21. & Bejard. ad Clar. quæst. 46. num. 6.

Ut & in relegato, † aut condemnato ad triremes dicunt (post antiquiores à se relatos) Arias Pinel. in l. 1. part. 2. cap. 1. numero 27. C. de rescind. vendit. Guazin. ubi proximè, & Prosper. Farinac. fragment. crimin. 1. part. lit. A. num. 236.

Tempusque existentiae in carcere, † post exilii sententiam, simillivè condemnationis, in exilii condemnationisvè tempus computari: Imperatores Hono. & Theodos. in l. Omnes, 23. C. de pœn. humanissima sanctione, hisque & clementia, & elegantia plenis verbis decrevere: Omnes quos damnationis conditio diversis exiliis destinatos, metas temporis præstituti in carceris implese custodia, deprehenderit: solutos pœna, vinculisque laxatos, custodia liberari precipimus, nec formidare miseras ullas exilii. Sit satis immensorum cruciatuum semel luisse supplicia: ne ii, qui diu privati sunt auræ communis haustu, & lucis aspectu, non intra breve spatium catenarum ponderibus prægravati? etiam exilii pœnam sustinere iterum compellantur. Secundum quam, in Regiis Audientiis Barenf. & Apuliæ sæpè decisum, Vivius affirmat. decisio. 201. In Sacro Consilio, Vincent. de Franch. decisio. 317. In Curia Archiepiscop. Neapolit. Joan. Aloys. Ricc. decisio. 45. part. 2. Hanc que assertio- nem sunt prosequuti Andr. Tiraquel. de pœn. tempor.

casu 41. ad fin. sub. num. 3. & latius Petr. Cabal. resolut. crimin. centur. 2. casu 142. per tot.

Ubi & an existentiae in carcere ante sententiam tempus, de condemnationis tempore extrahi debeat? Id interim sciendum; cum qui diuturnum sustinuit carcerem, † vel in totum (si causa id patiatur) donandum venia: vel mitius saltem puniendum, cum tempus carceris computetur in pœnam, ut latè comprobatur Guazin. de defensio. reor. circa privilegia carceratorum, defens. 2. per. tot. & defens. 6. num. 7. & Sebastian. de medic. de casibus fortuit p. 1. q. 17. n. 15.

Quamvis enim non ad pœnam, † sed ad custodiam carcerem inventum, jura dicant, in l. Aut damnatum; 8. §. solent. D. de pœn. & in l. . C. de custod. reor. Quantumvisque ibidem Constantin. Imperator. carceratis levamen præstet, levis custodiae modum præfiniens. Adhuc tamen sine pœna, † (& gravi quidem) esse non potest, ut dicta legis Omnes, relata verba monstrant, & Imperatoris Augusti, in l. 2. C. de exactor. tribut. lib. 10. ejusdemque legis. 1. C. de cust. reor. & advertunt Vinc. de Franch. dict. decis. 317. n. 4. & Petr. Cabal. dict. casu 142. n. 3.

Quæ omnia sat miserum † carceratum ostendunt, forique privilegio (juxta legem nostram unic. C. quando Imper. inter. Pupill. & vid. Regiasque leges, supr. quæst. 3. n. 1. relatas) gaudere tenentque (post Bart. in tract. de carcerib. in fin. n. 29. Foller. in constit. regn. Lege præsentis, n. 12. de just. & jur. & alios, quos allegant) Joan. Mar. Novar. in praxi election. & variation fori, sect. 1. quæst. 14. per tot. Qui licet quæstionem de damnato ad carcerem formaverit, & de eo quæstiverit, an fori electione utatur: de carcerato, cum Bart. & Foller. simpliciter respondere convenitque Didac. Perez. in l. 1. t. 1. lib. 3. Ordinam. verb. Pobres, vers. Item carceratis, pag. mibi 463. textum in id adducens in l. Si quis ad declinandam, 37. C. de Episc. & Cleric. Cynum in leg. fin. C. si quis alter. vel sibi, Bartolum proximo loco, & Hippolit. in pract. crimin. paragrapho Nunc videndum, num. 11.

Sed neque text. in dict. l. Si quis ad declinandam, † quid tale profert. proferendumvè dicit: neque Cynus, à Bartolo etiam, & Hypolyto citatus, Bartolus autem, et si miserabilem carceratum dicat ibidem; non tamen ad eam qua de agimus se speciem restrinxit aut descendit. Sed ad eam, an in carceratorum causis summarivè procedatur (affirmativam, miserabilium, argumento partem professus, ut aliorum quoque sententia subjiciemus inferius. Ad quam quidem speciem, aut cæteri cum allegans, se arctare videntur, secundum prænotata quæst. 8. n. 6. aut damnandi si absolutè fori privilegium carceratis concedant.

Nos igitur, qui (ut in profundo non desidiolis thesaurum reconditum) quærimus veritatem Doctorum in Curia, latebris involutam, aut revocabimus, aut curabimus saltem revocare in lucem. Quasque tenebras generalitas assertionis induxit, distinctione fugare.

Miserum itaque (cum Bart. cæterisque relatis) fatemur: sed legis nostræ unicæ, forique præscriptione absolutè frui, negamus. Sic enim frequenter accidere, jam in proæmio, n. 4. vers. Sensit, & n. seqq. notata monstrant. Ob delictum namque in carcerem detrusum, & delictum, & carcer reddit miserum. Primum, dicta quæst. 2. n. 10. & seqq. sat ostendunt. Secundum, proximè præcedentia. Huic tamen ipsi, utriusque rei prætextu, Principis forum mediocriter etiam edoctus, denegabit. Cùm adversus delinquentes, eorumque odio hujusmodi remedium, certis saltem in casibus, sit concessum, juxta notata supra quæst. 9. n. 43. & 65. criminosis, per consequens, omnino denegatum. Inducta liquidem ad unum finem, contrarium operari non debent, ex citatis à No-

bis juribus, in Axiomatib. lit. I. n. 70. Neque enim immunitatem poena tribuit, ut Consultus ait in *l. Relegatorum, 7. §. fin. D. de interd. & relegat.* odiumve favorem, ut vulgata Axiomata dicunt, à Nobis designata in *nostris, lit. C. n. 86. & lit. M. n. 16.*

Quæ quidem, non solum in eo, qui ob delictum in carcerem missus est, carcerisque prætextu se miserabilem diceret & ad Principem causam, in ejus congressu, deferri postularet, rationes urgent: sed & in eo quoque qui ante crimen commissum, † missio-
nemque in carcerem, extabat miser. Adversus quem præterea sequentes insurgunt: ibi nempe de crimine agi debere, ubi commissum est, *l. Si cui, 7. §. Idem Imperator, D. de accus. l. 1. & tot. tit. C. ubi de crimin. agi oportet. auth. Ut nulli judic. §. Si vero quis, coll. 9. l. 15. tit. 1. part. 7.* Nullumque tam validum privilegium est, ut ejus regulæ vires enervet: illud enim reatus excludit. *Modestini verba id comprobantia, in l. fin. D. de accusation. ad divorum Imperatorum, statuentium, transitum nobis faciant. Alterius Provinciae reus (inquit ille) apud eos accusatur, & condemnatur, apud quos crimen contractum ostenditur. Quod etiam in militibus esse observandum, optimi Principes nostri generaliter rescripserunt Constantini Augusti, in l. 1. C. ubi Senat. vel clariss. assertionem eandem clarius manifestant: Quicumque non illustri, sed tantum clarissima dignitate præditus, virginem raperit, vel fines aliquos invaserit, vel in aliqua culpa, seu crimine fuerit deprehensus: intra Provinciam in qua facinus perpetravit, publicis subijetur legibus, ne fori præscriptione utatur. Omnem enim hujusmodi honorem reatus excludit. Justiniani pariter, in auth. Qua in Provincia, C. ubi de crim. agi oport. dicentis: Si ergo ambo, & actor. & reus sint in Provincia: illic, omni privilegio cessante, res expediatur. Quibus convenit Innocentii Quarti decretum, in c. 1. de privil. lib. 6.* Quæ quidem effecere, ut in criminali causa, reo miserabili existenti, conformis Juri stylus, fori denegat privilegium, eaque exceptione adjuncta Regiæ fori literæ expediantur, ut *quæst. 3. ampl. 9.* advertimus.

Quæ itidem non modo in carcerato pro crimine, sed etiam pro debito † ex delicto nascenti, rationes instant. Cum primæva causæ natura fori privilegium denegat, semperque attendatur origo, ut multis in *Axiomatib. nostris* comprobamus, *lit. O. n. 41.* Quæ operatur, ut quemadmodum pro delicto † capi mulier personaliter potest (servata forma legis *Quoniam, 3. & auth. Hodie, sequentis, C. de custod. reor. auth. Ut nulli judic. §. Necessarium, coll. 9. & legis 5. tit. 29. part. 7.*) ita & pro debito à delicto descendenti, ut *text. probat in l. Si quis id quod, 7. D. de jurisdict. omn. judic. referente ibi Ulpiano: Sed, & utrumque sexum Prætor. complexus est.* Cumque *Folley. in præct. crimin. verb. Notatos capiat de persona, n. 19. Petr. à Plac. in epit. delictor. lib. 1. cap. 34. n. 12. & aliis, tradit Farinac. præct. crimin. tom. 1. quæst. 27. n. 60.* in puncto quoque Juris, (cum eodem *Folley. textui in dict. auth. Hodie, respondente*) id procedere affirmans. In idem pariter *Gasp. Bæz. de inop. debit. cap. 15. n. 7.* Estque aperta decisio *text. in l. 62. Taur. translata in l. 10. tit. 3. lib. 5. novæ Reg. collect. ubi sic nominatim annotat Maziens. gloss. 2. idem pro debito ex quasi delicto descendenti tradens, ex Gomez Arias in l. 60. Taur. n. 7.* Cum pro civili debito † mulierum capturam omnino prædictæ inhibeant leges, factamque poena vindicent capitali, ut & prædiximus *q. 3. n. 143. & 245.*

Simile & in Clericis, quos pro civili debito † in carcerem detrudendos non esse, *quæst. 9* advertimus *n. 102 & 103.* Ex delicto vero descendenti, detrudi posse *Prosop. Farin. tradit dict. quæst. 27. n. 72.* adducto *Mayfillo in præct. crim. & Attingam, n. 7. verb. Hanc tamen conclus. intellige esse veram, & in tract. de*

bannit. Carcerati sub n. 12. addens pariter, eo in casu, beneficio *cap. Oduardus, de solut.* non gaudere.

Et in eis, qui non conveniuntur ultra quam face-
re possunt, † quos pro debito a delicto, vel quasi
delicto descendenti, in carcerem mitti posse, tenet
*Humad. in l. 23. tit. 6. part. 1. gloss. 6. eoque rela-
to. Alphons. Azeved. in l. 6. tit. 2. lib. 6. novæ
Reg. collect. in princip. super verb. Y si la tal deuda
descendiere de delicto, o quasi delicto.*

Generaliter, † non modo nobiles, sed quosvis
alios exemptos, & privilegiatos, ne pro debito mit-
tantur in carcerem; pro debito à delicto, vel quasi
originem habente, quemadmodum pro delicto, in
eam posse detrudi, Regiæ *leges 79. Taur. & d. l. 6,
tit. 2. lib. 6. novæ Reg. collect.* his verbis decreve-
runt: *Ordenamos, y mandamos, que las leyes de estos
nuestros Reynos, que disponem que los hijosdalgo, y otras
personas, por deudas no puedan ser presos: que no ayon
lugar, ni se apliquen, si la tal deuda descendiere de delicto,
o quasi delicto. Antes mandamos, que por las dichas deu-
das esten presos, como si no fuesen hijosdalgo, o essenos.*
Reatus enim, fraus, vel dolus privilegium, & hono-
rem excludit, *l. 1. in fin. C. ubi Senat. vel clariss. ubi
id in specie advertit Glossa, & Doctores eisque rela-
tis, Petr. Calefat. in tractat. de aq. stor. dignit. n. 57.*

Nec præterea, solum præcedentibus casibus, fo-
ri privilegium carcerato non competit; sed neque in
causa omnino civili. † In executiva namque, aditum
remedio huic præclusum misero, *q. 3. n. 67.* dixi-
mus: in ordinaria, prohibitam carcerationem fecit
Imperator Augustus, in *l. 2. C. de exactor. trib. lib. 10.*
notavitque *gloss. (communiter recepta) in l. 3. §. Tutores, verb. in vinculis, D. de suspect. tutor. & cum
multis à se citatis, Azeved. in l. 19. tit. 21. lib. 4. no-
væ reg. collect. n. 75.* Deficitque tunc quæstionis sub-
jectum. Sed esto quod aliqua justificaretur captura ra-
tione, nisi alioquin misera existat conditio, ex eo
solum quod in carcere, sit in causa, eo jure favorem
hunc carceratus non postulat. Quia cum ob contu-
maciam in non solvendo, dolum, fraudem, malitiam-
ve in carcerem sit conjectus (constare siquidem aper-
tè ad carcerationem de credito, obligationeque sol-
vendi, debet *l. 96. Taur. l. 3. tit. 16. lib. 5. novæ reg.
collect. & utrobique Regnicolæ notant:*) argumenta,
rationesque perpensæ *suprà n. 16* pugnant & limita-
tio, quam *legi nostræ unica, C. quando Imper. inter pu-
pill. & vid. q. 3. n. 39.* assignamus, malitia, vexan-
dique adversarii animo privilegium hoc prætenden-
ti, denegans. Aliter præterea, non specialis misera-
bilium favor, sed generale, communeque jus existe-
ret, pravis indicans subterfugium, protrahendi lites,
ordinariamque jurisdictionem fraudandi, viam osten-
dens; contra vulgatas juris regulas. Si vero in defe-
ctum bonorum in ordinaria causa, mitti, quis in car-
cerem contingat: paupertatis, nec carceris ratione
hoc se poterit privilegio munire, juxta tradita à
nobis de privileg. paup. 1. part. q. 4. num. 80.

Tum igitur demum carcerem, remedium hoc pa-
rare, cum existenti in eo, † lis insurgeret aliunde, ci-
vilis, vel criminalis, in qua partes teneret actoris;
præcedentia dicere cogunt, ita in condemnato,
quàm in non condemnato ad carcerem dum eo con-
tinetur, illiusque sustinet cruciatus, urgentia; miseri-
rimum interim carceratum, & fori privilegio dignum
(juxta præfinitum modum, casumque jam dictum)
prædicantia. In eoque intelligendam, aut limitan-
dam eorum assertionem, qui indistinctè & in genere
proferunt: *Carceratum, miserabilem esse, fori, legisque
nostræ unice privilegio gaudere.* Reprehendendos pa-
riter & hos ob profusi sermonis vitium, vel conti-
nentis errorem, vel ad illud ducentis, & *Novarium
cit. loc. n. 15.* si de condemnato solummodo ad car-
cerem, suam protulisset, nullo veluti juridico funda-
mento nixos,
Opi-

Opinionem vero nostram (quæ non tantum ad carcerem damnato, sed etiam in illo existenti, modo præfato, hunc firmat competere favorem) dupliciter adhuc extendendam arbitramur. Primo, † non tantum si existenti in carcere, lis accideret quam ad Principem, in ejus initio deferri curaret: sed etiam si ante capturam, cœpta coram Ordinario esset, eamque ad Curiam (carcerationis, conditionisque miseræ supervenientis intuitu) remittendam contenderet, ex dictis *supr. qu. 3. ampliacione 6.*

Secundo, † etiam si propria culpa, ad casum non ordinata, ad carcerem devenisset, ex notatis pariter à nobis, *de privil. pauper. 1. q. 54. n. 7. cum seqq. & in Axiomatib. & locis commun. jur. lit. M. nu. 17. & infra, n. 29.*

Limitandam vero eandem, & intelligendam, † si longa, diuturna que carceratio sit, secus si levis, & parvo tempore duratura. Non ex brocardicis tantum, scitisque regulis, quæ brevi tempore relaxandum, pro relaxato, aut de proximo absolvendum, pro absoluto habent, de quibus nos latè *de privileg. pauper. 1. part. quæst. 4. §. 2. n. 121. & seqq.* quæque nec captum judicant, cito egressurum, cujusvè captura protrahenda non est, juxta similiter dicta à nobis *in Axiomatib. & locis commun. jur. lit. F. n. 74.* sed ex eadem ipsa lege nostra unica & regis consimilibus, *quæst. 3. n. 1. relatis*, ita demum miseræ conditionis prætextu hunc favorem indulgentibus, si gravis miseria premat, ex adjectarum in ea miserabilium personarum qualitate, similique in cæteris desiderata, ut *infra* notamus, *quæstio. decima-quinta, numero-quarto.* longumque, & diuturnum morbum, ut huic privilegio sit locus, requirentibus.

Cætera nos carceratorum privilegia spectant. Quorum in primis, † piam esse causam, proque carceratis relictum (ipsorum licet culpa) dici pium, & in piæ causæ distributionem executorem datum, in carceratos illam facere posse; jam *de privileg. pauper. 1. part. qu. 54. n. 10.* advertimus, ibique relatis *No-varium addimus in praxi election. & variation, fori, section. 1. quæst. 14. n. 4.*

Pauperibusque † illos æquari (ex *l. judices, 10. C. de Episcop. jud.*) professus est Didac. Perez, *in leg. 6. tit. 4. libro secundo Ordinam glos. 1. post. med.*

Illorum causas, † ut miserabilium, summarie, & de plano esse tractandas, probat *lex 1. C. de custod. reor.* in verbis illis: *Id quidem debet quam celerrime procurari*, traduntque Bart. *in dict. tractat. de carcer. n. 29.* & Didac. Per. *ubi proxime, & in dict. 1. 1. tit. 1. l. 3. verb. Pobres, vers. Item carcerati*, aperteque *text. in l. 1. tit. 9. l. 2. novæ reg. collect. dum ait: Ysepán la razon de todos ellos, y hagan justicia brevemente.*

Diebus etiam feriatis, † illorum causas expediri, notat *Matth. Brun. de cess. bonor. quæst. 14. in princ. & miserabilium generaliter causis, diximus secunda part. de privileg. paup. quæst. 65. n. 43.*

Et in dubio * carceratis favendum, pro eisque præsumi, & judicandum, firmant *Grammat. decis. 56. n. 17. & Franc. Person. conf. 7. n. 43. l. 2.* Proque cæteris miserabilibus protulit *Joan. Neviz. in Sylv. nuptial. l. 6. quomod. judic. pro commun. opin. n. 27.*

In carcerem pauper conjectus, * ab illo est alendus, qui illum conjecit, Bart. *in tract. de carcer. nu. 30.* & si ægrotet, curandus, multis comprobamus utrumque *de privileg. pauper. 1. part. quæst. 39. nu. 33. & seqq.* addimusque ibi relatis, plenè hac de re agentem, *Sebastian. Guazin. de defens. reor. part. 1. defens. 6. circ. privileg. carcerator. c. 1. n. 5. & seqq.*

Ad expensas similiter custodiæ † carceratus pauper non tenetur, neque pro illis detineri in carcere potest, ut *in dict. tract. quæst. 18. nu. 68.* scripsimus.

Et quid pro alimentis, † quæ carceris custos ad carcerati alimoniam præstitit? videndus *Guazin. citato Velasco de Priv. Paup. Tom. II.*

proxime loco. Quidque in aliis pro carceratis expensibus, an repetere expensa possint? *Marc. Anton. Genuens. in practicabil. Ecclesiast. quæstione 143. n. 4. & seqq.*

Obligationem à carcerato factam † in carcerantis favore, inutilem declaravit *Paulus in l. Qui in carcem, 22. D. de eo quod met. caus. Qui in carcem (ait) quem detrusit, ut aliquid ei extorqueret; quidquid ob hanc causam factum est; nullius momenti est.* Convenit *Regia lex 17. tit. 26. part. 2. vers. Cà tal pleyto non valdria, porque lo fiziera teniendolo en su poder, o en su prision.* Quam latissimè examinant materiam (præter ordinarios dictis legibus, vetustioresque aliis in locis) *Joan. Gutier. de juram. confirmator. 1. part. c. 57. per tot. Prosper. Farinac. prax. crimin. part. 1. quæst. 35. per tot. & Sebastian. Guazin. de defens. reor. dict. defens. 6. n. 10. & seqq.*

Carceratos visitandi curam, † *Arcadius, & Honorius Imperatores in l. Judices, 10. C. de Episcop. aud. judicibus* his verbis imponunt: *Judices Dominicis diebus, productos reos de custodia carcerali, videant, & interrogent: ne his humunitas clausis per corruptos carcerum custodes negetur. Victualem substantiam non habentibus faciant ministrari, libellis duobus, aut tribus diurnis, vel quot existimaverint commentarienses, decretis, & c. poena simul ibidem Judicibus id non adimplentibus, imposita visitationis hujus tempus, ad diem veneris, Regii Ordinamenti mutarunt leges 6. tit. 4. lib. 2. & l. 13. tit. 3.* Ad Sabbatum vero, recentior *l. 1. tit. 9. l. 2. novæ Reg. collect.* Carceribusque relaxandos Paschalibus festivitibus, casibus quibusdam exceptis, Imperatores *Gratian. & Valent. decrevere in l. 3. C. eod. tit. de Episcop. aud. traduntque, aliis relatis, Joan. Yannez Parlador. rer. quotid. lib. 2. c. fin. part. 5. §. 6. n. 8. & Prosper. Farin. prax. crimin. q. 33. n. 77.*

Visitarique etiam posse eum cui populus pro carcere * datus est, merito disponit *l. 5. dict. tit. 9. lib. 2. novæ Reg. collect.* Cum non solum carceratus dicatur, qui in vinculis publicis, sed in quolibet alio loco à Judice deputato, † etiam si Civitas sit, detinetur, ut (ex *text. in l. Milites agrum. 13. §. Ejus fugam, D. de re milit. statim in princip. & in l. Capitalium, 28. §. Ad statuas*, in illis verbis: *Nisi qui ex vinculis, aut custodia detentus, & c. D. de pœn. cum aliis) tradunt Ang. de malef. verb. Quod fama publica sub n. 87. & in verb. Qui Judex dictis inquisitis, n. 14. & 16. Boer. decis. 115. nu. 15. post med. vers. Pro quo allego text. multisque relatis, Farin. q. 30. n. 46. & seq.*

A provisioneque per Regios Consiliarios † in visitatione facta supplicationem denegat *lex 6. d. tit. 9. lib. 2. novæ Reg. collect.*

Carceratus præterea in uno loco, ad comparandum in alio, † arctari non potest. *Ulpiano responso in l. 2. §. Simili modo*, ibique notat *Accurs. verb. Retentus, D. si quis caution. Prosper. Farin. conf. 17. num. 12. part. 1. Sebastian. Guazin. de defens. reor. dict. defens. 6. n. 17.* Nec per Procuratorem † tunc comparere tenetur, satisque est per excusatorem impedimentum allegare, & terminum ad illud probandum petere, *Julii Clari sententia, recept. sentent. lib. 5. §. fin. quæstion. 34. n. 6. vers. De carcerato, Guazini dict. loco, n. 18. & 21. vers. Tertio limita, & Farinac. dict. conf. 17. n. 13. 28. & 29.* Et contra absentem carceratum de cujus impedimento Judex notitiam habet, † sententiam latam, nullam ipso jure esse, firmant (post *Doctores in l. Quæsitum, D. de re judic. Parisum, conf. 102. n. 1. & 3. l. 4. Afflict. dec. 23. n. 3. & alios) Prosp. Farinac. conf. 89. n. 2. in fin. n. 17. Sebast. Guazin. ubi supr. n. 19. & Joach. Minsyng observation. 57. cent. 4. Quæ dupliciter limitant † Clar. dict. quæst. 34. n. 6. & ibid. Bajard. n. 36. Farinac.*

rinac. *dict. conf.* 17. n. 28. Guazin. *dict. defens.* 6. n. 20. & 21. Prosp. Caravit. *riiu* 166 n. 16 si vel prior carceratio affectata sit, vel ab inferiore quis Judice sub fidejussione detineatur, Quem carcerationis exceptione non excusari, cum ad superiorem spectet providere ne molestetur accessu, profitentur.

46 Justamque præbere carcerationem * restitutionis causam, ex l. 2. & ibi Bald. C. ex quibus caus. majores, notat Hieronym. Gigas de penson. *quæst.* 75. n. 4.

47 Licet ab excarcerationis decreto, reo in carcere existente, * appellatio interposita, liberationis effectum suspendat: si tamen ejus decreti tempore, in carcere reus non existat, in libertate remanere, appellatione non obstante, profitentur Roman. *singul.* 406. *incip. Accusatus*, Bajadr. d. 9. 34. n. 40. eisque relatis Guazin. d. loco, n. 25.

48 Eam præstat securitatem carcer, tunc licet alicujus constitutionis, vel decreti vigore, possit offendi ban-nitus impune: si in carcere existat, offendi nequeat, tradentibus sic Farinac. *prax. crimin.* 9. 103. n. 153. Sebastian. Guazin. de *defens. reor. dict. part.* 1. *defens.* 6. c. 1. n. 26. & Franc. Burlat. *conf.* 215. n. 2. & seq. l. 2.

49 simul. n. 4. firmante, cum qui carceratum occidit, tunc vel offendit, legis Juliæ Majestatis pœnis subijci, post Bart. in l. 3. §. Transfugas, in fin. D. ad leg. Cornel. de f. car. Anan. in c. Cum juramento, 4. n. 5. de homicid. volunt. & Boss in tract. de crim. læsæ Majestat. n. 64. Cum publicam fidem, & securitatem (sub qua carceratus existit, l. fin. C. de custod. reorum) frangat.

50 Inde & custos carceris, aliuvè carceratam * carnaliter cognoscens, præter ordinariam delicti pœnam (etsi meretrix illa sit) graviolem, arbitrio Judicis incurrit, ut ex Jacob. Menoch. de *arbitrar.* l. 2. casu 292. n. 3. & 6. & aliis, observant Farinac. *dict. quæst.* 31. n. 23. & Petr. Cabal. *resolut. crimin. casu* 283. per tot.

51 Omnimodamque in carcere, sicut in propria domo * existenti (juxta legem Plerique, D. de in jus vocand. cum adductis à Nobis in Axiomatib. & locis commun. juris, l. D. n. 213.) securitatem esse debere, arguit Joseph. Ludovic. *decis. Perus.* 70. n. 3. Hoc pariter, aliisque fundamentis n. seqq. probans, pro criminali causa carceratum, recommendari, pro civili non posse. In quam multi sententiam referunt Guazin. *repetita defens.* 6. n. 85. & Farinac. *quæst.* 17. n. 156. Et an pro debito tunc captus, pro alio debito, vel etiam pro delicto recommendari rectè valeat: iidem ipsi disputant.

52 Injustè præterea, indebitèque carceratum, * fractis etiam carceribus, tunc effugere posse; Florentini verba, in l. nihil. interest. 25. D. de captiv. & postlim. revers. probant, quæ sic se habent: Nihil interest, quomodo captivus reversus est; utrum dimissus, an vi, vel fallacia potestatem hostium evaserit, &c. asseruntque Glos. in Clement. Pastoralis, verb. Per violentiam, & Doctores ibidem, de re judic. Socin. in leg. 1. n. 13. D. ne quis eum qui in jus voc. Alex. in l. Sed si eximendi, §. Si quis, circa fin. & Jacob. de sanct. Georg. n. 3. D. eod. titul. Andr. Tiraq. de utroque retract. in præfation. n. 68. vers. Et in simili quoque dicitur, Didac. Covar. *variar. lib.* 1. capite 2. numero 11. post vers. & n. 12. & 13. ad fin. Jacob. Menoch. de *arbitr. libro* 2. casu 301. num. 14. & de *presumption. lib.* 1. *quæst.* 89. nu. 43. & 49. propè infinitis, relatis Farin. *prax. crimin. part.* 1. *quæst.* 30. n. 120. & seq. multis utilibusque ampliacionibus hanc ornans conclusionem, Sebastian. Guazin. *dict. defens.* 6. n. 30. 67. & 68. Sicque injustè carcere tentum, distributiones quotidianas lucrari, dicunt (aliis citatis) Bonacin. *dehor. caupon. disput.* 2. *quæstione* 5. punct. 2. §. 1. Sanctar. *variar. resolut. quæstione* 9. numero 5. August. Barbof. de *offic. & potest. Episc.* 2. part. alleg. 53. nu. 178. & in *collect. ad c. unic. de*

cleric. non resid. l. 6. n. 19.

Pro carceratorum quoque privilegio, & illud Guazin. ipse, ibidem numero 31. assignat; nobilem nempe, magnæque existimationis carceratum * sub fidejussoribus in causa criminali relaxandum, quod ex aliis etiam tradit Farin. 9. 33. n. 60. Id verò nobilitati potius tribuendum; neque ejus adhuc favore, si pœna corporalis infligenda veniat, satis firma assertio, ut cum multis idem Farinac. advertit ibidem numero 63. & 64. quem, an & quando sub fidejussoribus in delictis carceratus relaxari valeat, plenè agentem consule ibi à n. 1. cum seqq.

Qui ad carcerem voluntariè accedit, * præsumptionem delicti excludit, Cravet. *conf.* 75. num. 19. Burlat. *conf.* 144. num. 8. vol. 2. cum quibus, aliisque Guazin. eadem *defens.* 6. n. 62. qui & illud n. seq. addit carceratum, sub fidejussoribus de se repræsentando, relaxatum * ad carcerem reduci non posse, nisi causa nova indiciaque superveniant, ex Jul. Clar. Tab. Nonio, Brun. à Sole, & Gabriele Maceratesi. apud nos sub fidejussoribus relatus, * & in causa levis post sexaginta dies super eadem causa reduci ad carcerem non potest, statuyente sic l. 18. tit. 9. l. 3. novæ reg. *collect.*

Quin & sub fidejussoribus de repræsentando, tunc carcere dimissum, à judicii observatione absolutum videri, eamque vim relaxationem illam habere tradunt Prosper. Farinac. *prax. crimin. quæstione* 4. n. 25. *consil.* 59. n. 1. & *conf.* 60. nu. 5. & Sebastian. Guazin. de *defens. reor. defens.* 6. n. 64.

In pœnam pecuniariam damnatus, tunc pignora offerens, vel fidejussorem; & si ante realem solutionem relaxari non debeat, nec fidejussorem, pignora vè præstando, condemnationi satisfaciatur, ex l. 4. §. Ait Prætor, D. de re judic. notantque Plac. de *delict.* l. 1. cap. 2. n. 18. & Farin. *prax. crimin. quæst.* 33. num. 9. Si tamen procaverit à sententia, tunc fidejussorem de se repræsentando, condemnationeque solvenda præstet relaxari utique debet, ut à contrario sensu probant text. in l. Eos, 6. §. Super his, & in l. minime, 12. in fin. C. de appellation. advertitque Farinac. d. *quæst.* 33. n. 20. & seq. Sed si delictum pecuniariæ condemnationi * causam præstiterit ab ea condemnatum appellentem fidejussorem, vel etiam pignora offerentem, relaxandum non esse, condemnatione soluta, idem arguendi modus, ex regia sumptus lege 16. tit. 18. lib. 4. novæ reg. *collect.* tatis suadet, dicente: Mandamos, quando alguno fue represso por causa pecuniaria, no seyendo la causa criminal, si apelare de la sententia que contra el fuere dada: que de positando la cantidad en que fue condenado, o dando si ancas bastantes por ella, sea surto de la prison, para que pueda seguir la apelacion: auxilianturque dicta supra, n. 18. & seqq.

Carceris effractorem, ad Ecclesiam fugientem, tunc ejus privilegio gaudere, firmant Guazin. *repetita defens.* 6. nu. 71. cum Tiber. Decian. quem allegat, tract. *crimin. l.* 1. c. 28. nu. 28. & plenius Farinac. de *immunit. Ecclesiast.* c. 14. per tot. Decianum quoque adducens eodem c. & numero, sed lib. 6. Hancque communem opinionem, & ab ea consulendo, & judicando non recedendum, & multis relatis, testatur Farinac. & multipliciter eam ibi à n. 2. ampliatur.

Fracti quoque carceris pœnam, qui ad Principem, tunc vel superiorem competentem judicem, se confert, tunc evitat, ut profitentur Jacob. de sanct. Georg. in l. 1. n. 9. C. de servi. fugit, Nicol. Boer. *decis.* 215. nu. 28. Thom. Grammat. *vol.* 39. n. 12. Paul. Griland. in tract. de *relax. carcer. rubr. de fug. carcer. numero* 10. & seq. Joseph. Mascard. de *probation. lib.* 2. *concl.* 280. num. 13. cumque multis aliis, Farinac. *prax. crim. part.* 1. *quæst.* 30. numero 171. Sebast. Guazin. d. loco, n. 71. Jacob. Menoch. de *arbitrar. lib.* 2. ca.

2.
qu
64 po
dic
n. 8
& t
65 A
fug
pi
car
crim
66 ter
ceat
cast
xime
67 n. 1.
matu
Kale
dubi
si da
confi
debe
verb
de ad
Axiom
68 hamu
fici r
que i
pendi
cies, v
in l. S
te mib
in casu
69 Offi
giens
nque
antiq
1. c. 2
70 Proh
re poss
tentia
manis
tor Seb
n. 77. a
71 quoad
bus uti
delictum
tet, ob
tum de
consil. n
72 Judex
syndicat
plurimis
9. 27. n
Plura
vilegia,
gnant: n
nia. Sed
quo mod
quædam
hac in re
condita
Utrum
legis
aliis
1 Affirm
ad n
Vela

2. casu 301. num. 7. & seqq. Cavalc. de debit. suspect. quæst. 1. n. 2.
 Cæteros casus, in quibus cæcerem frangens, *
 64 pœnam fractionis vitet, per Farinacium licet videre, dict. quæst. 30. ferè per tot. Guazin. in dict. defens. 6. n. 80. & Andr. Fachin. controversiar. jur. l. 9. c. 64. & 65. ut ab illis omittamus adductos.
 65 A cæcereque fugientem. mala custodis * cura au- fugisse præsumi, dicunt Jacob. Menoch. de præsum- ptiõ. lib. 6. præsumpt. 61. n. 32. & seqq. Joseph. Mascard. de probatio. l. 1. concl. 266. n. 10. Farin. prax. crimin. part. 1. quæst. 31. n. 19. & seq. Ut mala pari- ter custodis cura in carcere mortuum † ni aliud doceatur lex præsumit fin. vers. Sed si custodia, & vers. casu, D. de cust. reor. & cum multis Farinac. ubi pro- xime, repetitque n. 44. & seqq. Mascard. conclus. 267. n. 1. & seqq. Licet enim in dubio culpa † non præsu- matur, l. 2. D. si quis caution. l. in illa stipulatione, si Kalendis, 8. D. de verbor. oblig. sumendaque si in dubio culpæ exclusiva præsumptio, Ang. in l. Sed si dantium, §. D. de pecul. Cravet. conf. 151. n. 18. & consil. 318 n. 15. Culpamque ideo allegans probare debeat, l. Si quis fundum, 10. §. Imperator, junct. glos. verb. Probari potest, D. locat. Si res pupularis, §. 1. D. de administr. tutor. Et diligens quis censeatur, ut in Axiomatibus nostris, lit. D. n. 104. multis compro- bamus: ad custodiam tamen obligatus * publici of- ficii ratione, non solum casum; sed etiam quod abs- que ipsius culpa evenerit, probare tenetur, ut ex- pendit Glos. celebris, in l. Cum legatur, 33. §. Spe- cies, verb. Nec dolo, D. de legat. 2. & ibid Bald. Jas. in l. Si pascenda, n. 4. Cod. de pact. & in leg. Quod te mihi, n. 11. D. si cert. pet. Alex. conf. 158. incip. in causa, & lite, n. 2, lib. 2.
 69 Oñium inde cæteris apertum videns, † ab eo fu- giens, carceris effracti pœnam non incurrit, mitio- nique, ut evasor arbitrio judicis plectetur, veluti post antiquiores, à se relatos, docet Covar. var. resol. l. 1. c. 2. n. 11.
 70 Prohibitio, Ne quis carceratos alloqui, † aut instrue- re possit, carceratos alios non comprehendit, ex sen- tentia Laderch. Imol. (ita in facto obtinuisse affir- mantis) consil. 203. in fin. cujus relator & approba- tor Sebastian. Guazin. existit, sæpè dicta defens. 6. n. 77. addens patiter n. sequenti. Possit carceratum, quoad forum saltem fori, * etsi non poli, orationi- bus uti, quibus os non aperiatur, nonque fateatur delictum, dummodo ex eis sortilegium non resul- tet, ob idque non infligi pœnam, allegans Grilan- tum de fortig. lib. 2. q. 1. n. 4. & Landerchum d. consil. n. 6.
 71 Judex indebitè quem carcerari præcipiens, † in syndicatu tenetur, qualiterque puniatur, tradit cum plurimis à se relatis Farinac. prax. crimin. part. 1. q. 27. n. 134. D. seq.
 Plura omittimus, quæ tanquam carceratorum pri- vilegia, aliqui ex citatis, præcipuè Guazinus, assi- gnant: nobis non sic visa, quin nec superiora om- nia. Sed quasi non principaliter, secundo, vel ali- quo modo eorum utilitatem, favoremque respiciunt; quædam, cæteris privilegiis inservimus. Plura ergò hæc in re desiderans, prædictos consulat: dedicatus condita non fastidiat.

Adversa inde, cum intellectibus, & limitationibus.
 2 Miserabilis est amore captus.
 3 Indefessum laborem studia requirunt.
 4 Scientiæ pulchritudo ita illius sectatores in sui amo- rem rapit, ut ultra vires sæpè eam prosequantur, in agritudines, dementiam, mortemque incidant.
 5 Exul miser est, & gravius morte exilii supplicium.
 6 Scholares ab scholis absentes, in larisque patriis exi- stentes, scholas suo tempore petaturi, ab illis non dicuntur abesse.
 Amans verius est ubi amat, quam ubi animat ibid.
 7 Scholares an pauperes de divitibus fiant. & n. 11.
 10 Temperatum studium, animi oblectamenta affere, multosque ex infirmitate, ad firmam valetudinem revocavit.
 12 Scolaſtis neque à miserabili ad principem in prima cognitione causa, trahi potest, Et qualiter scolarem ad alium judicem, quam ad scolasticis designatum trahens plectatur.
 13 Et an tam civili, quam criminali causa apud suos judices conveniri scolares debeant? & n. seq.
 14 Fori privilegium Scolaſtis concessum, quibus com- petat, & n. seq.
 16 Scolaſtis apud alium judicem, quam apud sibi de- signatos respondens, an privilegium ea in causa perdat? Quidque facere ut eo utatur debeat? & n. 19.
 17 Contra privilegiatos non comparentes sententia la- ta valet.
 18 Notorias qualitas existens, an ejus allegationem, probationemque suppleat.
 21 Scholares omisso medio, ad principem appellare possunt.
 23 Judices præcipuas scolasticis designarunt leges, ne ab studiis distraherentur.
 24 Conservatorum judicium natura, & nomen in sibi commissos proniores illos futuros ostendit.
 25 Misero malitiose agenti, fori denegatur electio.
 27 Favor in odium verti, ad unumve finem inducta contrarium operari non debent.
 29 Scolaſtics hodie desuetudine, vel consuetudine con- traria, Judicium sibi à jure communi, Partita- rumque datorum beneficio, neque dispositione authent. Habita, C. de fal. pro patr. gaudent.
 30 Scolaſticorum privilegia, remis. Et qui de illis egerint referuntur.
 31 Scolaſticorum causa proque studiis relictum, an- pium dicatur.
 32 Ecclesiæ, Clericisque comparantur, & an eorum privilegia gaudeant.
 33 Dotis privilegia Scolaſtis competunt.
 34 Pauperum quoque, & Doctorum, & n. seq.
 36 Scholares militibus comparantur, de unoque ad alium argumentum valet.
 37 Peregrini dicuntur, peregrinorumque privilegia eis Doctores commodant.
 38 Multo licet tempore, mille etiam annis, an studii loco studendi causa manentes, ut peregrini domi- cilium non contrahunt.
 39 De alibi gestis, in studii loco conveniri regulariter Scolaſtics nequeunt, illius tamen civitatis, vel lo- ci privilegiis fruuntur, nec gravantur incommo- dis, etiam si statuto, vel consuetudine pro civibus reputentur. & n. seq.
 41 Dominus domus, etsi propriis usibus ea indigeat, expellere Scholares non potest. Ad limit. text. in l. Aede, 3. C. de locat.
 42 Scolaſticorum libri in domum conductam illati, pro pensione domus, ut cætera conductoris bona, in eam illata, tacite hypothecati non existunt.
 43 Dominus domus Scolaſtico potius quam alteri il- lam tenetur locare. Ad limitationem text. in l. Ne cui 32. C. de locat.

SUMMARIUM.

1 Affirmativa pars proponitur, & num. seq. usque ad n. 9.

Velasco de Priv. Paup. Tom. II,

Pro Doctoribus, Magisterii, licentiaturo, aut Bachalareatus gradu, in universitatibus Salmantina, Complutensi, & Vallisoletana, nullum stipendium, salariumve, à pauperibus Scholasticis extorquendum est.

QUESTIO XII.

Maximè miserabilium * locum Scholasticos occupare, pluribusque simul miseriarum generibus premi, Federici Imperatoris verba, in *authent. Habita, C. ne filius pro patr.* ostendunt. Quis enim, ait, eorum non miseratur, qui amore scientiæ exules facti, de divitiis pauperes, semetipsos exinanunt, vitam suam multis periculis exponunt; & à villissimis sæpè hominibus (quod graviter ferendum est) corporales injurias sine causa perferunt.

Miseræ conditionis demonstrationem exorditur ab Amore Imperator, quo tentum † miserabilem esse, suo loco inferius dicenda monstrabunt. Quodque ibi illicitum amorem legum beneficium demereri advertimus: licitus hic, honestusque comparat, totque calamitates ex eo venientes consequi debent. Quippe quæ non corpori tantum, sed animo etiam insidias parent. Ut namque Horat. *de art. poet.* ait.

*Qui vult ad optatam cursus contingere metam,
Multa tulit, fecitque puer sudavit, & alit. &c.*

3 Cum enim, & indefessum laborem † studia requirant, ut experientia docet, & probat *text. in l. 1. C. de assessor. in §. Quorum, & §. fin. & utrobique Glos. instit. Bald. in proæm. decretal. n. 36.* Horat. Luti. *de privileg. Scholast. in proæm. n. 11.* & ita scientiæ pulchritudo illius sectatores in sui amorem rapiat; ut ultra vires † sæpè illam prosequantur, operam ei etiam immoderatè impendentes: diversas inde ægritudines, ad dementiam usque, mortemque ipsam contrahunt, notante Glos. in *clement. 1. §. Licet, verb. Declaravit, de verbor. significat.* Socin. in *cap. fin. n. 8. de magist.* Horat. Luti. *dict. loco, nu. 20.* Ut namque ex Apulejo. *Luc. de Pen. in l. 1. C. de professor. l. 12. refert.* Continuatio litterarii laboris omnem gratiam à corpore detergit, habitudinem tenuat, succum exorbet, colorem obliterat, vigorem debilitat. Ad quod Oraculi responsum Zenoni Cittico datum, respexisse videtur. Qui cum Oraculum consulisset, quonam pacto optimè vitam instituire posset, responso accepto, *Si concolor fieret mortuis;* ad lectionem librorum, studiumque se vocari sentiens, Philosophiæ operam impedit, ut *Diogen. Laëti. prodit, de ult. Philosoph. lib. in princip.*

Exilio † deinde miseram Scholasticorum conditionem demonstrat ibidem Imperator. Quid enim miserabilius, quam parentibus, liberis, conjugè (quodque durius est) patria, amicisque carere? Quæ cælebris perpendit Regia lex *1. tit. 29. part. 2. vers. E. aun fazen mayor crueldad, que de parten lo que Dios ayunto, assi como marido de muger, que se faze por ley, è por casamiento. E otrosi estremen el ayuntamiento natural, assi como fijos de padres, o hermanos de hermanos, è de los otros parientes que son de una sangre. E otrosi los amigos, que es muy fuerte cosa departir a unos de otros. Ca bien como el ayuntamiento del amor passa, è vence al linage de todas las otras cosas: assi es mayor la cuyta è el pesar quando se parten.* Formidabilesque exilii miseras professi sunt Honor. & Theodos. Imperatores, in *l. Omnes 23. C. de pæn. in verbis illis. Nec formidare miseras ullas exilii.* Tristius inde morte (suum deplorans) exilium testatur Ovid. *Trist. libro tertio eleg. 3.*

*Cum patriam amisi, tunc me periisse putato,
Et prior, & gravior mors fuit illa mihi.*
De Ponto lib. 1. eleg. 8. ad Mesalinum.
*Nos satis est inter glaciem, Scytasque sagittas
Vivere, si vita est mortis habenda genus.*
& lib. 2. eleg. 3. ad Maximum.

*Quid enim status hic à funere differt?
paucisque interjectis:*

Instar & hanc vitam mortis habere puta.

Idque ipsum (ex *Philone Judeo, lib. de Abrahamo*) tradit Petr. Gregor. *lib. 31. syntagmat. jur. univers. capit. 6. de exilii pœna, n. 13.* dicente: Secundam ab extrema capitali pœnam atrocissimorum criminum convictis imponi à jurisperitis exilium: suo autem judicio, ultimo eam esse supplicio graviolem. Siquidem mors, calamitatum finis est: exilium vero non finis, sed malorum omnium initium: dum evitata una, sensu carente, innumeræ mortes sentiuntur. Et certè (Petrus idem Gregorius addit) *Quo magis supra omnia nobis chara patria, & proximi, & amici ibidem existentes: eò major, & asperior quotidiana pœna, divulgum, & privatum illis se videre.* Merito inde Valer. Maxim. *lib. 2. de Majestate, c. 5.* exclamat: *Quid damnatione, quid exilio miserius?* Denique (ut in id vulgata omitamus, ad institutum nostrum oratione conversa:) *Nonne ut apices litterarum, ut elementa cognosceres, addictus magistro, Scholis affixus, totus patiens laboris, & pœna, nec domum noveras, nec parentes?* Ut eleganter divus Petr. Chrysolog. ait, *sermone 101. super illud Lucæ, Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* Quod adèd verum est, ut etiam dum ab Scholis absunt, * inque patribus penatibus existunt, Scholas suo tempore petitori; ab eis non dicantur abesse. Rationem, quam prosequimur litterarum amore, acutissimus Bald. assignat in eadem *auth. Habita, num. 40.* quia verius amans est ubi amat, quam ubi animat. textum allegat in *l. 2. D. de captiv. & postlimin. revers. & in l. in sacris, 9. C. de prox. sacr. scrip. lib. 12. & ibid. Andr. de Baru.* Sed id mihi clarius probant Florentini verba, in *l. nihil interest, 25. D. eod. titul. de captiv. & postlimin. revers.* dicentis: *Nec enim satis est, corpore domum quem rediisse, si mente alienus est, & Ansonii carmen, epigram. ad Gallam, pag. mihi 41.*

Vado, sed sine me; nec nisi tecum

Totus ergo, pars cum sim altera Galla tui

Vado tamen, sed dimidius: vado minor ipso

Dimidio: nec me jam locus unus habet.

Nam tecum fere totus ero: quocumque recedam,

Pars veniet mecum quantulacumque mei:

Separator unus ego; sed partem sumo minorem

Ipse mei: tecum pars mea major. abit.

Si redeam, tibi totus ero: pars nulla vacabit.

Qua mox non redeat in tua jura. Vale.

Utque ex omni parte misera Scholasticorum apertè paret conditio: pauperes † illos de divitiis fieri, in *dict. authent. Imperator addit.* Quos inter miserabiles, Principem tenere locum, jam supra *quest. 2. n. 13.* advertimus. Debereque addiscere volentem, pauperem fieri, plura testimonia prædicant, à nobis relata *de privileg. pauper. qu. 7. n. 37. & seq.* Quibus, illud unum, ex D. Petro Chrysolog. *sermone 28. addam: Athleta ad luctandum, nudus accedit, conflagit cum fluctibus nauta nudus: miles in Acie, non nisi expeditus assistit: Qui tendit ad Philosophiam, totum quod in rebus est, contemnit.*

Summaitaque cum ratione fori Principis electionem * Scholaribus ut miserabilibus, dum studiorum laboribus curricula, competere, asserendum videtur, asserere:

neque Francisc. Vivi. *decif.* 65. numero 5. Tiber. Decian. *conf.* 14. num. 12. lib. 1. Jacob. Menoch. *de arbitr. casu* 66. num. 26. lib. 2. & in addition. num. Petr. in addition. ad Grammat. *decif.* 21. sub num. 9. quos refert, & sequitur Joan Mar. Novar. in *praxi election. & variation. for. sect. 1. quæst.* 15. num. 1. Mart. *de jurisdic. 4. part. centur. 1. casu* 39. num. 3.

Nos vero, etsi aliquo respectu Scholasticos inter miserabiles patiamur transire: quoad Principis fori electionem, * utque primam causæ cognitionem ad eum referant, non omnino, in quolibet casu patimur. Cum neque fortunæ injuria, neque similes nominati à lege nostra, *unica, C. quando Imper. inter pupill. & vid. miserabiles extent, neque verè exilium patiantur, voluntariè à patria absentes, ut omnia inferius quæstione 15. dicenda probant, Temperatumque (ut esse debet, estque frequenter) studium, * librorumque lectio, non infirmitates modo, sed animi oblectamenta afferat. Siquidem ut Senec. *epist.* 45. *Lectio certa prodest; varia delectat.* Multosque ex infirmitate ad valetudinem firmam studium revocasse, & apud Valer. Maxim. videre est *lib. 8. cap. 7. de studio, & industria, & longè plures (ex Æliano supra, quæst. 3. vers. Scientiarum, & artium) numeravimus. Convenit Senec. dum epistol. 15. ait: Mos antiquis fuit, usque ad meam servatus atatem, proximis epistolæ verbis adjicere: Si vales, benè est Rectè & nos dicimus: Si philosophatis benè est. Valere enim hoc demum est, sine hoc æger est animus. Corpus quoque, etiam si magnas habet vires, non aliter quam furiosi, aut phrenetici, validum est. Hujuscemodique studii effectum in seipso, idemmet testatur, epistol. 78. è cujus verbis quædam postquam detraxeram (brevitati pro more intentus, injuriam lectoribus, assertionique ratus, sic eam probant, sic aures, animumque mulcent) eadem super scripsi. Ait enim: Vexari te distillationibus crebris, ac febriculis, quæ longas distillationes, & in consuetudinem adductas sequuntur; eo molestius mihi est; quia expertus sum hoc genus valetudinis: quod inter initia contempsi. Poterat adhuc adolescentia injurias ferre, & se adversus morbos contumaciter gerere: deinde succubui, & eo perductus sum. ut ipse destillarem. Ad summam maciem deductus, sæpè impetum capi abrumpendi vitam. Patris me indulgentissimi senectus retinuit. Cogitavi enim, nonquam fortiter ego mori possem; sed quam ille fortiter desiderare me possit. Itaque imperavi mihi ut viverem. Aliquando enim, & vivere fortiter facere est. Quæ mihi tunc fuerit solatio dicam: si prius hoc dixero, hæc ipsa quibus acquiescebam, medicinæ vim habui. In remedium cedunt honesta solatia, & quidquid animum erexit, etiam corpori prodest. Studia mihi nostra salutis fuerunt. Philosophiæ acceptum fero; quod surrexi, quod convalui: illi vitam debeo, & nihil illi minus debeo. Neque tam paupertatem, * quam divitias studium affert, ut de privileg. pauper. *quæst.* 6. num. 52. & seq. & *quæst.* 7. num. 13. & seq. à nobis dicta comprobant. Quibus & Senec. *epist.* 17. accedat, inquit: *Repræsentat opes sapientia. ne & de illo, qui in arbitrio suo esse (ditatrice sapientia sua) divitem fieri prædicabat; ubertatemque futuram prævidens, hortos, prædiaque conduxit, ex quibus uberrimos fructus, maximamque ex illis auri summam percepit: ne longius historiam referamus.***

12 Id tamen fatebimur; à miserabili * quoque ad Principem Scholarem in prima cognitione trahi non posse, Frederico Imperatore, in *auth. habita*, dicente: *Verumtamen, si litem eis quispiam super aliquo negotio movere voluerit; hujus rei optione data Scholaribus: eos coram Domino, vel magistro suo, vel ipsius civitatis Episcopo (quibus hanc jurisdictionem dedimus) conveniat. Qui vero ad alium judicem eos trahere tentaverit (etiam si causa justissima fuerit) tali conamine cadat. Quam novat decisionem Regia lex 7. tit. 31. part. 2. inquit: *Non les deven demandar, ni traer a juyzio delante de otro Alcalde, sin su plazer dellos. Pero si les quisieren de Velasco de Priv. Paup. Tom. I I.**

mandar delante de su Maestro? en su escogencia es de responder a ella, o delante de Obispo del lugar, o delante de juez del fuero, qual mas quisiesse. Eandem contra aliter Scholares convenientes, pœnam adjiciens, in eo tamen dicta authentica dispositionem emendat: * quod illa, in omni negotio (& sic tam civili, quam criminali, ut omnes ibi advertunt) Hæc, regia nempe, in civili tantum hujuscemodi fori electionem Scholaribus concedit. Judicium verò multitudinem, * numerumque recentior *lex 18. titul. 7. novæ reg. collect.* quoad Salmanticense studium, in eoque studentes arctavit: multo tamen laxius eisdem privilegium porroxit. Non solum enim in causa civili, & criminali non coram magistro Scholæ eos conveniendos sanxit: sed etiam ut ipsi coram eodem alios convenire possent, concessit: quod jus commune, partitarumque denegarat, ut ex *dict. auth. Habita*, deducitur, affirmantque *ibi Salicet, num. 20. Curt. juni. in l. 1. §. si quis, num. 8. D. quod quisque jur. Horat. Lut. de privileg. Scholasticor. privileg. 65. vers. non limita. expresseque dict. l. 7. tit. 31. p. 2. decreverat statuens: Mas si el escolar oujese demandar contra otro quæ no sea escolar: estonces deve de mandar derecho ante aquel que puede apremiar al demandado.*

Salmanticenique studio, & in eo operam litteris impendentibus per dictam *legem 18.* privilegium concessum; † Complutensi postmodum *lex 26. eodem titulo, & libra*, commodavit. Vallisoletano deinde *lex 28.* sequens.

Adhuc tamen si apud alios, quam apud sibi judices designatos Scholastici conventi respondeant, † neque de privilegio suo opponant, illud tunc perdunt, dicta *legis 7. partita dispositio: Otrou dezimos, que si el Escolar es demandado ante el juez de fuero, è non alegare su privilegio, diziendo que no deve responder si non adelante de su maestro, o ante el Obispo, assi sobredicho es: si respondere llanamente a la demanda, pierde el privilegio que avia: quanto en aquello cosas sobre que respondio, è deveyr por el pleyto a delante, fasta que sea acabado por aquel, Juez ante quien lo començo. Videntus tamen & in id, latè super hoc disputans Didac. Perez, in l. 3. titul. 1. lib. 3. Ordinar. glos. 2. verb. Citar. vers. Sed est dubium. Coram non suo ideo Scholasticis Judice conventus, si ejus velit jurisdictionem subterfugere; comparare, privilegium allegare, deque illo docere debet, ex l. *Si quis ex aliena, §. D. de judic. l. 2. D. si quis in jus voc. non jer.* Namque contra privilegiatos non comparentes, † sententiam latam subsistere, tradit Rabuff. *de privileg. Scholastic. privileg. 154.* jamque notavimus *supra, quæst. 3. limit. 4.* Scholastici licèt qualitate notoria * existente, tituli probationem, allegationemque suppleri (ex *Glos. in cap. Super literis, & Decio in cap. Cum ordinem, de rescript. (Rebuff. dicto loco, num. 2. notet, etii allegare, & probare tutius dicat: Scholaresque monet, ut secum ad probationem titulos afferant. Utque hodiè eo uti privilegio possint, conservatoriasque literas consequi, * de omnibus constare debet, quæ dict. l. 18. tit. 7. lib. 1. c. 6. novæ Reg. collect. desiderat, statuens: Ordenamos y mandamos, que de aqui adelante, ningun estudiante que venga al dicho estudio nuevamente, no se le den conservatorias de las deudas, y cosas fechos y contraydas antes que vengan al dicho estudio, hasta tanto que ayan hecho un curso entero, y que estudien continuo, y entren en las escuelas, y oyan dos lecciones cada dia. De manera que hagan aquello porque devan gozar.**

Si autem ad Principis (ut diximus) tribunal † primam causæ deferendam cognitionem Scholares contendant; & perpensis jam rationibus impediuntur, & ipsamet *authent. Habita*, quæ ita illis ad Principem recursum, aditumque præstat, cum sui Judicis experti judicium fuerint, seque gravatos senserint appellatione interposita. Qua in re, id Scholaribus speciale datum, † ut omissio medio, ad Principem valeant

valeant provocare, veluti *dict. authentica* verbis nixi, tradunt Petr. Rebuff. in *tractat. de appellation. art. 2. glos. unic. n. 13. limit. 2. & de privileg. Scholastic. privileg. 164. Socin. regul. 23. fallent. 5. Sigismund. Scacc. de appellation. (multis adductis) quest. 7. n. 102.*

- 22 Plenè cum in studio existens, vulnere, * vel injuria afficitur: eorum opinio urget, qui Scholarem inter miserabiles ponunt; *legis nostræ unicæ* beneficio gaudere affirmant, *dictæque authenticae Habita* verba adstringunt. Cum & Peregrinus sit (ex *dict. authentica Habita*, infraque dicendis, n. 37. & seqq.) cui favorem hunc competere, *infra, quest. 15.* contendimus, & de mercatore in itinere indebite gravato *infra* quoque dicenda, *quest. 14.* suadent.
- Miserabiliorem namque miserum injuria reddit.
- 23 Quamvis enim in civilibus quoque * peregrinitate ad beneficium hoc consequendum, juvare Scholares se possent: non id leges patiuntur relatæ, quæ ne ab studiis distraherentur, eis præcipuos Judices designarunt, Conservatoresque dederunt; quam nominatim exprimit rationem *dict. l. 18. titul. 7. lib. 1. novæ Reg. collect.* quibus relictis, si ad alios vadant, trahantque adversarios, (fori rei Judice excepto) maliciosè agere suspicio urget. Cum Conservatorum Judicum † natura, & nomen in sibi commissos, eos prouiores reddat. In id siquidem dati sunt, ut illos, illorumque jura seruent, ut tradunt Molin. *de just. & jur. tom. 6. tract. 5. disput. 29. n. 17.* Alvar. Valasc. *consult. 152. n. 4.* August. Barbof. in *collect. ad c. 1. de offic. & potest. judic. deleg. lib. 6. n. 5. & 7.* & ibi descripta definitio
- 25 monstrat. Maliciosè * verò, vexandique adversarii animo miserabili agenti, hunc denegati favorem, sæpè notavimus.
- 26 In criminali autem causa, * cum Ecclesiasticus Judex ad sanguinis effusionem pervenire non valeat; si eam poenam causa deponat: ad Principem accedere, causamque in prima cognitione referre posse videtur, cum & parua quoque potentia merito Peregrinos terreat, illamque habeant suspectam. Quam quidem perhorrescentiam locum huic privilegio fecisse; & *dict. l. unica.* satis apparet, & jam *quest. 3.* advertimus. Si verò à Conservatore puniri condignè adversarius possit; apud ipsum causam agitandam, non ad Principem tunc referendam memoratæ leges
- 27 rationesque suadent. Et quia aliter * favor verteretur in odium, ad unumque finem inducta, contrarium operarentur, adversus *legem. Quod favore, 6. C. de legib. l. Nulla juris ratio, 14. D. eod. titul. cap. Quod ob gratiam, 61. de reg. jur. lib. 6. l. Legata inutiliter, 19. D. de legat. 1. & l. Legata inutiliter, 14. D. de adimend. legat. & adducta à Nobis in Axiom. & locis commun. jur. lit. F. n. III. & lit. E. n. 19.*
- 28 Ad illorum autem commiserationem, qui in aliis * quam in tribus prædictis studiis, ac Uuiversitatibus operam literis navant; fortius natura movemur, non in criminali tantum, sed & in civili causa. Cum omnes ab Imperatore in *dict. auth. Habita*, calamitates numeratas strictius perferant, neque conservatores Judices habeant, imò neque à communi, Partitarumque jure judicum sibi datorum * beneficio fruuntur, iniqua desuetudine, aut consuetudine ubique sublato, ut testantur in *dict. auth. Habita, glos. & Doctores, Osvald. in Donel. Enucl. lib. 17. cap. 20. lit. E. Gregor. Lop. in l. 7. tit. 31. verb. De sangue.* Eisque præcipuè in discursu dicta, quoad speciem nostram auxiliantur. Remissius verò, si in patria, propriisque laribus studeant; præcipuis misere tunc conditionis rationibus deficientibus.
- 30 Habent & alia propè infinita Scholastici * privilegia, quæ quia tractatibus integris continentur, qui in omnium ferè manibus versantur; non sigillatim prosequimur. Centum octoginta Petr. Rebuff. assignavit in *peculiari tractatu*, Centum quatuor postmodum,

Horat. Lutius. Multos etiam Didac. Perez, in l. 8. tit. 2. lib. 1. Ordinar. glos. 1. verb. *Estudios generales*, Alfons. Modit. in *2. Plebis citum, dubitat. 78. n. 9. & seqq.* Ascan. Clem. de effect. patr. potest. effect. 17. n. 41. 44. & 48. Vincent. Caroc. tract. de locato, & conduct. p. 3. gradu 2. q. 1. n. 10. & seqq. pag. mibi, 149. præter Ordinarios in *d. auth. Habita, & in c. 1. de locat.* A quibus pauca, sed plura, & præcipua comprehendentia decerpemus.

Scholasticorum igitur causam, † proque studio relictum pium dici, piarumque causarum privilegio gaudere, dicunt Panorm. *conf. 63. n. 5. & 6. lib. 2.* Andr. Tiraquel. de pia caus. in præfation. n. 26. plenissimè Horat. Lut. de privil. Scholastic. privil. 1. per tot. Petr. Surd. de aliment. tit. 6. q. 19. n. 8. & seqq. Philip. Paschal. de virib. patr. potest. p. 1. cap. 3. n. 84. ad pauperum, dotis, & publici favoris comparationem. Ad Ecclesiæ † quoque similitudinem illam format, lateque prosequitur Horat. Lut. privil. 2. Ecclesiæ, Clericorumque privilegia Scholasticis competere probans.

Ad dotem † etiam componit eam, dotisque privilegia Scholasticis pertinere, idemmet privil. 3. firmat, & notamus, de privileg. pauper. q. 4. n. 64. & q. 28. n. 36.

Pauperumque † ad Scholasticos comparationem latius idem ipse Horat. Lut. privil. 7. assignat, pauperum eis privilegia commodans. Jamque supra advertimus.

Doctorum † item privilegia Scholasticis communicari, & è converso, communem attestantur sententiam Jas. in l. 1. num. 48. D. solut. matr. & ibi Socin. num. 64. Thom. Parpald. Baptist. de S. Blas. & alii quos refert, ac sequitur Horat. Lut. d. tract. privil. 4.

Militibus † similiter Scholasticos comparari, deque uno ad alium argum. valere, & alterius alteri privilegia prodesse, docet Accurs. in l. Divus, 9. verb. Militarem, D. de fer. in l. Quæ pater, 51. verb. Compræbatus, D. famil. ercisc. & in l. Nepos Proculo, 125. verb. Dignitate, D. de verb. signific. exornat pulchrè Horat. Lut. dict. tract. privileg. 5. & 5. Evia. in Cier. Philip. 2. part. 2. 16. num. 8. & conducunt adducta à Nobis in Axiomatib. & locis commun. jur. lit. A. n. 479. Quibus adde, l. 2. titul. 2. vers. *Esso mismo*, part. 3. & l. 3. tit. 10. part. 2.

Peregrini † præterea Scholastici dicuntur in l. Longus 18. D. de judic. in dict. l. Quæ pater, 51. D. famil. ercisc. in l. Cùm filius famil. D. si cert. petat. & in dict. authent. Habita, C. ne fil. pro patr. in cap. Consultationibus, 10. de offic. & potest. judic. deleg. Regia leg. 2. tit. 5. part. 3. versic. *Esso mismo*, & l. fin. tit. 17. part. 4. Peregrinorumque illis jura competere, communiter Doctores tradunt, in dicta lege Cùm filius famil. & Horat. Lut. privileg. 8. Et tanquam peregrini, multo licet tempore in studii loco permaneant, † nullum ibi domicilium contrahunt, ex l. 2. C. de incoll. lib. 10. & notant Glos. in l. heres absens, 19. S. Proinde, D. de judic. verb. Domicilium, Felin. in cap. dilectus filius, el. 2. n. 12. vers. *Secunda declaratio*, de rescript. Horat. Lut. privileg. 9. Petr. Rebuff. privileg. 121. n. 2. Petrus Barbof. in l. 2. 2. Legatis, n. 341. D. de judic. Prosper Farinac. fragment. crimin. part. 1. lit. D. n. 215. Nec si per mille annos, studiorum causa ibi domicilium, deque illo appareat, Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 86. n. 6. 7. & 22. Matth. Stephan. de jurisdict. lib. 1. cap. 28. n. 49. Joseph. Mascard. de probation. conclus. 534. n. 13. lib. 1. Farinac. dict. loci n. 218. Osvald. Hilliger. in Donel. Enucl. l. 17. cap. 12. lit. E. Ideo de alibi gestis, † conveniri in studii loco regulariter Scholasticum non posse, tradunt Petr. Rebuff. dict. tract. privil. 121. 122. & 123. Horat. Lut. dict. privil. 9. vers. unde & vers. neque Osvald. ubi proxime Farinac. dict. n. 215. in fin. Cardin. Dominici. Tusch. practicar. concl. lit. D. concl. 596. n. 26.

Privilegiis verò ejusdem civitatis,* aut loci Scholares uti, firmant Rebuff. privileg. 125. Horat. Lut. & Osvald. citatis locis, non incommodis gravari, quamvis statuto, vel consuetudine cives reputentur: ad commoda enim, non ad incommoda intelligi, proficitur Rebuff. privileg. 126. Osvald. dict. lit. E. Alphons. Modit. in §. Plebis scita, dubit 69. num. 2. per quem numeris sequentibus intellectus, limitationesque vide.

Hæc generalia Scholasticorum privilegia, tot parturientia, retulisse sufficiat, ne ad cætera sigillatim descendamus, ad totque jurium limitationes quas Scholarium favor induxit, ut legis Æde 3. C. de locat. † non enim à domino domus, pro habitatione etiam propria illa egente, expelli eos posse, dictam legem adversus firmant Bolognet. in repet. dict. auth. Habita, num. 369. Petr. Rebuff. privileg. 8. Hieronym. Ceval. commun. contra quæst. 756. n. 43. Petr. August. Morl. in empor. jur. part. 1. tit. 10. num. 26. Et si contrarium tenentes non deficiant, ut apud Augustin. Barbof. in collect. ad cap. 3. §. Verum, num. 27. de locato, videre est. Legis certi juris, §. Cod. eod. tit. de locat. * Scholasticorum namque libros in conductam domum illatos, pro ejus pensione tacite hypothecatos, ut cætera conductoris bona in eam illata, non extitere sententia Angeli & Jasonis in §. Item Serviana, insti. de actionib. illius, num. 3. Hujus, num. 64. asserit Joan. Hieronym. Campanil. in diversor. jur. Canon. rubr. 11. cap. 10. num. 11. rationem adjungens. Et legis Ne cui, 32. eodem ipso tit. C. de locat. † liberam cui velit facultatem locandi domino domus tribuentis, quæ Scholasticorum favore restringitur, & Scholastico potius, quam alteri eam locare debere, dicunt Petr. Rebuff. dict. tractat. privileg. 9. Anton. Gomez. tom. 2. variar. cap. 3. n. 5. & Alvar. Valasc. de jure emphyt. quæst. 24. n. 2. Aliarum quoque multarum. Quibus omissis, in id jam consulendis citatis: illud solum ex lege Regia, 6. tit. 7. lib. 1. nova Reg. collect. referam statuente: * Mandamos al Maestrescuela, Abad, y Rectores, Consiliarios de los Estudios y Universidades de la Ciudad de Salamanca, y Villas de Valladolid, y Alcalá de Henares, que no puedan llevar, ni lleven, ni consientan llevar en los dichos Estudios a los estudiantes, y personas pobres necesitadas (por los grados que les dieren de Doctores Maestros, y Licenciados, y Bachilleres) salario alguno, ni propina, ni otra cosa alguna.

Utrum Agricola sit persona miserabilis? Legis nostræ unicæ, C. quando Imperat. inter pupil. & vid. privilegio, quibusque aliis gaudeat

S U M M A R I U M.

- 1 Affirmativa pars, n. 1. & seqq. proponitur.
- 2 Negativa, à n. 13.
- 3 Adam ob peccatum ad terræ damnatus culturam, & labores, cæterique cum eo ibid. & num. 20.
- 4 A magnitudine Agricolarum, laboris, Laborantes appellati sunt.
- 5 Agricolarum vita in continuo labore persistit.
- 6 Ejusque per anni cursum descriptio. & num. seqq.
- 7 Res agrestis, nec moram, nec intermissionem recipit; est insidiosa cunctanti, glebisque inherere præcipiuntur Agricola.
- 8 Evi initio, sua sponte, sine cultura fructus terra ferebat.
- 9 Media procedente ætate, infertiliior effecta, cultura jvari capit.

- 7 Ultima, ferreaque, non nisi elaborata, multisque delinita fomentum fructus refert: nec adhuc Agricolarum spei, laborique respondet.
- 8 Levis, parumve laboriosa cultura sæpe sterilitatem fert.
- 9 In Agricolas incuriosè agros, vineasve tractantes, graviter Censores animadvertere solebant.
- 10 Contra dominos agrorum desertores sola biennialis possessio ad præscriptionem sufficit, & novo Agricola, qui desertum agrum ad culturam reduxit, acquiritur.
- 11 Agricola corporis, & animi angoribus cruciantur, à segetibus penduli.
Segetes non modo facili perditioni virentes subsunt: sed matura jam, à soloque etiam separata. ibi.
- 14 Agricola divites reputantur, & existunt, velut cum parvis divites, parvaque desiderantes. & num. seq.
- 16 Oblectamentis Agricola fruuntur, dulcesque redditus agricultura labores.
- 18 Agricola, beati, fortunatique prædicantur.
- 20 Respondetur contrariis. & duobus seqq.
- 23 In judicialibus, & his, quæ ad Juris conservationem, & rigorem pertinent, Jure communi rusticæ utuntur, neque eis subvenitur.
- 24 Agricola in sacris literis, commendantur. remis.
- 25 Sine Agricultoribus consistere universus orbis non valeret.
- 26 Agricola magno semper ubique sunt in pretio habiti, nec modo in pace: sed servati in bello.
- 27 Ab omni munere extraordinario, & personali immunes existunt.
- 28 A realibus, & patrimonialibus, etsi non ita: benignè tamen tractandi, & onerandi moderatè, quamvis male, ratione reluctante servetur, & num. seq.
- 30 Ea humanitate in Agricolas, moderatissime vectigalibus, ubertas, comestibilium copia, & Reipublicæ affluentia magna ex parte pendet.
- 31 Agricola militare cogendi non sunt. Imò neque se ultrò offerentes admittendi. Non enim minus Reipublicæ interest, à quibus alacriter, quam à quibus defendatur, habere.
- 32 A tutela rusticus excusatur. Intellige ut num. seq. Si re, & opere rusticus sit.
- 34 Agricola ob inertiam, vel simplicitatem à tutela remotus, integra existimatione abit.
- 35 Rusticus, qui simplicitate pupillares pecunias feneratori non dedit; usuris fenebris pecunia non est plectendus.
- 36 Pro nullo regulariter debito ruralia instrumenta, animaliave aratoria capi possunt, pignori submitti, aut executioni.
- 37 Olim ita demum in aratoriis bobus, villicisque instrumentis pignoriatio, aut executio prohibita erat; si alia bona ex quibus creditori satisfaceret, adessent.
- 38 Hodie, etiam in aliorum honorum deficientiæ casu (tribus demptis) executio fieri prohibetur.
- 39 Agricola qui per solam boum, aliorumve animalium aratoriam habet; nullo in casu, nec in tribus superius exceptis, executionem in eis patitur.
- 40 Res exercendi ruris gratia exportatæ vectigalibus publicis non sunt obnoxia.
- 41 Atticæ leges aratores boues macerate prohibebant, quod Agricola, laborumque socii reputentur. Quid apud Romanos? Et qualiter boum occisores plecterentur? num. seq.
- 42 Quid apud Phryges? Qualiterque agricolationi apta instrumenta surripientes, ipsa, aliaque gentes punierint? num. 43.
- 44 Apud Nos, vitulorum interfectio, communi utilitate, agriculturæque ratione, prohibita.
- 45 Instrumenta rustica, quæ dicantur? quæque eorum

- appellatione veniant, ut executio, vel pignoriatio in eis fieri nequeat?
- 46 Agricola pro debito capi non possunt.
- 47 Alibi quam in domiciliis foro conveniri nequeunt, neque alteri se submittere iudici possunt.
- 48 Pro aliis quam pro Agriculis fidei iussores existere non valent.
- 49 Neque ut fidei iussores aut principales in favorem dominorum locorum ubi degunt, se obligare, hincve Juri renuntiare, poena in Tabelliones hujusmodi obligationis, renuntiationesve conscribentes, apposta.
- 50 In fatis, tritico, ordeo, vel millio, a solo etiam separatis, executio fieri prohibetur.
- 51 Si post fructuum recollectionem, in eis executio fiat, non minori quam taxa pretio vendi debent. Venditoreque non existente; in solutiam creditor eos dicto pretio accipere compellitur.
- 52 Prædictis Agricola favoribus renuntiare non possunt.
- 53 Renuntiare non potest his, quæ in publicæ utilitatis favorem principaliter concessa sunt; secundario licet renuntiantem tangant.
- 54 In frumenti, vel ordeis quod ipsi collegere, venditione, a constitutionibus Regiis taxam præfinitam servare non coguntur.
- 55 Agricolam causæ prius aliis tractandæ, breviter, ac summarie expediendæ, quique modis à Romanis ad id præstitus?
- 56 Frugum colligendarum gratia, feriæ sunt institutæ, quibus ad iudicium trahi rusticola vetantur.
- 57 Necessitate poscente, etiam festis diebus eis licet rurale peragere opus.
- 58 E multis consortibus litis, Agricola uno ad litem peragendam urbe detento, ceteri in proprias domos remittendi.
- 59 Ex rusticorum instrumentorum portatione, vectigal publicum an pendatur?
- 60 Fenerari Agriculis, an & quatenus à Justiniano concessum sit?
- 61 Rusticus à præsumpta usurarum fraude ignorantia excusatur.
- 62 Et aliis regulariter casibus, in quibus contrarium à Jure expressè non est cautum.
- 63 Plurimi referuntur casus, in quibus excusata rusticitas existit.
- 64 In casibus à jure expressis, ipso jure rusticitas excusatur: in non expressis, restitutionis ope, æquitata, officioque iudicis eis subuenitur.
- 65 Tam in civilibus, quam in criminalibus (ad poenam saltem ordinariam vitandam) excusatur rusticitas.
- 66 A subreptionis, & obreptionis vitio liberatur.
- 67 A solutione pensionis, vel tributi in futurum, diviniæ, & uniformis annuæ præstationis virtute, an rustici excusentur?
- Intellectus text. in l. Cum de in rem verso, 6. D. de usur. ibi.
- 68 Ad honorum possessionem petendam, dies rustico non cedit.
- 69 Solemnes in ultimis rusticorum elogiis formas, testiumque numerum leges remittunt.
- 70 A contumacia, ejus poena, dolique suspitione (sine quo vera non contrahitur contumacia) rusticus excusatur.
- Simplicitas favorem meretur, bonam fidem arguit, dolumque excludit. ibi. & num. 72.
- 71 Ob veram alias contumaciam, rustico non denegatur appellatio.
- 72 A perjurio, ubi de damno vitando agitur, simplicitatis prætextu, rusticus excusatur.
- 73 Infamia liberatur, ut à tutela non amoveat et si absque iudicis decreto administraverit.
- 74 Dilatoria, vel declinatoria exceptio ante litem

contestatam non apposta, Jus susem rusticitas non perdit.

- 76 Rustico non sagaci Advocato præsentem; positionibus respondere licet. Amplia num. scq. ut etiam pro rusticis Advocatis respondere sit permissum. Pro aliis respondere non modo Advocatis prohibetur est; sed neque præsentibus, partibus ipsis respondere concessum. num. 78.
- 79 Erroneam Advocati confessionem revocare quando-cumque rusticus potest.
- 80 Advocati confessio clienti regulariter obest, ni sit incontinenti revocata.
- 81 Rusticæ simplicitati subveniendum, ubicumque æquitas moverit iudicantem.
- 82 Rusticus inventario non confecto hereditatem audiens, an ultra hereditatis vires teneatur? Adversus Agricolas, de aqua pluvia arcenda nã gatur actio.

QUESTIO XIII.

Miserabilem Agricolam esse, * & nomen, & inditi nominis causa manifestat. Nomen, laborem dicit: causa, Per illud namque factus Adam Agricola, ad terræque damnatus culturam, Genes. 3. Adæ verò dixit: Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes; maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vita tua. Pulchrè indè Franc. Petrarch. de remed. utriusque fortun. lib. 1. dialog. 57. inquit: Non homo terræ, sed terra homini servire debuerat: hominum culpis effectum est, ne terra possessori suo sine labore respondeat: inculta, messes horridas, lappas, & tribulos paritura: hanc ferro sollicitare, mirisque blanditiis molliri, mortalis cogit indigentia. A magnitudineque Agricolarum † laboris (cæteros facile superantis) Laboratores appellati sunt, l. 5. tit. 20. part. 2. Labor y obra, como quier que sean fechas por na esrias, departimiento à entre ellas. Ca labor es dicha aquellas cosas que los he. fazen trabajando en dos maneras: La una, por razon a fechura: la otra, por razon del tiempo, assi como a que llos que labran por pan, è por vino, è guardan sus ganados, o que fazen otras cosas semejantes destas, en que reciben trabajo, è andan fuera por los montes, o campos, è an por fuerça à sofrir frio, è calentura, segun el tiempo que faze. E obras son las que omes fazen estando en casa, o en lugar encubiertos, assi como los que labran oro, è plata, & fazen monedas, è armas, è armaduras, è los otros menestrales, que son de muchas maneras, que obran desta guisa, maguer ellos trabajan por sus cuerpos; no se apodera tanto el tiempo dellos para fazerles daño, como a los otros que andan defuera. E por ende, a estos llaman Menestrales, è à los otros, Labradores. Et in proem. tit. 21. ejusdem part. E otrosi los que labran la tierra, è fazen en ella aquellas cosas, porque los omes an de vivir, o de mantenerse, son dichos Labradores. Quorum vita † in continuo labore persistit, quin aliquo anni spatio vacationem præstet. Ante quam enim terræ semina mandata, præparanda multa, Ferramenta acuenda, manubia aptanda, fodiendus, & mandandus ager, sterchitino foecundandus, cremandæ glebæ. Post jacta semina, ante quam virescant, à Cœli avibus, post viriditatem, à terræ animalibus custodienda, & exeruanda. Cùm ad maturitatem pervenerint: secunda messis, terenda, à palea separanda, recolligenda. Post quorum collectionem, panici, millique multis in locis, satio est. Unius itaque collectio, alterius cultura locum facit, & unius vocatio novam curam injungit. Interim & hortorum sollicitudo, vinearum, arborumque plantationes, insertiones, & amputationes; effusiones, & purgationes aggerum, multa que similia insulant;

infant, ut apud eos, qui hac de re integros edide-
re tractatus, nonque parva volumina, videre est.
Marc. Barron. Columel. Plin. Seniore, & alios,
quos Tiraquel. recenset, de nobilit. cap. 32. nu. 11.
Verumque illud esse constat.

*Quod redit Agricolis labor actus in orbem,
Atque in se sua per vestigia volvitur annus.*

Continuus itaque labor, ac laboris magnitudo mi-
serabilem Agricolum ostendunt: cum neque umbra
in æstu, neque in frigore foco utatur; sed æquali
statione, Solis ardentissimos radios, & brumæ gla-
ciem, sævitiamque ferat. Res est enim cunctanti insi-
diosa agrestis, ut Columel. de re rustic. lib. 11. ait.
Quæ nec moram, nec intermissionem recipit. Ideo
Honor. & Theodos. Imperatores in l. Colonos, 15.
C. de agricol. & censit. lib. 11. ita Agricolis glebis
inhærecere præcipiunt: ut nec puncto quidem temporis
debeant amoveri: aliique præcipiunt Imperatores in
l. 1. C. eod. tit. & lib. in l. unic. C. ne operæ à Colla-
tor. exig. lib. 10. & tot. titul. G. ne rustici ad ullum
obsequium devocentur, lib. 11. Namque.

*Frigidus Agricolum si quando continet imber,
Multa forent, quæ mox Cælo properanda sereno
Maturare datur.*

Quamvis enim in cunabulis, * Ævique exordio,
Nulli subigebant arva Coloni,
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebat, ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.

& ut Metamorf. lib. 1. fabul. 3. Ovid. tradit.
*Ipsa quoque immunis, rastroque intacta, nec
ullis
Saucia vomeribus, per se dabat omnia tellus.
Contentique cibus, nullo cogente, creatis,
Arbusteos fetus, montanaque fraga legebant.
paucisque interjectis:*

Mox etiã fruges tellus inarata ferebat.
Lucret. de rer. natur. lib. 5. de primævo illo tempo-
re loquens:

*Ne robustus erat curvi moderator aratri
Quisquam: nec scibat ferro nec molier arva,
Nec nova defodere in terram viggulta, nec altis
Arboribus veteres dedicere falcibus ramos,
Quod Sol, atque imbres dederant, quod terra
crearat*

Sponte sua, satis id placabat pectora donum.
Senec. pariter primam illam describens ætatem, in
Hypol. actu 2. hæc inter alia:

*Nullus in campo sacer
Divisit agros, arbiter populis lapis.
inscriptisque aliis.*

*Jussa nec dominum pati
Juncto ferebat terra servitium bove:
Sed arva per se facta, poscentes nihil
Paupere gentes.*

Alterque Senec. epist. 89. Terra ipsa (inquit) fer-
tilior erat illaborata, & in usu populorum non di-
ripientium, larga.

6 Mediaque procedente ætate, infertiliior terra,
cultura juvari cæperit, ut Ovid. dict. loco, fabula 4.
*Semina tunc primum longis cerealibus sulcis
Obrupta sunt, pressique jure gemuere juvenci.*

7 Ad ultimam vero, ferreamque cum ventum est,
non nisi elaborata, multisque delinita fomentis fru-
ctus terra refert, ut est apud Maronem:

*Quod nisi & assiduis terram insectabere ra-
stris.
Et sonitu terrebris aves, & ruris opaci
Falce premes umbræ, votisque vocaveris im-
brem.*

*Heu magnum alterius frustra spectabis æcervum.
& lib. 1. Georg.*

*Nec ulla interea est inarata gratia terra.
& apud Ovid. Trist. lib. 5.*

*Fertilis assiduo si non renovetur aratro,
Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.*
Quinimo sæpè sic elaborata, & culta, spem fallit, ut
enim Lucret. de rer. natur. lib. 2. in fin. ait:

*Jamque adeo fracta est ætas, effætaque tellus,
Vix animalia pauca creat.
& inferius.*

*Præterea nitidasque fruges, vinetaque læta,
Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit:
Ipsa dedit dulces fetus, & pabula læta:
Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore.
Conterimusque boves, & vires agrorum.
Conficimus. Ferrum vis arvis suppeditari.*

Ætatis igitur damna, terræque infœcunditas Agri-
colarum assiduo labore juvanda, & supplenda, siqui-
dem Cicerone lib. 2. Tusculan. teste: Ager quantum-
cumcumque fertilis, absque cultura fructuosus esse non
potest. potioreque Divo Petro Chrisol. serm. 17. su-
per illud Matth. Cum jejunatis: Agricola si non pres-
ferit cultrum, si sulcum non defoderit, si non exciderit
fentes, si in tuto semina non locarit: sibi mentitur, non
terræ; nec terræ facit damnum, sed sibi non facit fru-
ctum. Levem namque * parumve laboriosam cultu-
ram, inutilem, & sterilitatem sæpè ferentem, Furii
Cresinii casus comprobat, à Plinio histor. natural. l.
18. c. 6. Petr. Crenit. de honest. disciplin. lib. 2. c. 2.
& Renat. Chop. de privileg. rusticor. lib. 1. part. 1.
cap. 9. vers. Quin & opera, relatus. Furius namque à
Sp. Albino Ædili Curili apud Senatam delatus,
quod ex suo agello fructus largiores, quam vicini
colligeret, idque veneficiorum, & incantationum
ope: stata in die, in forum cum uxore, & liberis, ma-
ribus, ac fœminis præciosè indutis, ornatisque pro-
cessit, adducens pariter ferramenta egregiè facta,
ponderosos vomeres, ligones graves, saturos bo-
ves: quibus, accusatione recitata, ostensis Hæc sunt,
inquit, beneficia mea Quirites, Nec possum vobis osten-
dere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigi-
liasque & sudores. Proprias deinde attritas laborè
manus, & callis induratas monstrans: omnium sen-
tentiis absolutus est. Perdit (de benefic. lib. 2. cap.
11. Senec. inquit) Agricola quod sparsit, si labores
suos destituit in semine. Multa cura sata perducuntur
ad segetem, nil in fructum pervenit, quod non à primo.
usque ad extremum æqualis cultura proficitur. Inter
Sapientis inde consilia, Proverbior. cap. 24. & hoc
unum: Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce
agrum tuum. Jurisque præcepta, hoc in l. si merces,
28. §. Conductor, D. locat. adjecit Cajus: Et an-
te omnia, Colonus curare debet ut opera rustica suo
quoque tempore faciat: ne intempestiva cultura dete-
riorem fundum faceret.

In Agricolas ideò, qui incuriose, † nonque aptè
agros, vineasve tractarent, graviter censores ani-
madvertere solitos, testantur Livi. lib. 1. Lut. Fe-
nestel. de magistrat. c. de censore, & Aul. Gel. noct.
Athicar. lib. 4. cap. 12. in hæc verba: Si quis agrum
suum passus fuerat sordescere, eumque indiligenter cu-
rabat, ac neque araverat, neque purgaverat: sive quis ar-
borem suam, vineamque habuerat derelictam: non is sine
pœna fuit, sed erat opus Censorium Censoresque ararium
faciebant. Ita similiter Petr. Gregor. syntagm. juris uni-
vers. l. 47. c. 16. n. 10. Reipublicæ namque nocent, cujus
interest, ut fundi sedulo colantur, l. 2. D. de nundin. In-
de contra dominos agrorum desertores, * solambien-
nalem possessionem ad præscriptionem sufficere, &
novo agricolæ, qui desertum à priore domino agrum
ad

ad culturam reduxit, acquiri, his verbis, in 1. *Qui agros, 8. C. de omni agro desert. lib. 11. Valent. sanxit: Nam si biennii fuerit tempus emensum, omnis possessionis, & domini carebit jure, qui silvit. Ad cuius intellectum, & ornatum Mascardum consule, de probationib. conclus. 1214. n. 16. & seqq. & alia inferius circa hæc locanda.*

- 11 Nec minores animi, † quam corporis Agricolaë pariuntur angores, beneficio, & arbitrio temporis expositi; à segetibus penduli. Quod non miseria levis non mediocre tormentum est, ut jam *suprà quæst. 2. n. 33.* diximus. Quæ non modo facili perditioni subsunt virentes (ut *Lucret. de rer. natur. lib. 5.* describit.

*Et tamen interdum, dum magno quasita labore,
Cum jam per terras frondent, atque omnia florent:*

*Aut nimius torret fervoribus ætherius Sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinae
Flabraque ventorum violento turbine vexant.)*

sed maturæ jam, à soloque etiam separatæ. Quodque longus, & prolixus labor anni parat: brevis casus, temporisque injuria subvertit. Ocularem testem sic se *Virgilius* præbet:

*Sapè ego cum flavis messorum induceret arvis.
Agricola, & fragili jam stringeret ordea culmo:
Omnia ventorum concurrere prælia vidi,
Quæ gravidam lætè segetem ab radicibus imis
Sublimè expulsam eruerent: ruit arduus æther,
Et pluvia ingenti sata lata, boumque labores
Diluit: implentur fossæ, & causa flumina crescunt.*

& *Ovid. Metamorf. lib. 1.*

*Sternuntur segetes, & deplorata Colonis
Vota jacent; longique perit labor irritus anni.
Metes quod sevisisti triticum, atque sollicitudinem. Nisi illud est verius; quod triticum, plurimorum; sed anxietas tua est. inquit Fran. Petrar. de remed. utriusque fortun. libro 1. dialog. 57.*

- 12 Quæ quidem satis Agricolarum miseram † conditionem esse demonstrant, meritòque nostrates eos in miserabilium numero ponunt, fori, legisque nostræ unica, C. quando Imper. inter pupill. & vid. privilegio gaudere prædicant *Socin. Sen. in cap. Cum sit generale, n. 25. in fin. de foro compet. eoque relato, Jacob. Menoch. de arbitrar. l. 2. centur. 1. casu 66. num. 22. & Camil. Borrel. in summ. decis. part. 1. tit. 56. num. 27.* Ad quod ego probandum, textum (quem ab aliis adductum non video) afferro, in l. fin. post princip. C. de locat. ubi eos miseros *Justinianus* sic appellat: *Sed contra vicinos, & forsitan etiam adversus ipsos miseros Colonos, &c.*

- 13 Oppositam vero sententiam, * non debiliores auctoritates sustinent, quæ non modo Agricolarum conditionem miseram negant; sed fœlicem, & in humanis beatam clamant: nec tam sophistica id argumenta, quàm veritas ipse comprobat. Namque si (ut humana fert natura) in divitiis, oblectamentis, animi quiete, simplici cultu, & vita, à bello, negotiisque forensibus separata, humana fœlicitas, temporalisque beatitudo maximè reposita est: non ex his, alterumvè, sed omnia simul Agricolarum naturam comitantia, eos fœlices reddent; ob eaque fortunati ubique dictantur. Breviter tibi hæc omnia consent.

- 14 Divitem primo Agricolam † reputari, & esse; pulchrum, & laudabile fœnus, quod cum terra contrahit, suadet. *Habet enim rationem cum terra, quæ nunquam recusat imperium, nec unquam sine usura reddit, quod accepit. licet aliàs minore, plerumque maiore cum fœnore ut Cicero de senectut. inquit, & officior, lib. 1. Omnium autem rerum, ex quibus ali-*

quid acquiritur, nil est agricultura melius, nil uberius. Quia ut *Senec. epist. 82.* ait: *Sapè quidquid perierat, assidua infœlicis soli sterilitate; unius anni restituit ubertas.* Utque *Plin. jun. lib. 9. epist. ad Paulin.* Est aliquid qui nullum justius genus redditus, quam quod terra, Cœlum, annus refert. Quibus *Cicero de senect. villæ commoditates, ad divitias conducentes, venientelque ex eis describens, super addit: villaque tota lacuples est. Abundat porco, hodo, lacte, caseo, melle. Jam hortum ipsi Agricolaë succidam alteram appellant.* Præterquam quod, cum parvis † Agricola dives, ut non ineleganter de privilegiis pauper. 1. part. quæst. 4. num. 11. monstramus. Ibique adductis *Aristotelem* addimus *Politico. 6.* dicentem: *Agricola, qui non habent necessaria, circa opera morantur, & aliena non concupiscunt. Quæ summa est fœlicitas, & opulentia summa. Siquidem, Omnia nimirum habet, quæ nihil concupiscit, eo quidem certius quam qui cuncta possidet: quia dominium rerum collabi solet: bonæ mentis usurpatio nullum tristioris fortunæ recipit incursum. ut perbellè *Valer. Maxim. prodit lib. 4. c. 4. in proam. Nam, Quæ sunt maximæ divitiæ? non desiderare divitiæ. Quis plurimum habet? Is qui minimum cupit. ut pulchrè *Senec. de morib. Venio nunc ad voluptates* * *Agricolarum, (quibus ego incredibiliter delector) quæ nec ulla impediuntur senectute; & mihi ad sapientie vitam proximè videntur accedere. ut cum *Cicero de senect. loquens, propositioni secundæ (quod oblectamentis fruuntur Agricolaë, dulcesque reddat agricultura labores) satisfaciam. Cum *Ovid. pariter lib. 1. de remed. amoris.*****

Rura quoque oblectant animos, studiumque celandi.

*Qualibet huic curæ cedere cura potest,
& *Virgil. Georg. lib.**

*Frigoribus parto Agricola plerumque frumtus,
Mutuaque inter se læti convivio curant,
Invitat generalis hyems, curasque resolvit.*

Cætera superius adjecta † & præfata *quæst. 4. n. 11. & seqq. & hæc eadem infra proximè, & num. 27. & seqq. præcipuè num. 31. 46. 47. 55. cum tribus seqq. patent. Merito ergo *Virgil. Georgic, lib. 2. exclamat.**

*O fortunates nimirum, sua si bona norint:
Agricolæ: quibus ipsa procul discordibus armis
Fundit humo facilem victum justissima tellus.*

Iterumque ibi.

*Fortunatus & ille Deos qui novit agrestes,
Penaque sylvarum senem, Nymphasque sorores.*

Horad. Epod. Od. 2.

*Beatus ille qui procul negotiis
(ut prisca gens mortalium)
Paterna rurâ bobus exercet suis,
solutus omni fœnore:
Nec exitatur clasico miles truci:
Nec horret iratum mare
Forumque vitat, & superba civium
Potentiorum limina.
& *Sermon. lib. 2. satyr. 6.**

O rus, quando ego te aspiciam? quandoque licebit

Nunc veterum libris, nunc somno, & inertibus horis

Ducere soluta jucunda oblivia vitæ? & *epistolar. lib. 1. epist. 10. ad Fusch. Arist.*

*Novistine locum potiore mure beato?
Est ubi plus tepeant hyemes? ubi gratior aura*

*Leniat & rabiem canis, & momenta leonis,
Cum semel accepit Solem furibundus acutum?
Est ubi divellat somnos minus invida cura? &c.*

Nul-

Nullamque vitam, quam Agricolarum beatiorum, ex Catone Majore, tradit Leand. Galganet. de jure Reipubl. l. 4. tit. 42. de re frumentar. Civitat. seu de an. non. n. 2. Quod & Anaxagoræ Clasci responsum confirmat: Qui interroganti cuiquam, quisnam beatus esset? Nemo inquit ex his, quos tu fœlices existimas: sed eum in illo num. reperies, quem tibi ex miseris constare creditur. Non erit ille divitiis, & honoribus abundans, sed aut exigui rursus, aut non ambitiosa doctrina, fidelis, ac pertinax cultor: in secessu, quàm in fronte beator. ut prodit Valer. Maxim. lib. 7. de sapienter dictis, aut factis, c. 12.

Cum igitur non in miserabilium, sed in beatorum numero Agricolam esse reponendum tam aperto superiora demonstrant: neque ut miserabilem † legis nostræ unicæ beneficio, forique privilegio ad Principem in prima cognitione adversarium trahendi, gaudere sequitur; proficiturque Petr. Gregor. l. 3. syn. tagm. jur. univers. c. 8. n. 19. & sic stylus, praxisque forensis observat.

Neque contraria clariore solutione egent, quàm superiora præstant. Laboriosam † namque agriculturam fatemur; sed voluptatibus plenam, sed oblectamenti refertam.

Nil sine magno

Vita labore dedit mortalibus.

Horatius, inquit, Sermon. l. 1. satyr. 9. Cum omnes ad laborem per peccatum simus damnati, auctoritate in principio relata, ex quo non fori privilegium nascitur: etsi miseria provenerit conditionis humanæ, ut diximus quæst. 2. n. 9. & seqq.

Neque Marian. Socin. † quem pro contraria opinione Menoch. refert (ut supra scriptum relinquimus) eam affirmat, sed an ad Ecclesiasticum Judicem causam Agricolæ trahunt ad Innocent. in c. Significantibus; de offic. deleg. se remittit. Cujus fori electionem, miserabiles ipsos à lege nostra unica nominatos, si divites sint, non habere, spolio, oppressione, Judicisque secularis negligentia cessante, de priv. pauper. 1. part. q. 52. n. 35. & 38. cum multis tradidimus, Neque Menoch. aliquam legem, aut rationem pro se adducit, sed profuso sermone ex miserabilium conditione, ad Agricolam immerito descendit. Qua non existente, agricult. ratione, nisi alia extet; dubitationi locus præclusus est. In hancq; Bor. pro contraria citatus, inclinatur.

Neque Justinianus Imperator † in dict. l. fin. C. de locat. hanc veritatem impugnat: non enim exercitii ratione, simpliciter vè Colonos miseros appellat; sed causative, si à militibus, qui eos defendendos susceperant, injuriis afficiantur, ut quemlibet alium sic læsum, jure miserum appellaret.

Regulariter igitur, nec miseros, † nec diverso jure quàm alios, Agricolam censendos, dicendum venit, in judicialibus præsertim, & his, quæ ad Juris conservationem, & rigorem tendunt, in quibus jure communi uti rusticos debere, nec succurri; tradit Stephan. Grat. decept. forens. tom. 4. c. 604. n. 17. citatis Alexand. conf. 75. n. 10. l. 5. conf. 165. n. 6. & seq. l. 6. conf. 7. n. 21. l. 7. de aliment. tit. 6. q. 7. n. 6. & aliis, multis quoque relatis, Sfort. Odd. de rest. in integr. 1. part. q. 9. art. 4. n. 2. ad plura inde numeris seq. inferens, Jacob, Menoch. de recuper. poss. remed. 9. Farin. Fragmentor. crim. 2. part. lit. I. n. 296. Stephan. Lamberteng. de contract. 1. n. 161. & seqq. & glos. 7. n. 80. dec. Pedemont. 86. de Medic. de casib. fortuit. part. 1. q. 3. n. 30. de fin. vers. Octavo, Joan. Baptist. Cost. de fact. scient. & de reg. 15. per tot. Alex. Trentac. variar. resol. l. 1. resol. 2. tit. de leg. & const. n. 2. vers. Similiter, vers. Tertio declar. & l. 2. tit. de exception. resol. 1. n. 46. vers. Hac

concl. Alder. Masc. de gener. stat. interpret. conc. 9. n. 65. Aliis vero multis Agricolæ favoribus gaudent, quos Seneca concessit manu, & subtili fuit stilo prosequutus. Chop. in speciali tractat. de privileg. rusticor. A quo, & cæteris præcipua, quo brevius liceat, pro

nostris, colligemus. Et præmissa Agricolarum in sacris literis commen-

ditione; † multis repetita locis, quæ expendit Azbed. in l. 6. tit. 17. l. 5. nova Reg. collect. n. 1. & aliis comprobari posset: à rei agrariæ utilitate (undè multa conveniunt) exordium sumamus. Utilitas autem in aperto est, † quæ veluti universum sustinet orbem, sine qua, actum de illo esset. Nam sine agricultoribus, nec consistere mortales, nec ali posse manifestum est, ut Columel. de re rust. in preem. l. 1. inquit, & similiter regia l. 4. tit. 20. part. 2. Bovadill. in polit. 2. part. l. 5. c. 9. nu. 1. & Collant. de re frument. l. 2. c. 1. in fin.

Magno idè semper in pretio * habiti Agricolæ ubique sunt: non in pace modo: sed in bello servari, ut quarto Regum l. c. 25. legimus ubi magna illa strage à Nabucodonosor, capta Jerusalem. edita, dicitur: Et de pauperibus terræ reliquit vinitores, & agricolos. Repetiturque jerem. c. 52. Indorum quoque leges, moresque recensens Diodor. Sicul. rer. antiquar. l. 3. c. 10. hæc prodit: Secunda Tribus est Agricolarum, qui multitudine superantes ceteros; à bello reliquoque opere liberi, solis agris colendis tempus impertiunt. Sed existimans illos in communi utilitate versari, ab omni injuria abstinent. Ita soluti metu agricola, terramque liberè colentes, rerum afferunt ubertatem.

Ab omni eos munere † extraordinario, & personali Imperatores immunes reddunt Constant. August. in l. 1. C. de Agricol. & censu. l. 11. Justinian. in l. Devotum, C. de metat. & epidematio. Alia in id Jura, non tamen (ut verum fatear;) probantia citat Chop. de priv. rusticor. 1. part. c. 2. Apud nos regia pragmatica extat, in Comitibus Mariti anno 1594. die 9. Martis edita, ita c. 7. decernens Que no compelan à ninguna persona, que sea verdaderamente labrador, à que de, o socorra à la gente de nuestras guardas, ni à otra ninguna gente de guerra, de à pie, ni de à cavallo, con dinero, trigo, cevada, ni mantenimiento alguno, sino solamente (ofreciendo se necesidad) darles aposento, y cama ea sus casus, mesa y manteles en que coman, y otras menadencias, como sal, y vinagre, que les guisen la comida.

A realibus † autem, & patrimonialibus, quamvis non omninò existant immunes (l. Hipenes, 4. C. de agricol. & censu. l. 11. l. 1. C. de immunit. nemin. conced. l. 10. l. omnes, 4. l. omnes, 4. l. obsistere, 9. C. de annon. & tribut. eod. l.) benignè tamen cum eis agendum, moderatèque onerandos, in eadem l. Hipenes, in fin. Valent. providet, Modicumque olim Imperatori solvere solitos, testis est Bald. in l. Ex hoc jure in fin. D. de justit. & jur. Quamvis hodiè nil minùs * servari (dolenter summa cum ratione) Guil. Bened. affirmat, in repet. c. Raynuntius, verb. Et uxorem nomine Adelasiam, n. 698. & seqq.

Quin potius, nec spiritum ferè precarium eis dimitti, & deplorat, & dominos meritò objurgat. Ex humanitate namque in Agricolam, † moderatisque vectigalibus, ubertatem, comestibulum copiam, & Reipublicæ affluentiam magna ex parte pendere, observat Renat. Chop. d. tract. 1. part. c. 3. Belæ Panomiæ regis factò comprobans. Qui (Bonfinio rerum Ungariæ, decad. 3. l. 3. scriptore) omnibus promiscuè, levato populo, vectigalia, tributaque remisit. Quo factum refert, ut brevi plebis cum nobilitate eo usque divitiis creverit: ut ne minimus quidem rusticus, egenus sit inventus: & è finitimis, nemoque tanti census extiterit, cum Hungari opulentia conferre se posset; qua de re longior nos expectat sermo. Pertinax Imperator, decem annorum immunitatem, ac perpetuam libertatem agricolis concessit; ut prodit Herodian. l. 2. in ejus vita, Angelo Politiano interprete.

Eaque ratione, neque militare † cogendos Agricolam, imò neque se ultrò offerentes, admittendos, rectissimè Dioclet. & Maxim. decrevere, in l. 3. C. qui milit. poss. vel non. l. 12. & Valent. in l. Colono 18. C. de agricol. & censu. l. 12. Non minus enim reipublicæ interest, à quibus alatur, quam à quibus defendatur habere tradit Petr. Cabal. resol. crimin. casu 294. n. 25. probatque text. elegans in d. l. 4. tit. 20. part. 2. in verbis illis: Porque Bien assi como a todos plaze con su vida: assi les deve plazer con aquellas cosas que la an de mantener.

A tu-

Eaque ratione, neque militare † cogendos Agricolam, imò neque se ultrò offerentes, admittendos, rectissimè Dioclet. & Maxim. decrevere, in l. 3. C. qui milit. poss. vel non. l. 12. & Valent. in l. Colono 18. C. de agricol. & censu. l. 12. Non minus enim reipublicæ interest, à quibus alatur, quam à quibus defendatur habere tradit Petr. Cabal. resol. crimin. casu 294. n. 25. probatque text. elegans in d. l. 4. tit. 20. part. 2. in verbis illis: Porque Bien assi como a todos plaze con su vida: assi les deve plazer con aquellas cosas que la an de mantener.

- 32 A tutela * etiam rusticum excusari, Imperatoribus Adriano & Antonio placuit quorum retulit Ulpian. placitum in l. Athleta §. fin. D. de excusation. tutor. inquit: De rusticis autem, & humilibus & illiteratis scribit Paulus ita: Mediocritas, & rusticitas, interdum excusationem præbent, secundum epistolam Divorum Adriani, & Antonini.
- 33 Immunitatem vero hanc, non nisi re † & opere rusticitatem præstare declarat ibidem: Cujus qui se negat litteras scire, excusatio accipi non debet, si modò non sit expers negotiorum. Ejus Justinian. Imp. sententiam probat. in §. Similiter, inst. eod. tit. ex intellectus Glos. ibid. verb. litteras nesciunt, & Joan. Fabri statim in princip. & regia lex 2. tit. 7. part. 6. vers. E. aut el que no supiessse leer, ni escrivir, si fuesse tan simple, ò tan nevicio, que no se atreviesse à fazer la guarda con recaudo.
- 34 Quod si ob inertiam, † vel simplicitatem à tutela agricola remotus sit integra existimatione abibit, Ulpiani iudicio in l. 3. §. ult. D. eod. tit. de excusat. tutor. & Renat. Chop. d. part. 1. c. 5.
- 35 Addens pariter, nec quasi fœnebris, pecuniæ * usuris rusticum plectendum, qui simplicitate pecunias pupillare non fœnori dedit, ut & Senatus Parisiens. decreto, 13. Kalend. Mai, anni 1574. decisum prodit.
- 36 Eadem præter ea utilitatis publicæ ratio induxit, ne ruralia instrumenta, aratoriavè animalia pro ullo regulariter debito capi pignori, aut executioni submitti queant, jubentibus sic Imperatoribus Constantini. in l. Executores, 7. Honor. & Theodos. in l. pignorum, 8. Federic. in authent. Agricultores, C. quæ res pignor. oblig. poss. vel non ornatque (præter inibi scribentes) Jacob. Menoc. de arbitr. lib. 2. cent. 4. casu 378. Bernard. Alfanz. in collect. juris civil. 913. Joan. Baptist. Cost. de remed. subsidiar. remed. 43. n. 4. cum propè infinitis citatis à Camil. Borrel. in summ. decis. part. 3. tit. 32. de sentent. executione, n. 377. Jacob. de Collant. in comment. pragmat. in favorem rei frument. lib. 1. cap. 1. per tot. suntque Regiæ leges 5. tit. 19. l. 3. For. leg. 3. tit. 27. part. 3. l. 4. tit. 13. part. 5. l. 7. & 8. tit. 11. l. 5. Ordinam. l. 5. & 6. tit. 17. l. 5. novæ reg. collect. pragmat. sanctio edita nona die Martii, anni 1594. uberius anterioribus providens. Ante illam namque, ita demum (communi Doctorum assensu) in arratoriis bobus, villicisque instrumentis pignoriatio, aut executio prohibita erat, si alia bona ex quibus creditori satisficeret, adessent, non ita pariter, si deficerent. Ut argumento legis Stipendia 4. C. de execut. rei judic. voluit Gloss. in dicta lege Executores, 7. verb. Aratorium & ibid. Gothofred. lit. A. Cod. quæ res pignor. Francisc. Rip. de peste, tit. de preservativ. remed. contrapost. nu. 221. Petr. Duenn. regul. 275. n. 2. Montalv. in d. l. 5. For. verb. Mandamos, in fin. d. tit. 19. l. 3. cum aliis, quos recitat Camil. Borrel. d. tit. 42. 445. vers. Declaratur, Collant. de re frument. d. l. 1. c. 12. n. 1. vers. Sed jure communi, Renat. Chop. d. l. 1. c. 17. ad fin. vers. Sin autem rusticanus. Quod non obscure d. l. 3. tit. 27. part. 3. ea inhibitione facta, monstravit: Ni en bueyes de arado, cuyos quier que sean fallando otros bienes del vendido en que se pueda cumplir el juyzio, advertit que idem Gregor. Lop. dictam quoque legem Stipendia, & legem Commodis, D. de re judic. in idipsum allegans. Per dictam vero pragmaticam sanctionem, † etiam in bonorum aliorum deficientiæ casu (tribus in eadem assignatis, demptis) pignoriatio, aut executio præfatis in rebus sic primo ejus in capite prohibetur: Primera mente, que los labradores que por sus personas, ò por sus criados, y familia labraren, no puedan ser executados por deuda devida por carta, contrato, ò en otra qualquier manera, en sus buyes, multas, ni en sus buyes de arar, ni en los aperos, y aparejos que tuvieren para labrar, ni en sus sembrados, ni barbechos, en ningun tiempo del año, aunque no tengan otros bienes: salvo por los pechos, y derechos

à Nos devidos, ò por la renta de las tierras del señor de la heredad, ò por lo que el tal señor les buviere prestado, y socorrido para la dicha labor. Y en estos tres casos, quando no tuvieren otros bienes de que puedan ser pagadas las dichas deudas. Y que en un par de bueyes, † mulas, ò otras bestias de arar no puedan ser executados en los dichos tres casos, ni por otro alguno. Idque ipsum antiquiores etiam leg. 5. tit. 17. l. 2. & l. 25. tit. 23. l. 8. novæ Reg. collect. (et si strictius in cultura solum tempore) provideant.

Ita similiter à publico vectigalis onere † res exercendi ruris gratia exportatas, immunes Constantinus reddit, illudque postulari vetat in l. Universi, §. C. de vectigal. & commiss. Regia lege roborata, §. tit. 7. p. 5. vers. Otros dezimos, que trayendo ferramientas, algunas otras cosas para labrar sus viñas, ò las otras heredades que buviere; que no deve pagar portazgo dellas, si no las vendiere.

Inter Atticas quoque leges, hanc unam Ælianus, var. histor. l. 5. c. 14. prodit: Bovem aratorem, † qui jugum trahit, vel cum aratro, vel cum plastro, ne matres: quoniam ille etiam Agricola est, & humano generi laborum socius. Illucque respexit Ovid. Fastor. l. 4.

A bove succinti cultros removete ministri:

Bos arat: ignavum sacrificate suum.

similiter & Plin. natural. histor. l. 9. c. 45. de bove loquens: Socium enim laboris, agrique cultura habemus hoc animal. Ad pœnam deinde bovem occidentis † ab antiquis constitutam, progressus, subnectit: Tanta apud priores cura, ut sit inter exempla damnatus à populo Romano, die dicta, qui concubino procaci jure omassum edisse negante, occiderat bovem actumque in exilium, tanquam Colonosuo interempto, Graviorem (capitalem scilicet) hac in re pœnam pro bove occisso constitutam, tradit Marc. Bart. de re rustic. l. 2. c. 5. de bove sic verba faciens: Ab hoc antiqui manus ita abstinere voluerunt, ut c. sanxerint, si quis occidisset. Eandemque apud Phryges, legem * (ex Æliano l. 12. c. 34. falso tamen (scribit Borrel. d. 32. n. 43. Prodit autem Stobæ. ferm. 42. Phygum instituto, si quis instrumentum agricolationi aptum, furto sustulisset, vel bovem aratorem furto sustulisset: hunc morte mulctari. Diversas quoque pœnas pro minimis etiam ruralibus instrumentis furto subtraçtis, recenset Petr. Greg. syntag. jur. univers. l. 37. c. 4. per tot.

Apud Nos † pragmaticæ sanctiones extant, annis 1598. & 1602. editæ, vitulorum interfectionem, eadem ratione, gravibus sub pœnis prohibentes, caventes expressè, causam que reddentes: Porque assi conviene al beneficio general de nuestros subditos, y à la labrança y agricultura.

Quæ autem instrumenta rustica dicantur, † quæque eorum appellatione veniant, ut pignoriatio, executio vè in eis fieri nequeat: enumerat, ex Sabini sententia Ulpianus in l. in instrumento, §. D. de fund. instrum. & instrum. legat. d. q. leg. Reg. monstrant, & tradunt plenissimè Collant. d. m. l. 1. c. 4. per tot. & Borrel. d. l. 32. n. 444. & seq.

Ex quibus à fortiori deducitur, Agricolas ipsos † pro debito capi, aut in eorum personis executionem nullatenus fieri posse, cum & animata instrumenta sint, rebus digniores, sine quibus, bobus licet, instrumentis que existentibus, rusticum peragi opus non valet. eosque inter rustica instrumenta Ulpian. in d. l. In instrumento; primo loco hic verbis posuit: In instrumento fundi ea esse, quæ fructus querendi gratia parata sunt, Sabinus ad Vitellian edenter enumerat. Querendi: veluti homines, qui agrum colunt, & qui eos exercent, præpositivè sunt his: quorum in n. sunt villici, & monitores: præterea boves, & c. & ibi in verb. Veluti Gothofred. instrumentorum fundi partem homines esse, vel servos, cæteris instrumentis præstantiores, ex Aristot. 1. Politic. 3. firmat, à Græco sermone ita sententia translata Servus res quadam possit.

possessio animata est, & minister omnis veluti est instrumentum, instrumenta omnia antecedens, Idque ipsum Plutarch. in Eras. tradit.

Merito idco Græcos legum legatores, Renat. Chop. de privileg. rusticor. lib. 1. part. 1. c. 7. mordet, quod aratrum quidem, aliudvè quod Jus operi necessarium ob scenus creditori addici prohiberent: corpora verò his utentia, neci permitterent, ex Diodor. Sicul. rer. antiquar. lib. 2. c. 3. quia in Gallicos Principes longè judicio, ac prudentia Græcos ante ire jure asseverat, apud quos singulari lege sancitum refert: *Ne ob æs alienum quodcumque Agricola in carcerem abducantur, nevé fundi rustici instrumenta jure pignoris capi possint, constitutione lata, 8. idus Octob. anno 1571. pridie nonas Februarias, anno 1572. à Senatu probata similiter quoque Regalis Hispana jam relata sanctio anni 1594. die 9. Martii, c. 2. hac in re decrevit: Que las personas de los dichos labradores no puedan ser presos por deuda alguna que no descienda de delito en los meses de Julio y los siguientes, hasta fin de Diciembre, y que el Juez, ó executor que contravinieren assi en lo dispuesto en el capitulo primero, como en este, sea suspendido de oficio por un año; y el acreedor que lo pidiere, por el mismo caso aya perdido la deuda, y el labrador quede libre della.*

Uberiusque postmodum ruricolis prospiciens, in perpetuum absque temporis præfinitione prag. sanctio Eboræ anno 1619. die 18. Marci, edita favorem hunc protraxit, proximè relata, constitutionis determinationem hunc in modum extendens. *Que lo que por la dicha ley se ordena, que las personas de los labradores en los meses de Julio, y los siguientes, no puedan ser presos por deuda alguna que no descienda de delito: lo estendemos, que tampoco lo puedan ser en ningun tiempo del año, sino es que las deudas sean contraidas antes de ser labrador. Y el Juez, ó executor, ó acreedor que contravinieren à lo susodicho, incurra en las penas della.*

Nec à carceribus solum Agricola redduntur immunes: sed occasio quælibet, quæ à rurali opere eos abstrahere possit; eadem lege arcetur, sic statuerunt: *Que sin embargo que por la dicha ley se les permite someterse al Corregidor Realengo mas cercano, y en los lugares eximidos, al de la cabeça de la jurisdiccion donde se eximieron: non puedan de aqui adelante hazer la dicha sumission, ni otra alguna sino que por las deudas que contraxeren ayan de ser convenidos en el suero de su domicilio, y no en otra parte. Decernens pariter (ne aliquo facto rurale opus intermissionem recipiat) Que no puedan ser fiadores, ni sino entre si mismos unos labradores por otros, y las fianças que se hizieren por otras personas, sean ningunas. In idem præfata antiquior intenta sanctio, cap. 5. cavet: *Que los dichos no se puedan obligar como principales, ni fiadores en favor de los señores de los lugares en cuya jurisdiccion vivieren, y que sean nulas las escrituras que en lo contrario de lo contenido en este capitulo, y de todo lo demas en favor de los dichos labradores aqui expressados otorgaren: sin embargo de qualesquier renunciaciones que dellos hizieren; ni los escribamos den lugar à que ante ellos se otorguen. so pena de que pierdan los oficios, y no puedan usar mas dellos de alli adelante.**

Neque solum in personis, bobus, aut instrumentis executio, aut pignori fieri prohibetur: sed neque in fructibus, et etiam à solo separatis disponit anni 1619. jam relata hunc in modum sanctio: *Que lo dispuesto por otra nuestra ley, que los labradores no puedan ser executados en sus sembrados, sino es en los casos en ella expressados; sea y se entienda tambien que no lo puedan ser en el pan que cogieren de sus labores despues de segado, puesto en los rectrojos, ó en las eras: hasta que lo tengan entroxado Y entonces quando por*
Velasco de Priv. Paup. Tom. II.

alguna execucion se les huviere de vender alguna parte del pan; ni se les pueda tomar, ni vender à menos precio de la tasa. Y no aviendo comprador, se baga pago con ello al creador. Duos insuper in id favores addens: alterum, ne illi renuntiare et possint. *Que lo contenido en esta, y en la dicha ley en favor de los labradores, no se pueda renunciar ni valga la renunciacion que hizieren della. Quod regulare est, in his quæ in publicæ utilitatis favorem et principaliter concessa sunt, licet renuntiantem secundario tangerant, ex text. in cap. Si diligenti, 12. de foro compet. cum similibus de quibus supra quæst. 10. n. 99.*

Alterum: ut taxam et in venditione panis à lege Regia præfinitam, in eo, quem ipsi collegerunt, servare non teneantur. Cujus justificationem, & valorem comprobatur ostenditque late D. Melchior de Soria Episcopus Trojanus in tract. taxæ panis. cap. 9.

Dicta quoque publicæ utilitatis ratione Agricolarum et causas prius aliis tractandas, breviter summarique expediendas, Calistrat. providit in l. 2. D. de nundin. Justinian. in auth. de Quæstore, §. Si vero aliqui sint Agricola, coll. 6. comprobaturque Renat. Chop. dict. tract. lib. 3. p. 1. cap. 1. & ante eum Alex. conf. 51. n. 6. lib. 6. & utroque recentius Parador. differ. 137. n. 29. Inde apud Romanos, non quoque die nundinas fieri, quo ruricolæ in urbem ad negotia venirent, reliquis continuis diebus extra urbem agriculturæ vacarent, lege lata obtentum, profitentur Macrobius Saturnal. lib. 1. c. 16. Cicer pro Lut. Flav. Plutarch. in Coriolan. Alex. ab Alex. dier. genial. lib. 3. c. 11. Marc. Varr. de re rustic. lib. 2. c. 1. Dionys. Halicarn. lib. 2. & 7. ubi ait: *Nundina nono quoque die celebrantur (ut nunc etiam) quo plebs agrestis in urbem ad mercandum conveniebat, finiendisque litibus, & ad suffragia ferenda de negotiis publicis, quorumvis erat penes populum, aut de quibus Senatus retulissent ad eum. Ita referente Camil. Borrel de Regis Cathol. præf. c. 36. n. 31. sequentibusque profequitur, Fran. Præf. de instit. Reipub. lib. 1. tit. 7.*

Et frugum colligendorum gratia et ferias constitutas, quibus ad iudicium trahi ruricolæ nequeant, Theodos. Imp. constitutio monstrat in l. 2. C. de feri. & l. 37. t. 2. p. 3. Illisque etiam festis diebus, necessitate poscente et eisdem operibus incumbere, concessum probatur text. in c. fin. eod. tit. de fer. & dicta à Nobis de privil. paup. 2. p. q. 63. n. 39. & seqq. profequiturque Renat. Chop. d. tr. lib. 2. p. 1. c. 7. Si quidem (ut supra jam diximus res est cunctanti insidiosa agrestis. In his autem quæ instant, celeritatem vè desiderant, quibusque periculum est in mora, extra culpam, tunc labor, d. c. si. per quem in operibus his ruralibus exemplificat Sylv. verb. Domin. n. 9. imminente pluvia, vel tempestate, & prædixerat ib. n. 6. tradens ex D. Thom. 2. 2. q. 122. non prohiberi festis diebus spirituale opus, ut docere verbo, vel scripto: neque opus corporale servile ad servitium Dei; nec corporale commune servis, & liberis, ut provisio in necessariis sibi, & proximo præcipue pertinentibus ad salutem corporis sui, & proximi quæ differri commodè non possunt, & secundario, in damno rerum vitando. Et ita pariter colligit Allagon, in D. Thom. comp. d. loco, artic. 4. consentiuntque cæteri Summistæ. Nav. (eadem ex D. Thom. repetens) in Manual. c. 13. d. 3. vers. Quinto, Eman. Sà, verb. Festum, n. 5. & ab Andr. Victorel. in ejus annotat. ibi. additi Eman. Rod. in summ. c. 122. n. 5. & 6. Eademque, versibus quatuor complexa est Glos. fin. in dict. c. ult. de fer. Neque dissensere ab his antiqui, in festorum suorum observatione, sic lib. 1. Saturnal. c. 16. Macrobio referente: *Umbro negat eum pollui, qui opus, vel ad Deos pertinens sacrorum vè causa fecisset. vel aliquid ad urgentem vitam necessitatem actisset. Scævola denique Consultus, quid feriis agi liceret,*

respondit: Quod prætermissum, noceret. Quapropter, si bos in specum decidisset, eumque paterfamilias adhibitis operis, liberasset; non est visus ferias poluisse: nec ille, qui trabem tecti fractam fulciendo, ab imminente vindicavit ruina. Unde & Maro (omnium disciplinarum peritus) sciens laborari ovem, aut lanæ purgandæ, aut scabiei curandæ gratia: pronunciauit tunc ovem per ferias licere mersari, si hoc remedii causa fieret:

Balantumque gregem sturvio mersare salubri. Adji-
ciendo enim salubri, ostendit, avertendi morbi gratia
tantummodo; non etiam ob lucrum purgandæ lanæ cau-
sa fieri concessum.

58 Ex superiori quoque ratione è multis consortibus
litis, † uno ad litem peragendam in urbe retento,
cæteros in domos remittendos suas, ne plurium ab-
sentia, aliquid res agraria detrimenti accipiat; Justi-
nian. cavet, in dict. auct. de questore, §. Si vero forsi-
tan, coll. 6.

59 Non item quemadmodum in urbana, ita in rusti-
ca prædia invecata, † aut illata à conductore, esse pro-
pensione tacite locatori obnoxia, vel hypothecæ
subjecta; elegans Ulpiani responsam probat lib. 28.
ad edict. in l. Solutum, 11. §. Solutam, vers. Planè, D.
de pignorat. action. & clarius lib. 1. Membranar. (mo-
ribus comprobaturum dicens) in l. Eo jure, 4. D. in
quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrah. ut i Eo jure
utimur, ait, ut quæ in prædia urbana inducta; illata
sunt; pignori esse credantur, quasi id tacite convenerit: in
rusticis contra observatur. Advertuntque Accurs. &
Bald. in l. Certi Juris, C. de locat. Renat. Chop. d.
tr. lib. 2. c. 3. vers. Est & alia differentia. jamque di-
ximus, q. 5. n. 58. Idque non in primo tantum con-
ductore, sed in secundo cui primus locavit, Paul. re-
spondit in l. Si in lege, 24. §. Si Colonus. D. locat.

60 Privilegium aliud rusticis Justinianus confert † in
novel. constit. Ne quis mutuuum dans agricolis. &c. ver-
bis istis. Nemini cujusvis conditionis, etiam mi-
liti fœnerari licet agricolis, ultra viceffimam quartam
sortis partem annuam: ne ob id, terram, boves, aut
aliud pignus ab eis accipere: contrafaciens, actione ca-
dit. Quod prosequitur Renat. Chop. d. tr. lib. 1. c. 8.

61 A præsumptaque usurarum fraude rusticam igno-
rantiam excusare, tradunt Jas. in l. Si quis id quod, n.
32. D. de jurisd. omn. judic. Chop. dict. tract. de pri-
vileg. rusticor. part. 2. cap. 4. vers. Ruricola. Bartol.
Capol. in tract. de simul. contract. casu 6. princip. ex
Glos. in l. Cum allegas, C. de usur. Alphons. Modit.
dubitation. & resolution. lib. 2. §. Magistratum, seu
Prætorum edicta, dubio 6, num. 11. Prosper. Farinac.
prax. crimin. quæst. 162. num. 4. & quæst. 163. num.
127. & 128. Sfort. Odd. de restit. in integr. part. 1.
quæst. 9. art. 6. n. 35.

62 In cæteris etiam regulariter casibus, in quibus
contrariam † à jure expressè non cavetur, rusticos
excusari, dixerunt Bart. in l. Non fatetur, n. 12. D. de
confess. Alex. in l. Justè, n. 36. D. de acquir. hære-
dit. & consil. 127. n. 2. lib. 3. cons. 1. n. 5. lib. 6. &
cons. 165. n. 11. eod. lib. Deci. in l. Fœminæ, n. 82.
D. de regul. jur. & in l. Si quis id quod, n. 35. D. de
jurisd. omn. judic. & ibid. Curt. n. 36. idem Deci.
in cap. Pastoralis, n. 68. d. except. Bald. in l. 1. n. 3.
quæst. 1. C. de fideicommiss. Bero. cons. 120. 27. lib. 1.
Tiraq. de pæn. tempor. caus. 11. n. 1. & seqq. Thom.
Grammatic. decis. 76 n. 10. & 11. Marfil. in singul.
450. Capic. decis. 159. n. 22. Menoch. de recuper.
possess. remed. 9. n. 25. & de præsumption. lib. 5. præ-
sumpt. 23. n. 16. Mascard. de probation. lib. 2. con-
clusion. 639. n. 13. & lib. 3. concl. 1285. n. 1. Car-
din. Tusch. pract. concl. lit. E. concl. 320. n. 33. lit.
I. concl. 11. n. 9. & 10. & lit. V. concl. 371. & seqq.
quos refert, & sequitur Farin. 2 part. fragment crim.
lit. I. n. 274. materiam sequentibus prosequens.

63 Plures autem in quibus nominatim Jura rusticis †

opitulantur, enumerat Sfort. Odd. de rest. 1. part.
quæst. 9. n. 29. & seqq. quos ordine ab ipso descri-
ptos, cursim designabimus. Primum, ex l. 2. in fin.
D. de jure Fisc. quæ rusticum excusatum reddit, qui
non detulit. Secundum, ex l. Si quis id quod, & ibi
Bart. in 2. Servi, num. 7. D. de jurisd. omn. judic.
tutum rusticum dicente, qui album delevit. Tertium,
ex l. 1. in fin. D. de edend. à non editione excusan-
te. Quartum, à vera contumacia, & multa, ex l. 2.
D. si quis in jus voc. non jer. Quintum, ex l. Divus,
D. de restit. in integr. quæ verum etiam contuma-
cem rusticum ad appellandum admittit. De quo nos
latius infra, à pœna quoque legis Si quis in tantum,
C. unde vi, rem nempe suam invacentem liberari,
num. 34. Sextum casum assignans, dicit. Qua etiam
de re, latè Chop. dict. 2. part. cap. 5. in princip.
vers. Secundo, Menoch. dict. casu 194. num. 15. &
Farinac. quæst. 175. num. 9. & 10. Septimum, su-
prà proximè assignatum, num. 61. profert. Octa-
vum, quando rusticus contra leges pœnales positi-
vas, in his, quæ non sunt de genere prohibitorum
contraxit. allegat Menoch. post alios, de arbitrar. lib.
2. casu 194. num. 53. Novum, ex l. Cum de inde-
bitis, D. de probationib. ab onere probandi inde-
bitè solutum, rusticum relevante. A qua & aliud in-
frà in id deducimus. Dacimum, in non opponente
declinatoriam ante consensum in Judicem, ex Me-
noch. dict. loco num. 63. Specul. Angol. Alciat. Pa-
rif. & alijs. Inferiusque Nos, num. 75. Undecimum,
non solum incontinenti; sed quodcumque erro-
neam Advocati confessionem posse rusticum revo-
care, n. 39. profert, Menoch. citato dict. casu 194.
n. 61. addicimusque infra, n. 79. Duodecimum, ob
non vindicatam testatoris necem, ante ejus tabulas
apertas, ex l. 3. §. Si quis ignorans, D. ad S. C. Syllan.
ignorantiam excusante, & Menoch. ubi supra, n. 46.
post Alex. in l. 1. n. 10. C. ad Syllan & Alciat. de
presumpt. regul. 3. præsumpt. 3. n. 1. Decimum ter-
tium, si mulier rustica non petiit. tutorum filio ante-
quam ad secunda vota convolaret, ex l. 2. §. Ido-
neos, & §. seq. D. ad S. C. Tertul. Menoch. repetitio
casu 194. n. 66. Decimum quartum, in rustico Ju-
dicis præcepto non obtemperante, ex dict. l. 2. §.
1. in fin. D. si quis in jus voc. non jer. l. 1. in fin. D.
de edend. & Natt. consil. 598. num. 7. traduntque
idem Renat. Chop. de privileg. rusticor. part. 2. cap.
3. versic. Eodemque argumento, & Alexand. Trenta-
cinq. variar. resolut. lib. 2. tit. de exception. resolu-
tion. 1. n. 48. Conveniuntque infra dicenda, n.
70. Decimum quintum, in rustico juri suo renuntian-
ti, de quo non fuerit certioratus, ex Tiraquel. in l.
Si unquam, in præfation. n. 102. Marfil. singul. 17.
& Menoch. dict. casu 194. num. 76. Decimum sex-
tum, limitationem legi Si quis major, C. de transactio-
nib. assignat, a cujus constitutionis pœnis rusticum
excusari, n. 14. affirmat, Cagnoli sententia in eadem
leg. num. 16. 24. & 25. Decimum septimum, si ru-
sticus intra præfinita tempora bonorum possessio-
nem non petierit, ex l. penult. C. qui admit. Me-
noch. dict. loco, n. 62. inferiusque notamus, n. 68.
Et an id indistinctè verum sit, an ita demum, si ru-
sticus consulere peritiores non valuit, n. 46. exa-
minat. Decimum octavum, si rusticus rei suæ valo-
rem ignorans, minori eam pretio vendidit, quem
juvari donec contra eum scientia probetur, tradit
ex Menoch. dicto casu 194. n. 45. & alijs, ita pari-
ter Alphons. Modit. dubitation. & resolut. lib. 2. in
§. Magistr. seu Prætorum edicta dubit. 6. n. 10. De-
cimum nonum, ut rusticus solita arma sua deferens,
pana c. 1. §. Si quis rusticus, de pac. tenend. non ple-
ctatur, ex Bald. Cæpol. Novell. Menoch. dicto casu
n. 75. Vigessimum, si rusticus variavit in testimonio
vel in scripturis producendis, sibi contrarius extitit.
Quam

Quam latè examinat assertionem *toto artic. 7. numero 51. & seqq.* Quorum casuum aliqui, (quia vel clariori expolitione, vel additione ornatuque egent) si petantur, non vertendum vitio, sed necessitati parcendum, serviendumque utilitati.

In casibus autem (ut ad institutum sermonem se convertat oratio) à jure expressis † ipso jure rusticitatem excusare, in aliis autem non expressis, restitutionis saltem ope, æquitate judicisque officio ei subveniendum; dixere Parpal. *in l. Si quis major. n. 2. vers. Secundus casus, Cod. de transaction. Rip. in tractat. de peste, & seq. Jacob. Menoch. de recuper. possession. remed. 9. post n. 26. & de arbitrar. dicto casu 194. n. 4. versic. Rusticum ipso jure & numero 83.* Quorum probat judicium Farinac. *fragmentor. criminal. dict. lit. 1. numero 294.* ejusdemque fuit voti Renat. Chop. *de privileg. rusticor. part. 2. cap. 1. Alexand. Trenzacinq. variarum resolutionum, libro 1. tit. de legibus, & constitutionibus resolution. 2. in fin. vers. Regula illa, & lib. 2. tit. de exceptionibus resolution. 1. numero 46. in primo casu, & vers. secundus casus, & num. 47. assentiturque Sfort. Odd. d. 9. numero 25. & seqq. & num. 61. & quæst. 10. num. 21. & seqq.*

65 Generaliterque, tam in civilibus † quàm criminalibus (ad pœnam saltem ordinariam vitandam) rusticum excusari probant, *text. in l. 3. C. de defensor. civitat. in verbis illis: Innocens, & quieta rusticitas, & c. l. si quis id quod, 7. §. Dolimali, (in illis: quod si per imperitiam, & c.) D. de jurisd. omn. judic. dict. leg. 2. §. fin. D. si quis in jas voc. non jer. & l. 1. §. 1. D. si quis jus dicent. non abtemper. & profitentur Aym. Cravet. consil. 18. numero 13. & seqq. Cardin. Dominic. Luch. practicarum conclus. litt. R. conclus. 372. numero 16. Farinac. dict. lit. 1. numero 285. Joan. Cephal. consil. 708. num. 78. lib. 5. Alphons. Modit. dubitation. & resolut. lib. 2. dict. §. Magistratum, seu Prætorum edicta, dubit. 6. numero 3. & seqq. Franc. person. consil. 26. n. 10. lib. 1. Cost. de facti scient. & ignorant. regul. 15. n. 4. Adrian. Negul. respons. sive disput. 494. n. 11. & seqq.*

66 A subreptionis * quoque, vel obreptionis vitio rusticitatem excusationem præstare, dixere (cum *text. in cap. super literis, 20. de rescript.*) *Glos. ibi verb. Simpliciter, & Abb. numero 6. Cravet. consil. 2. numero 15. vers. Considero etiam quod iste impetrans est persona rustica, cui facilius ignoscitur circa ista vitia obreptionis, & consil. 68 n. 12. in fin. Menoch. d. casu 194. n. 31. Farinac. d. lit. 1. n. 284.*

67 A solutione etiam in futurum * pensionis, vel tributis, diutinæ, & uniformis annuæ præstationis virtute rusticitatem liberare, neque obligationem eas inducere præstationes (elegantè Pauli responso, *in l. Cùm de indebito, 25. §. 1. D. de probationibus adversanti leg. Cùm de in rem verso, 6. de usur satisfaciens*) eruditè Cynas probat, *in l. Si certis annis, 28. Cod. de pact. numero 6. quæstione 5. his verbis; Quinto quæro: mulier, minor miles, vel rusticus, longo tempore solvit mihi par caponum: ago contra eum & causam habilem allego. ad quam probandam adduco, quod longo tempore solvit: nunquid sufficit, Videtur quod sic, ut dict. leg. Cùm de in rem verso, quæ loquitur indistinctè, & generaliter? ergo generaliter intelligenda, D. de public. l. de pretio. contra quod non: quia eadem est ratio partis ad partem: & totius ad totum, ut D. de rei vindic. l. Quæ de tota, & de usur. l. Qui scit: Sed lex dicit, quod si aliqua persona de prædictis solvit; quod solutio non facit præsumi debitum: non in istis, argum. D. de probationibus. Cùm de indebito, §. 1. Et ista est quorundam Modernorum sententia. Ad l. cùm de in rem verso, Resp. Quod licet generaliter loquatur: non debet ita intelligi generaliter, quando reperitur ratio alterius legis, quæ distinguat, ut D. Velasco de Priv. Paup. Tom. II.*

*de testib. l. Quæsitum: at hic reperitur ratio distinguens, in præallegato §. 1. Ita recitando pertransit Pet. Probabilissime huic assentiuntur opinioni Doctores, Specul. in tit. de restit. spoliat. §. 2. (incip. Nunc dicamus) numero 8. sic dictæ legis Cùm de in rem verso dispositionem nominatim limitans. Cujus recitant, probantque judicium Bald. in l. Solent, 6. §. Non vero, numero 7. D. de offic. proconsul. & legat. & in cap. 1. §. 2. quid sit investit. Alexand. consil. 50. num. 19. lib. 5. Rip. in tractat. de peste, tit. de remed. præservativ. num. 243. cum aliis relatis à Menoch. de præsumption. lib. 3. præsumption. 131. numero 70. vers. verum à prædictis, Joan. Baptist. Cost. de fact. scient. & ignor. cent. 1. distinct. 43. num. 5. Adrian. Negufant. respons. sive disputat. quæstion. 315. num. 11. Renat. Chop. dict. 2. part. cap. 1. versic. excutiamus; Agricola ideo binorum caponum solutionem detrectantem, quos per decennium quotannis pensitarat; nec interdicto *uti possidetis*, nec alia actione esse adstrictum, nisi jus pensitationis annuæ vinculumque obligationis manifestè probetur; firmat, multique pariter venustè exornat. Quod adversus dominos, quibus ex liberalitate quadam, per longissimum etiam tempus; servitia rustici præstare consueverunt. fortius urget. Non enim dominis longissima hæc præstatio ad eam in futurum, in vitis rusticis, exigendam, jus tribuit, præteritamvè obligationem arguit, ut dicunt Soc. Jun. consil. 98. n. 33. & seqq. lib. 3. Bertrand. consil. 91. n. 1. lib. 1. Bertazol. consil. crimin. 420. n. 4. & 6. lib. 2. & ibid. Claud. Bertaz. in addition. lit. D. hisque relatis, Joan. Vincent. Honded. consil. 100. n. 72. tom. 2. et si dissentiant multi, quos refert Menoch. dict. præsumption. 131. n. 70. generalem regulam ex dicta lege *cùm de in rem verso* constituens: *ex diutina nempe, uniformique præstatione, & titulum in præteritum argui; & obligationem in futurum induci.* Notaruntque sic in ea Bart. numero 14. versic. *Sed si non solvisset*, Fulgos. numero 9. versic. *Aliquando solvisti*, Florian. numero 11. Sali. et. numero 4. & 11. Covarruv. in cap. Possessor, 2. part. §. 3. numero 2. de regul. jur. libr. 6. Ferdinand. Vazq. Menchac. controvers. illustr. libr. 2. cap. 61. numero 3. & plenissimè eod. lib. cap. 83. per tot. materiam hanc ad saturitatem discutiens, multique discutiunt alii, à Menoch. dict. præsumption. 131. numero 59. relati, cum quibus ipse quoque in rusticis proficitur, idem, per *text. in l. Litibus, 10. C. de Agricol. & censit. lib. 11.* aliisque fundamentis sequentibus numeris confirmat, ab Ecclesia, & fisco sumptis, in quibus dict. legis *Dùm de in rem verso*. dispositionem procedere, ex magis communi opinione tradit.*

Ad bonorum possessionem petendam, * diem rustico non cedere, Imperator Constant. sanxit *in l. Quicumque, 8. C. qui admitt. ad bonor. possess. poss. Cum. Nec raucilites pertulit ille fori.*

Ut Claudian. ait, eoque adducto Chop. exornant dict. casu 94. numero 62. Sfort. Odd. de restit. in integr. dict. quæstion. 9. numero 45. & seqq. jamque supr. advertimus.

Solemnes in ultimis rusticorum elogiis * formas, testiumque numerum Justinian. Imper. *in l. ult. C. de testam. remisit, & nostri quoque remisere in l. 5. tit. 2. lib. 5. Ordin. & in leg. 1. tit. 4. lib. 5. nova reg. collect.*

A contumacia rusticum eximit Paul *in l. 2. §. 1. D. 70 si quis in jus voc. non jer. & ibi Alex. numero 4. Rip. de peste. tit. de remed. præservat. num. 229. Renat. Chop. dict. tract. lib. 3. part. 1. cap. 2. Alphons. Modit. dict. lib. 2. §. Magistratum, seu Prætorum edicta, dubit. 6. n. 11. Simpliciter in causa est, quæ (ut Phillis Demophonti) apud Ovid. ait:*

Digna favore fuit.

quæque bonam fidem arguit, dolum excludit; quo semoto vera etiam contumacia, ejusque poena abest. Declarant sic Curt. in dict. l. 2. §. 1. n. 6. Roland. à Vall. conf. 17. num. 42. vol. 2. Franc. Viv. decis. 138. n. 38. Joan. Ant. Bellon. conf. 5. n. 160.

71 Ob veram ideo aliàs contumaciam, non denegari * rustico appellationem, juraque propter veram contumaciam appellationem denegantia, in rusticis non procedere, notavit singulariter Philip. Franc. in cap. Nicolao, ad fin. num. 20. de appellationib. quem probat Stephan. Gratian. decis. 111. n. 3.

72 supraque jam obiter tetigimus. Neque enim facile doli, fraudisvè suspitione * onerandus Agricola est, cujus rusticitas simplicis animi conjecturam capiendam adstruit, ut ait Bald. in rubr. C. de rer. permut. vers. Item quaro donatio, & in l. Precibus, vers. Quid ergo si petiit, de impuber. & alis subsist. eoque relato Chop. dict. tract. 2. part. 4. vers. Adjice, Sfort. Odd. de restit. part. 1. quest. 9. n. 17.

73 Inde à perjurio * quoque ubi de damno vitando agitur simplicitatis prætextu rusticum excusari dixit Castrenf. conf. 377. num. 2. lib. 2. relatus, sequutusque à Seraphin. de privileg. juram. privileg. 119. n. 3. Et non nisi in casibus à jure expressis procedere id velit Prosper. Farin. de falsit. q. 160. num. 293. & fragment. crimin. 1. p. lit. D. num. 3.

74 Ab infamiaque * hunc liberari, ut à tutela non amoveatur, licet sine Judicis decreto administraverit, etsi potuerit peritiores consulere, (cum Paulo Castrenf. conf. 356. incip. Postquam iste tutor, cal. fin. lib. 1.) profitetur Cardin. Dominic. Tusch. pract. concl. lit. S. concl. 255. num. 2.

75 In dilatoria, * declinatoriavè exceptione ante litem contestatam, vel consensum in judicem opponenda, si eo non opponatur tempore, jus rusticitatem conservare, dixere, Angel. in l. fin. C. de except. Ripp. de remed. præservat. contra pest. n. 231. Alciat in l. Venia, numero 12. de in jus voc. Socin. in l. de die, §. si servus, n. 3. D. qui satisf. cog. Menoch. dict. casu 194. n. 38. eisque relatis, Sfort. Odd. de restit. part. 1. quest. 9. n. 38.

76 Rustica item simplicitas induxit, ut advocato præfente * positionibus respondere rusticis liceat, testibus Marant. de ordin. cogn. part. 6. tit. deposit. n. 16. Gravat. in annotat. ad vestri in praxi. tit. deposition. lib. 5. cap. 14. n. 30. 31. & 32. in rustico id sagace limitante.

77 Quinimò pro rusticis ad respondendum positionibus * Advocatos, admitti voluit (post Host. in cap. Dilecti, de judic. cujus notabile dictum affirmat Abb. in cap. Pastoralis, 14. numero 9. eod. tit. quem sequuntur Marsil. singul. 450. n. 2. & Adrian. Negul. respons. sive disput. 442. numero 71. & seq.)

78 Cum pro aliis non modo respondere advocatis, * vel Procuratoribus non liceat, sed ne his præsentibus, sed longè semotis præstandum à partibus esse responsum, profiteantur, Specul. in tit. deposit. §. Tertio dicamus, num. 7. Bald. in l. 2. n. 6. vers. in contrarium, C. ut lite pend. Abb. ubi proximè, num. 8. Octavian. Vester. in dict. cap. 14. n. 33. vers. Unde mea. Adrin. Negul. dict. loco, num. 70. communi praxi id observatum addens.

79 Quodcumque autem erroneam advocati confessionem * rusticum posse revocare (post antiquiores, quos adducit) asserit Jacob. Menoch. dict. casu 194. num. 64. Sford. Odd. dict. tract. lib. 3. part. 2. cap. 1.

80 Etsi clienti regulariter Advocati confessio * obstat, ni sit incontinenti revocata, ex l. 1. & 3. C. de error. Avocator. Qua de re plenè Joseph. Mascard. de probationib. part. 1. concl. 369. n. 1. & seqq. præcipuè n. 1. & 5.

Generaliterque rusticæ simplicitati subvenien-

dum * ubicumque æquitas moverit judicantem (ex Ulpiani responso in leg. 1. §. fin. D. de edend. Pauli in l. Cum de indebito, 25. §. fin. autem, D. de probat. Callistrati in leg. ex quibusdam 2. in ord. §. ult. D. de jure fisc. Innocent. III. in cap. Super literis 20. & ibi Gloss. verb. simplicitatem, de rescript. & in cap. Cum universorum, 8. de rer. permut. & Cypriani in cap. 3. de consecrat. dist. 2.) protulere Abb. in dict. c. Super literis; n. 6. Anchar. conf. 375. Adrian. Negul. respons. sive disput. 494. n. 12. Alphonf. Modit. dubitationum, & resolut. lib. 2. §. Magistratum, & Praetorum edicta dubit. 6. per tot.

Quibusdam ideo placuit sine inventarii confectio-
ne * hereditatem rusticum adeuntem, ultra illius vires non teneri, & si aliis displiceat, ut ex Pharrut. de confectioe inventur. 2. memb. part. 2. n. 47. Mangil. de impub. quest. 132. num. 48. & seqq. Sfort. Odd. dict. quest. 9. n. 22. Borgnin. Cavale. de curat. n. 104. Renat. Chop. d. tract. 2. p. c. 3. Menoch. dict. casu 194. n. 66. & seq. Alex. Trentacinq. variar. resolut. lib. 2. tit. de exceptionib. n. 46. & seqq. apparet.

Adversus Agricolas tandem (Quinti Mutii sequutus arbitrium) Ulpianus in l. 1. §. de eo, D. de aqua plu. arcend. actionem * de aqua pluvia arcenda, his verbis denegat: De eo opere, quod agri colendi causa, aratro factum sit: Quintus Mutius ait, non competere hanc actionem.

Longiora in id appetens Renat. Chop. d. tract. Marc. Mantuan. observation. lib. 1. observat. 0. cæterosque in discursu relatos consulat.

Utrum mercator miserabilis sit persona? Legis non est æ unica privilegio, quibusque aliis gaudeat?

S U M M A R I U M.

- 1 Affirmativa pars præponitur usque ad numer. 9. seqq. impugnatur, & componitur.
- 2 Relegatorum vices sustinent Mercatores.
- 3 Mercatorum inexplebilis cupiditas.
- 4 Cupidi, & avari idem tormentum in servando, vel amittendo quod in quarendo, sustinent.
- 5 Mercatores etiam divites, propter adversa fortuna proximitatem, inter pauperes numerari possunt. Vide num. 12.
- 6 Aleatoribus (quorum nec lucrum ferè discerni, nec perditio potest) Mercatores comparantur. An idem de præfenti, quam de proxima miseria sit judicandum? ibi & num. 12.
- 7 Mercatores, an & quando infirmis comparentur? & num. 13. & 15.
Per mare, vel periculosa loca iter faciens, infirmus, & in mortis articulo constitutus dicitur, & nequit inter vivos neque inter mortuos reponi potest. ibi.
- 9 Argumentis contrariis satisficit, & numer. seqq.
- 10 Misera mortalium vita, mille dolorum causis subiecta, totaque servitium est.
- 11 Omnes avaritia, & cupiditate tenentur.
- 12 Fortune volubilitatem omnes experiuntur, quæ solum constans in levitate sua est.
Ei qui se in necessitate posuit, an saveant jura? ibi.
- 13 Per loca insidiosa, iter facturus, periculosam navigationem, veluti infirmus, & in mortis articulo constitutus tenetur confiteri. & n. 15.
- 14 Mercatorum iter facientes, in thelonæis, & pedagis, aliove modo gravati, aut injuria affecti, ad Principem convolare, adversariumque deferre in prima causæ discussione possunt, non alii, & duobus numer. seqq.
- 17 Mercatorum causæ summaria sunt, ex bono, & æquo spectis apicibus juribus decidenda.

- 18 Ex una causa agens, & aliam probans, inter mercatores obtinet. Alius repellitur, etsi diversa causa experiatur. & num. seqq.
- 20 Inter mercatores, qualisqualis petitio, in scriptis, ore tenus, aut incerta, parte quoque opponente, admittitur.
- 21 Inter alios, libellus offerendus est, & incertus, aut generalis non admittitur. & num. seqq.
- 22 Sententia incerta firmitatem non obtinet.
- 24 Nudum inter mercatores pactum, vim stipulationis habet.
- 25 Extrajudicialis confessio, absente parte facta, in mercatorum curia, quemadmodum in Ecclesiastico foro probat.
- 26 Unico testi, cum aliis adminiculis, plena inter mercatores adhibetur fides.
- 27 Actio, & passio in eodem subjecto consistere nequeunt.
- 28 Consuetudine, mercatorumque stylo obtentum, ut sibi solvere mercator possit.
- 29 Lucrum cessans ratione debiti non soluti, negotiari non solitus petens, ab usurarum labe immunis non est.
- 30 Aliter negotiari solitus, si ob non factam debito tempore solutionem, lucrum perdidit.
- 31 Celebrati contractus locus, easdem quas domicilii, & originis vices sustinet. Et an potentius tribuat? nu. seqq.
- 33 Mercator alio tendens, an in contractus loco conveniri valeat?
- 36 Ad nundinas venientes, earum tempore durante, pro debitis in alio contractis, conveniri nequeunt. Limita numero seqq. pro contractibus iisdem ipsis nundinis celebratis.
- 38 Agere nemo compellitur. Fallit mercatorum gratia. num. seqq.
- 40 Immobilia non possidens, satisfacere nemo omnino debet.
- 41 Mercator merces habens, immobilia non possideat licet à satisfaciendi onere liberatur.
- 42 Ei scripturae credi non debet, qua unusquisque sibi annotatione propria debitorem constituit.
- 43 Mercatorum libris, & quando in ipsorum favorem credatur? & seqq.
- 45 Librorum conficiendorum qualitates, ut mereantur fidem, remis.
- 46 Consuetudo inducere potest, non solum ut libris mercatorum solemniter confectis, etiam pro eis creditur: sed etiam ut vim publici instrumenti cum hypotheca habeant, executionemque paratam. & num.

QUÆSTIO XIV.

1 Tot maris, tot pericula terræ, † quibus opes, & vitam assidue mercatores exponunt; tot quibus anguntur curæ, patiuntur labores: insita eis præ cæteris habendi plura cupido: ea perdendi metus, & proximitas, non solum eos miseros ostendunt; sed miseriam sustinere conditionem.

2 In primis enim relegatorum * vices tenent, quos miseros nemo negabit, suoque loco diximus: voluntarium, exilium, & duriora climata sufferentes; à conjugibus, liberis, amicis, & cognatis sæpè longè remoti, ut breviter Horat. cecinit, epistolar. libro primo epistola prima.

Impiger extremos curis mercator ad Indos.
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.
3 Quod & illorum inexplabilem cupiditatem * & avaritiam ac miseriam per consequens conditionem (ut jam quoque diximus) non obscure demonstrat Quippe quos.

Neque fervidus æstus
Dimoveat lucto, neque hyems, ignis, mare, ferrum.
Velasco de Priv. Paup. Tom. II.

ut itidem Horat. inquit sermon. lib. 1. satyr. 1. & Carmin. lib. 3. in avaros:

Neque fervidus
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque solo nives
Mercatorem abigunt.

Unde fit, ut idem in servando, * vel amittendo, quod in quærendo tormentum perferant, juxta dicta à Nobis de privileg. pauper 1. part. quæst. 6. n. 77. non mediocris infelicitatis species.

Adversæ quoque fortunæ proximitas, * ut diximus, hanc probabiliorum partem reddit. Quæ adde insequitur Mercatores, ut divites etiam, inter pauperes connumerari posse efficiat. Cum ad oculi ictum eorum statum fors mutet, quodque longissimi pararunt labores, brevissimum temporis spatium auferat, maris ingluvies absorbeat, prædonum occupet incurfus, furum insidiæ, hostium immanitas perdat, flama voret, aut mergat unda. Si quidem, Momento mare evertitur: eodem die ubi jusserunt navigia, sorbentur. ut ait Senec. epist. 4. Aleatoribus * ideo (quorum nec lucrum ferè discerni, nec perditio potest) Mercatores eruditissimus comparavit Soto de justit. & jur. lib. 6. quæst. 2. art. 2. col. 2. paulò ante med. Cùmque idem de præfenti, quam de proxima miseria sit judicandum (ex latè traditis à Nobis de privileg. pauper 1. part. quæst. 4. §. 2. n. 121. & seqq. & inter miseros non inferiorem pauperes locum teneant) eorum vices, hæc quoque ratione Mercatores tenere, consequens est.

Infirmorum † pariter (quos lex nostra unica miseros declarat) ad mercatores comparatio huic præstat sententiæ robur. Comparatio autem ex eo descendit; quod non nisi per mare, aut periculosa sæpè loca negotiatio, marcaturaque exerceatur: per mare autem, vel loca periculosa iter facientem, infirmum, & in mortis articulo constitutum dicunt Gomez, de infirmit. resign. quæst. 8. per tot. Jacob. Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 61. n. 2. & seqq. & cum multis resolvit Francis. à Coriolan. in tractat. de casib. reservat. 1. part. sect. 2. artic. 16. vers. Circa hunc articulum, & vers. seq. ubi constituta (secundum aliquos) inter periculum mortis differentia (ut Articulus sit, quando mors proximè instat, estque moraliter certa, ac ferè inevitabilis: Periculum, quando est probabile dubium, & frequenter solet tali in casu mors accidere, quemadmodum in actuali bello, longa navigatione, mulierum partu, &c.) tandem, & in articulo, vel periculo mortis constitutum, a casibus reservatis absolvendum. Navigantes enim, neque inter vivos, neque inter mortuos reponendos Bacantes dixerat, tradente sic Plutarco. in Axioco. Quippe qui à mortè non amplius quatuor digitis septemvè distent, ut pulchrè Juven. satyr. 12.

Inunc, & ventis animam committe dolato
Confissus ligno; digitis à morte remotus
Quatuor, aut septem, si sit latissima tæda.

Similiter Marc. Ant. Senec. contr. lib. 7. controvers. 1. Scitis (ait) nihil esse periculosius: quam etiam structa navigia: parva materia sejungit fato.

Quare merito tot capitibus (non sic licet expensis) miserum mercatorem * inter reliquos miserabiles numerant, & fori legisque nostræ unicæ, C. quando Imper. inter pupill. & vid. electionem habere affirmant Innocent. in cap. Significantibus, de offic. & potest. judic. deleg. & ibid. Anton. de Butr. n. 22. Felin. n. 6. Alexand. conf. 130. n. 7. lib. 6. Petr. Rebuff. 1. tom. ad constit. Gallic. titul. de sentent. provision. artic. 3. glos. ult. versic. Quinto mercatoribus, Joan. Nevizan. in Sylv. neptial. lib. 6. titul. Quomodo judic. pro commun. opinion. n. 29. Antonin. Thesaur. dec. 177. n. 1. Jacob. Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 66. n. 18.

Benvenut. Strach. de mercator. part. 1. n. 38. Mart. de jurisdic. part. 2. cap. 21. n. 5. Caballin. Milleloq. 697. vers. 5. Thom. Acti. de infirmit. c. 13. n. 5. Didac. Perez in l. 1. titul. 1. lib. 3. Ordinam. pag. mihi 464. vers. Item mercatores sunt miserabiles, Joan. Mar. Navar. in praxi election. & variation. 1. quæst. 13. per tot. Francisc. Carrasc. de casib. cur. n. 59. Augustin. Barbol. (solo Stracha relato) in collect. ad c. 2. de treug. & pace, num. 2.

9 Sed neque argumenta contraria, † neque relatorum auctoritas in hanc nos impliciter movere possunt. Non argumenta, quia non omnino concludunt: non relatorum iudicium, quia nec firmo nititur fundamento, nec eodem spiritu omnes aguntur, restrictè alii loquentes.

10 Argumenta sine oppugnatore corruunt: non ideo multis ad eorum everisionem utemur, cum de misera mercatorum conditione † nihil in specie contineant, quod humanæ non conveniat. Quam etsi miserrimam latè quæst. 2. ostendimus: non tamen ex eo solum fori electionem, legisque nostræ unica beneficium mereri, simul advertimus: quod & sine animadversione patet, cum speciale privilegium sit, præcipuè miseræ conditionis prætextu concessum: quæ cum in mercatore non appareat, ad illud non admittendum, sequitur. Ad singula breviter descendamus: Ad primum enim.

Et quis non mille causas doloris habet? ut Ovid. inquit, ne dictajam quæst. 2. repetamus, Senecæ tantummodo verbis, de tranquillit. animi, cap. 10. super additis: Omnes cum Fortuna copulati sumus. Aliorum aurea catenea est, & laxa: aliorum, arcta, & sordida. Sed quid refert? Eadem custodia universos circumdedit: alligati sunt etiam qui alligaverunt. Nisi tu fortè levior in sinistra catenam putas. Alium honores, alium opes vincunt: quosdam nobilitas, quosdam humilitas premit: quibusdam, aliena supra caput imperia sunt: quibusdam sua: quosdam exilia uno loco tenent: quosdam sacerdotia. Omnis vita servitium est. Merito inde de August. in meditationib. suis c. 21. exclamat: Vita hæc, vita misera, vita caduca, vita incerta, vita laboriosa, vita immunda, vita domina malorum, Regina superbiorum, plena miseriis, & erroribus, quæ non est vita dicenda, sed mors, in qua momentis singulis morimur, per varios mutabilitatis defectus, diversis generibus mortium. Nunquid ergo hoc quod vivimus in hoc mundo, dicere possumus vitam? quam humores tumidant, dolores extenuant, & ardores exsiccant, aër morbidat, escæ inflant, jejunia marcerant, joci dissolvunt, tristitiæ consumunt, sollicitudo coarctat, securitas habitat, divitiæ inflant, & jactant, paupertas dejicit, juvenus extollit, senectus incurvat, infirmitas frangit, mæror deprimit.

11 Ad secundum, † quis, quæso mortalium à cupiditate, avaritiæque immunis existit? dicente Jerem. cap. 6. A minore quippe usque ad majorem, omnes avaritiæ student, ut & prosequimur latè de privileg. pauper. quæst. 6. num. 72. & seqq. præcipuè n. 74. Idque magis ad animi, quam corporis miseriam Fortunæque injuriam (quam lex nostra requirit) pertinet.

12 Quis similiter Fortunæ volubilitatem * non est expertus? cum solum constans in levitate sua,

Irusque sit subito, qui modo Cræsus erat. ne in vulgatis & notis tempus conteramus, & ne voluntariam quoque necessitatem, aut miseram conditionem mercatori objiciamus, & leges, quæ ei, qui se in necessitate posuit, non favent, relatas à Nobis de privileg. pauper. quæstion. 54. numero 1. non multum licet de objectione confissi, ex dictis eadem quæstion. 54. & sequenti in præsentis dicendis: miseriamque à lege nostra in actum non habitu solum requisitam.

Non denique, ad speciem nostram, interest, an per loca periculosa iter faciens Mercator, infirmo comparetur. Namque eo comparatio tendit, ut per insidiosa, aut periculosa iter facturus loca, conscientia suæ, * veluti infirmus aut etiam in mortis articulo constitutus confessione provideat, juxta textum in cap. Cum infirmitas, 13. de penit. & remiss. Sylv. in sum. verb. Mors, n. 4. Angel. ibidem num. 6. Sà, verb. Mortis articulus, num. 1. Navar. in Manual. c. 2. n. 8. Eman. Rodrig. cap. 57. n. 4. Vel ut eo saltem tempore, non simpliciter, & exercitii, mercaturæque ratione, miserabilis reputetur. Navigatione namque, aut peregrinatione durante, * si in thelonæis, vel alio modo indebitè se gravatum contendat, hoc fori privilegium mereri, pro gravamineque tollendo, reservando damno, injuriavè puniendi, adversarium suum, & in prima dictione causam ad Principem deferre posse fatebimur. Quo quidem in casu multi ex citatis n. 8. loquuntur, & in eo cæteri indistinctè miserabilium numero mercatores locantes, aut intelligendi, aut respuedi quidem. Et ita se arctat, emendatque Rebuff. in tractat. de mercator. minut. vendent. artic. 1. gloss. 1. vers. Nec refragatur, inquit: Ideo mercatoribus dantur privilegia miserabilibus personis col. 2. de offic. deleg. quæ tradidi in art. in tractat. de sentent. provisional. 1. tom. constit. Reg. Quod est verum in aliquibus, & donec sunt in itinere, secus si domi. Videndumque in id dicit Rip. in b. 1. in fin. de judic. Nostrique fuit voti Osuald. in Donel. Enucl. lib. 17. cap. 20. lit. B. & assentitur non obscurè Borrel. in sum. decis. titul. 56. de perborresc. num. 27. part. 1. cui convenit textus dicitio, (unicum utrorumque Doctorum fundamentum) in cap. Si quis Romipetas, 23. in ordine, 24. quæst. 3. ubi sic Calixtus Papa: Si quis Romipetas, & Peregrinos, & Apostolorum limina, & aliorum Sanctorum oratoria visitantes, capere, seu rebus, quas ferunt spoliare? & Mercatores novis thelonæorum, & pedagogiorum exactionibus molestare tentaverit. donec satisfecerit, communionem caveat Christiana.

Tunc autem neque insidiosa loca † mercator pertranseat, neque longum tempestuosumve naviget mare, requiritur, ut superiori casu n. 13. Summistæ (præcipuè Eman. Rodrig.) requirunt: neque pro thelonæorum, vel pedagogiorum solum gravamine ad Principem se conferre poterit, sed alio quoque: sat enim peregrinatio gravamine juncta, & miserum mercatorem, & eo dignum favore reddit, ex jam citatis, & quæst. sequenti dicendis His vero cessantibus, † & nullatenus cum miseris mercatores coire: & communibus fori regulis adstringi (præter superiora) constat etiam ex Ulpiano in l. Prætor ait, 4. §. fin. Caio in l. Argentarius, 10. D. de edend. Anast. Imperatore, in l. fin. C. de jurisd. omn. judic. milleque aliis.

Ad cætera descendamus, mercatorum respicientia favorem. Quorum in primis mercantiles causas † summarias esse, cum aliis à se relatis, asseruere Robert. Marant. de ordin. judicior. 4. part. distinct. 9. nu. 48. Secundum antiquiorem impressionem, & Marc. Anton. Bellon. decis. Rotæ Genuens. 7. n. 13. in fin. decis. 9. num. 18. etiam in fin. & decis. 23. n. 15. Ex bonoque & quo spretis apicibus Juns decidendas, voluit Ulpian. in l. Si si de jussor. 1. in ordin. 29. §. Quædam, D. mand. dum ait: De bona enim fide agitur, cui non congruit de apicibus Juris disputare. Et notant Marant. ubi proxime, & conf. 57. num. 4. Marc. Anton. Bellon. decis. Genuens. 3. num. 23. decis. 31. n. 1. decis. 63. num. 3. decis. 69. n. 5. decis. 153. n. 8. decis. 171. n. 6. & decis. 195. n. 12. Joseph. Cum in ritib. magn. Cur. Sicil. cap. 38. n. 405. Off. decis. Pedemont. c. 2. n. 2. Petr. Barbol. ad l. 1. art. 1. n. 127.

n. 127. D. de judic. Benvenut Strach. de mercatur. tit. quemadmodum in caus. mercator. procel. particul. ult. n. 2. & seqq. Stephan. Gratian. disceptat. forens. cap. 64. n. 12. Et cob. de ratiocin. c. 11. n. 22.

Plura hinc mercaturæ, & mercatorum causa Scribentes deducunt. Nempè ex una causa agentem, 18
† aliamque probantem, inter mercatores obtinere, ut docent Strach. dict. tract. & rubr. tit. de libellis, seu petitionib. num. 6. & seq. & numero 13. & seq. vers. mihi autem, & Mac. Anton. Bellon. decis. Genuens. 26. n. 4. sic legis Habebat, 13. D. de injit. action. * dispositionem limitantes, quæ ex una causa 19
agentem, & aliam probantem condemnat; eademque actione, licet diversa causa iterum experientem repellit: quam in causis ex bono, & æquo, veritateque attendenda pertractandis, veluti mercatorum; non procedere affirmant.

Inter mercatores pariter, qualem qualem petitionem, * in scriptis, ore tenus, aut incertam; 20
parte quoque opponente, admitti, tradit (ex Jaf. in l. Edita, n. 6. C. de edend. Alexand. conf. 178. lib. 2. & aliis) Marc. Ant. Bellon. decis. 21. n. 5. & 7. corolariè inferens: sententiam incertam in præfenti, actis licet certificari nequeat sustineri. Cum in cæteris * & libellum offerre necesse sit, cap. 1. de libell. oblat. l. 1. tit. 2. lib. 4. novæ Reg. collect. Paz. in praxi part. 1. tom. 1. temp. 4. num. 4. Didac. Perez. in l. 11. tit. 1. lib. 3. Ordinam. glos. verb. La demanda. no fue dada en escripto, Matienz. in dialog. Relator. part. 3. cap. 43. num. 1. Camil. Borrel. in sum. decis. part. 21. 2. 49. de libello, n. 43. Et incertus, † vel generalis non admittatur, ex text. in cap. 2. de libell. oblat. & notant Hippol. de Marsil. singul. 348. Paz & Borrel. dictis locis, ille, n. 16. hic, n. 65. Neque incerta 23
sententia † firmitatem obtineat, §. Curare, instit. de action. tot. tit. C. de sentent. quæ sine cert. quantit. profer. probatque multis aliis Sebastian. Bant. de nullit. sentent. titu. nullit. ex defect. proces. n. 101. p. mihi 678.

Et eodem similiter fonte descendit, nudum inter 24
Mercatores pactum; * vim stipulationis habere, cum de æquitate, ex pacto nudo oriatur actio, cap. 1. de pact. & inter mercatores æquitas, ut diximus, attendatur, Robert. Marant. dict. dist. 9. n. 48. ad fin. In hoc mercatorum Curiam Ecclesiasticæ comparans, post Specul. tit. de competent. judic. adit. §. n. 27. vers. Vicesimus octavus, & alios, quos citat, sic & Marc. Anton. Bellon. dict. decis. 9. n. 3. & decis. 171. n. 4. & seqq.

Inde quoque extrajudicalem confessionem absente parte factam * in mercatorum Curia plenè probare idem ipse Marant. infert. dict. loco, n. 49. consentitque decis. Genuens. apud Marc. Anton. Bellon. 171. n. 4. & 5. quemadmodum in Ecclesiastico foro probat, ut notatur in cap. Si cautio, de fide instrum. & tradit Mascard. de probationib. concl. 347 n. 12. & 13. 26
Quinimo testi unico * aliis adminiculis junctis, plenam inter mercatores fidem adhibendam; eisdem rationibus Bellon. idem dict. proximè decis. n. 6. confirmat.

Mercatorum præterea favore inductum, ut licet 27
actio, & passio * in eodem subjecto consistere nequeant, l. fin. D. de offic. Prætor. cum adductis à Nobis in Axiomatib. & locis commun. jur. lib. A. n. 65. nec debitor sui ipsius qui esse possit, l. Uranius, 82. D. de fidejussor. quia (ut Senec. de benefic. lib. 5. cap. 7. ait) Nemo sibi debet. paucisque interjectis: Debitor non est sine creditore, non magis quam maritus sine uxore, aut sine filio pater. & cap. 8. ibid. Hoc verbum debere, non habet nisi inter duos locum. Consuetudine tamen, mercatorumque stylo obtentum, ut sibi ipsi 28
*solvere mercator possit, de qua ejusque observantia testatur Marc. Anton. Bellon. decis. Genuens. 32. n. ver. de pro majori, & n. 4. quod tota die fieri videmus.

Lucrum cessans ratione debiti non soluti negotiari non solitum * petentem, usurarium contrahere labem, multis 1 part. de privileg. pauper. quæst. 26. n. 2. ostendimus: ab illa tamen mercatorem * liberali, & lucri cessantis interesse, si verè solutionis debito tempore non factæ causa cessaverit, petere posse latissimè, plurimumque testimonio ibidem & num. seqq. comprobamus.

Et si celebrat contractus locus * eandem quas 31
domicilij, & originis sustineat vices, æqualemque adversus debitorem potestatem, & jurisdictionem uterque præstet juxta dispositionem text. in cap. fin. de foro compet. in cap. 1. §. Contrahentes, eodem tit. lib. 6. & in l. Heres absens 19. §. 1. D. de judic. ubi plenissimè Petr. Barthol. num. 10. & in §. Proinde, à num. 4. & §. fin. n. 50. cum seqq. Didac. Covar. practicar. cap. 10. n. 3. in princip. & n. 4. & variar. lib. 1. cap. 4. num. 1. Aviles in cap. 17. Prætor verb. Entreguen, n. 16. & seqq. Joan. Gutier. de juram. confirmat. 3. part. cap. 15. num. 1. & per tot. multos referens Augustin. Barthol. in collect. ad dict. 3. Contrahentes, n. 13. Estque de jure regio lex 32. tit. part. 3. vers. La sexta es, & l. 8. tit. 9. part. 1. versic. Epuedelo aun descomulgar, & utrobique Gregor. notat.

Imò potentius jurisdictionis jus contractum, * 32
quam domicilium videatur tribuere, ex cap. Dilecti, 17 de foro compet. cujus probat decisio; privilegium habentem, ut non nisi certo loco, certoque judice conveniatur, si in alio contraxerit: privilegio non obstante, in contractus loco posse conveniri Eandemque Innocent. IV. stabilivit assertionem in c. 1. in princip. de privileg. lib. 6. quam prosequitur Petr. Barthol. ad l. 2. §. Legatis, n. 114. & seqq. D. de judic.

In contractus vero loco mercatorem * alio tendentem, respondere non adstringi, optima ratione constituit Ulpianus in dict. l. Heres absens, 19. §. Proinde, vers. At si quis, D. de judic. ut exemplè ait: Durissimum est, quotquot locis qui navigat, vel iter faciens delatus est: tot locis se defendere. Quando ial, 34
tem cum eo contrahens, * illius novit conditionem, cujus in dubio scientia præsumitur, ex l. Qui cum alio, 20. D. reg. jur. Tunc enim conditionem ejus, qui non hoc animo est, ut judicij causa iter ceptum interrumpi velit, in contrahendo sequutus censetur: argum. l. 3. D. ad S. C. Macedon. ut Donel. verbis utar, lib. 17. Digestorum, cap. 4. lit. L. ubi id Osvald. interpretatur: * Si creditor ejus fidem sequutus sit Fide 35
namque non habita adversus recessum impetrari arrestum posse, donec solvat, vel satisfaciatur; ex Matth. Stephan. lib. 1. de jurisdic. cap. 29. num. 23. & seq. quamvis detentiones illas arrestorum moribus, potius quàm Romano juri acceptas ferendas, verius dicat, ex P. Buf. ad l. 1. num. 6. & 7. de judic. quæ tamen non ab Ulpiani mente videntur alienandum, in dict. §. Proinde, ait: Nam ubi sic venit, ut confestim discedat. &c.

Ad nundinas autem, vel mercatus venientibus, * earumque tempore durante, publicæ utilitatis ratione, datum est, ne pro debitis alio tempore conveniri tunc possint, indulgentibus sic Imperatoribus Valent. & Valentiniano, in l. unic. C. de nundin. 36

Tametsi Pro contractibus iisdem ipsis nundinis * celebratis, possunt, ut Matth. Stephan. dict. cap. 37
29. num. 52. & Osvald. in Donel. dict. lib. 17. cap. 14. lit. L. advertunt.

Sic, licet invitus * nemo agere compellatur, l. 38
unic. C. ut nemo invitus, l. fin. C. de usur. pupillar. cum voluntarium sit agere, utque Dioclet. Maxim. Imperatores in l. Creditor, 20. C. de pignorib. aiunt: Creditor ad petitionem debiti urgeri minimè potest. Diximusque & ornamus, in Axiomatib. & locis commun. jur. lit.

39 *lit. A n. 201. Et seqq. mercatorum gratia* † & ne à commercijs negotiationibusque abstrahantur; dolum creditorem ad agendum compelli posse provida Regia lex 47. tit. 2. part. 3. sic decrevit: *Asechan los omes unos a otros maliciosamente, por embidia, o por mal querencia que han contra ellos: è esto fazen contra los mercadores, e contra los otros omes que han a fazer sus viajes por mar, o por tierra. Cà luego que saben que tienen sus mercaderias en sus casas aparejadas para yrse; mueven demandas escatimosamente contra ellos ante los juzgadores, para estorvarles que se non puedan yr de la tierra en la sazón que devian. Onde dezimos, que los juzgadores non deven sufrir tal escatima, nin tal engaño como este, quando lo supieren. E para refrenarlos desta maldad, mandamos que el mercador, o otro qualquier que se temiere desto, pueda pedir al juez que apremie a aquel que le està asechando, quel haga luego su demanda, è que la non alvenguefasta en la sazón que se quiere yr. E el juez de velo fazer. Cà si estonces el demandador non quisiesse su demanda mover; non deve despues ser oydo, fasta que el demandado torne de su viaje.*

40 *Immobilia non possidentes* † satisfactum omnino debere, probat, a contrario sensu Martiani responsum, in l. *Sciendum*, 14. D. *qui satisf. cog. Sciendum est* (ait) *possessorem immobilium rerum, satisfactum non compelli.*

41 *Mercatorem verò merces habentem, † à satisfactio- nis onere liberari, tametsi mobilia non possideat, tenuerunt Bart. in dict. l. Sciendum, n. 5. Lancelot Conrad. de offic. Prætor. in caus. civil. verb. Satisfactio, num. 7. Sich. in auth. Offeratur, n. 18. C. delit. contest. Peregr. Jannin. de citatione reali, lib. 1. cap. 2. num. 161. Damhud. in praxi civil. cap. 99. num. 9 cum multis quos numerat Osuald. in Donel. Enucl. lib. 23. cap. 9. lit. F. Immobilium namque vi- ces merces sustinere, fugæ, vel subtractionis brevi tempore fiendæ, tollere, & solvendo interim Mercatorem esse præsumi, Menoch. tradit de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 59. n. 1.*

42 *Eti præterea (ut Imperator Philippus in l. Instru- menta, 5. & Galien. in l. Exemplo, 7. C. de proba- tion ait: Exemplo perniciosum est, † ut ei scriptura credatur, qua unusquisque sibi annotatione propria debi- torem constituit. Quam ampliationibus multis con- clusionem exornat Mascard. de probation. lib. 2. con- clus. 976. à n. 1. cum seqq. ut alios omittam: Mer- catorum tamen fide dignorum † libris assuetæ solem- nitate confectis, in parvis saltem quantitibus, par- titivè minutis (quasi hoc tacito partium mandato, & conventionem, officiique necessitate faciant) in ipso- rummet favore esse credendum, affirmant Bald. in l. unic. num. 6. vers. Quid vero est in codicibus. C. de con- fess. Jas. in l. Admonendi, num. 126. D. de jure jur. Et ibid. Corraf. num. 64. Et Rip. num. 105. vers. Et ta- men, Bart. hic, Deci. in l. 1. num. 4. C. de edend. Abb. in cap. Bonæ, 2. num. 30. de postul. Prælat. Felin. in cap. 2. sub num. 25. vers. Fallit quarto, de fide instrum. Matthes. singul. 79. incip. Nota doctrinam mirabilem, ad fin. Mascard. dict. conclus. 976. numero 10. Et 13. Sigismund. Scacc. de judic. lib. 2. car. 11. num. 129. 130. Et 131. Mari. Anton. Macerat. variar. resolut. 6. num. 16. Fulu. Pacian. de probation. lib. 1. cap. 63. num. 20. Nicol. Genuens. de script. lib. 4. titul. An liber rationum mercatoris pro scribente regulariter fi- dem faciat. n. 11. 12. Et 13. pag. mibi 240. Adrian. Ne- gulant. respons. disput. 423. n. 1. Et 2. Joan. Domic. Gait. tract. de credit. cap. 2. tit. 3. n. 85. Et seqq.*

44 *Quinimo & in majoribus † quoque summis, Mer- catoris fide, legalitate, verissimilitudine, solemni- tateque in libri confectioe necessaria existente, da- ta, & recepta, tempus & causam continentis; inte- gram esse ad Mercatoris etiam commodum, fidem;*

eximia authoritatis Doctoribus placuit Corneo conf. 81. n. 9. lib. 4. Castrens. conf. 301. incip. Ad bene exa- minandum, n. 4. lib. 1. Caravit. conf. 275. n. 8. Et seqq. Roland. à Valle, conf. 92. n. 6. lib. 3. Fulu. Pacian. dict. cap. 36. n. 19. Et seqq. Nicol. Gen. dict. loco, n. 14. Et 15. Petr. Surd. decis. 105. n. 5. decis. 199. n. 11. & plenè conf. 543. per tot. lib. 4. Stephan. Gratian. discept. forens. lib. 1. cap. 171. num. 1. Adrian. Negulant. dict. respons. 423. n. 7. 9. 10. 11. Et 12. Etiam extra Mer- catorum curiam, omnique statuto, consuetudine, & privilegio circumscripto, id verum credere addens, Strach. de mercatur. 2. part. num. 64. Jacob. Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 91. num. 17. Et 18. Et casu 93. num. 1. in Judicantis fatem arbitrio, ex adminiculis tunc fidem numero 2. reponens, Dominic. Gait. dict. capit. 2. titul. 3. numero 127. Et 130. Camil. Bor- rel. in summ. decis. part. 2. titul. 22. De libris, Et illu- rium fide, nu. 61. Et 62. Apud quos librorum con- ficiendorum qualitates, † ut fidem mereantur, in- venies; easque novissimè fuit prosequutus Gait. dict. loco à n. 153. cum multis seqq. quas & obiter præce- dentibus numeris designamus. Estque apud Nos in librorum confectioe præfinitus modus, l. 10. ti- tul. 18. lib. 5. novæ Reg. collect. Librisque sic confec- tis, si consuetudo induxerit, † ut fides etiam pro eis habeatur, obtinere, est indubium, traduntque plenè Mandel. consil. 95. per tot. Didac. Covar. prædic. cap. 22. n. 8. vers. Quandoque tamen, Francisc. Vivi. com- mun. opin. 309. Et Jacob. de ratiocin. capit. 11. n. 14. Fla- min. Chartar. decis. 127. n. 3. Paul. Fuc. singul. 21. lit. L. Gait. ubi supr. n. 89. Et seqq. & Menoch. Mascard. Bursat. Turret. Roland. Scacc. aliisque relictis, Camil. Borrel. dict. 2. part. summ. decis. tit. 22. n. 41. Et seqq.

Quodque majus est, non solum fidem Mercato- rum libris, in eorum favorem induci consuetudine posse; sed ut & vim publici instrumenti † cum hy- potheca habeant, executionemque mereantur, tra- dente sic Stephan. Gratian. dict. discept. 171. num. 2. Et 3. ex Socin. Gravet. & aliis præcipue Surd. decis. 312. num. 3,

Utrum Peregrini, & Advenæ Miserabiles sint personæ? Legis nostræ unicæ privi- legio, donati sint? quibusque aliis!

S U M M A R I U M.

- 1 *Negativa pars proponitur, & n. seqq. usque ad 6. Inde affirmativa defenditur. Omnes in terra peregrinamur, vitæque nostræ per- grinatio dicitur, ibid. & n. 24.*
- 2 *Peregrinatio activis sumpta, cum de uno ad alterum vagamur, an miseram conditionem inducat? & num. 25.*
- 3 *Peregrinus estò quòd aliqua ratione miserabilis dici pos- sit, an fori privilegio ea ratione utatur? & n. 26.*
- 4 *An quibuslibet fortunæ injuria miseris fori privile- gium concedatur? Dicitio Alius, est repetitiva similium, eandemque cum præcedentibus naturam requirit, ibi.*
- 5 *Via fraudibus præcludenda.*
- 7 *Peregrini, Et Advenæ pupillis, Et viduis equiparantur, eademque in utrisque miserendi ratio, & num. seq.*
- 8 *Ordo literæ attendi debet.*
- 9 *Ubi eadem est ratio, idem existit jus, non extensivè tantum, sed comprehensivè, & numero seq.*
- 11 *Pauperibus eligendi forum jus competit. Pauperes, Et Peregrini equiparantur, ibi.*

- 12 Similis, & uniformis provisio eandem rationem subesse demonstrat. Et equiparata parem exigunt dispositionem.
- 13 Viduis & pupillis, miserationis prætextu, fori Ecclesiastici electio datur.
- 14 Peregrinis quoque & Advenis, eadem ipsa ratione, eorum Cura Ecclesiasticis iudicibus, & Sacerdotibus imposita, & num. seq.
- 16 Peregrinorum, & advenarum causæ, ut miserabilium, summarie tractari, breviterque expediri debent, & numero 40.
- 17 Exulibus, deportatis, aut relegatis, Advena, & Peregrini comparantur.
- 18 Exulis, & Peregrini denominatio, sive diffinitio, & an & quatenus differant? & n. 19. & seq. Quique Peregrini nomine comprehendantur? n. 31.
- 20 Peregrini conditio, quam deportati deterior, & num. 22. Appolides, quis dicatur? ibid.
- 21 Romæ Peregrinus pro Cive se gerens, fiebat peregrinitatis reus.
- 22 Peregrinitate potius, quam deportatione honor perditur.
- 24 Argumenta contraria diluuntur, & num. seqq.
- 27 Peregrini Divino, & humano jure commendantur.
- 28 Peregrinis jus testandi (contraria damnata consuetudine) datur; penis adversus eos, qui testari peregrinos veteant, impositis.
- 29 Egrotantium, & morientium (si humanum sensum attendamus) miseranda conditio; miserior vero, morientis, & Advena simul. Mors ultimum terribilium, ultra quod ni habent irate leges, nec sævissimi, domini, ibid.
- 30 Afflictio non est danda afflictis.
- 31 Peregrinis devotionis causa; aliavè ratione, an testandi solemnitas sit remissa? Coramque duobus testibus eorum valeat testamentum? & numero 33. Intellectus authent. Omnes Peregrini, C. communi. de success. & legis 30. tit. 1. part. 6. ibid. Nominis diversitas, diversitatem rei denotat, ibid. Dicitio & inter diversa ponitur. ibi.
- 32 Quibus testibus, ubi eorum copia, & tabellionis non datur, fieri hodie testamentum possit? & seq.
- 34 Peregrini, in civili, saltem causa pro represaliis capi nequeunt, jusque revocandi domum habent.
- 35 Ad Peregrinorum hospitalitatem Cives excommunicatione compelli possunt.
- 36 Stabulariis, & cauponibus hospites recipiendi obligatio imponitur, justa excusationis causa non apparente.
- 37 Domum suam quis locare, non compellitur, neque ad perfectionis opus, bonorumque regulariter suorum erogationem.
- 38 Adversus nautas, cauponas, & stabularios pro rebus, quas apud eos ablatas Peregrinus conqueritur; an illius credatur juramento?
- 39 Contra eos, qui naufragorum res ad peregrinum portum appellentium, subtrahunt, qualiter sæviant leges?
- 40 Naufragorum causæ summarie, ut miserabilium, tractantur.
- 41 Vestitum, & ornatum Clericorum jura præfiniunt, penas in eorum transgressores statuentia. Intellege ut n. seq.
- 43 Comam nutrire, aut relaxare, Clericis excommunicationis pena interdicitur. Limitatur in peregrino abeunte, n. seq.
- 45 Tabernarium ingressus Clericis prohibitus, peregrinantibus est permissus.
- 46 Advena per excommunicatorum terram transiens, ab excommunicatis emere necessaria vel si

pecuniis, quibus illa emat, careat? elemosynæ loco ea ab illis accipere potest.

- 47 Peregrinus qui casu cum hæretico, vel excommunicato in caupona, aut alibi reperitur, absque excommunicationis metu eadem mensa, suis sumptibus proprios cibos comedere potest.
- 48 Cum excommunicato in eadem mensa vesci, vel in eodem lecto dormire, prohibitum regulariter existit, num. seq.
- 50 Peregrino cui unum, & eundem lectum cum excommunicato in hospitio assignari casu accidit, eodem lecto uti an citra peccatum liceat?
- 51 Viatori equum suum in alieno agro ad refectionem pabulare, speciali jure concessum, aliis est denegatum.
- 52 Uvas in aliena vinea comedere, non etiam exportare viator potest, neque statutum id valet prohibere.
- 53 Lex vel statutum loci, aut territorii proprii, an peregrinos obliget? vel exeuntes de loco ubi festum, jejuniumve servetur, si ad alium perveniant, in quo non ita servetur; ab ejus observantia liberi existant?
- 54 In sua quisque patria, Civitate, aut Provincia (sacrilegii scelere immunis, ultronea Principis indulgentia non accidente) Magistratum petere, aut gerere nequit. Idquod multum rationi congruens multorumque nationum moribus comprobatur, ibi. & n. 56.

Ampliatum n. 55.

QUÆSTIO XV.

NON esse verè miserabiles † peregrinos, & Advenas; neque legis nostræ unicæ, C. quando Imper. inter pupill. & vid. privilegio frui, ut adversarios ad principis tribunal in prima causæ cognitione trahere possint; trahi vero ipsi inviti nequeant, multa suadent.

Primo, quia lex nostra unica singulare jus constituit, ab universalibus Juris regulis devium, uni, aut alteri specialis miseræ conditionis ratione concessum; peregrinis, per consequens, non minus, quam omnibus in communi hominibus denegatum: cum omnes peregrinemur in terra, dicente Psalmist. Psalm. 58. ne sileas; quoniam advena ego sum, apud te, & Peregrinus, sicut omnes patres mei. & Psalm. 118. Incola ego sum in terra, &c. D. Paulo ad Hebr. 11. Et confitentes, quoniam Peregrini, sunt super terram, Et epistol. 2. ad Corint. cap. 5. Scientes, quia dum sumus in hoc corpore peregrinamur à Domino. D. Petro epistol. 1. cap. 2. Charissimi obsecro vos tanquam advenas; & Peregrinos, &c. Peregrinatio inde humana vita merito appellatur, Genes. cap. 47. Dies peregrinationis meæ, centum triginta annorum sunt, parvi, & mali & non pervenerunt usque ad dies patriam meorum, quibus peregrinati sunt. Sic. D. Augustin. confession. lib. 11. cap. 2. vitam hanc peregrinationem dicit similiter Senec. de revent. fortuitor. Peregrinatio est vita, inquit.

Secundò, quia nec arctius peregrinatio sumpta, † cum de uno ad alium locum, vel regionem vagamur, specialem miseræ rationem inducit, cum potius ut illam vitemus, oblectamenti, devotionis, discendi, vel nova videndi causa sæpè vagemur, peregrinationemque ineamus libenter; ut profequitur eruditè Petr. Gregor. sintagmat. jur. universit. lib. 31. cap. 6. n. 3. & seqq. multoque ante. Senec. de tranquillitat. anim. cap. 2. post med. quod miseræ conditioni sua natura repugnat, consequenterque efficit; ne legis nostræ unica privilegio locum peregrinatio faciat. Namque si (ut Cicero. Vulsul. 5. ait, abesse à patria miserorum est: plena miserum Provincia sunt. Tertio, † quia esto aliqua ratione Peregrinus miserabilis dici possit: non tamen eam peregrinatio, voluntaria

ria saltem, sic inducit, ut eo favore dignum Peregrinum reddat: cum illud solum fortunæ injuria miserabilibus *dicta lex unica* concedat: neque ei qui se in necessitate posuit, leges faveant, juxta notata à nobis de privileg. pauper. 1. part. quæstion. 54. num. primo & seqq.

4 Quartò, * quia non quibuslibet, fortunæ etiam injuria miseris id *præfata lex* tribuit; sed simili qua pupilli, viduæ, diuturnovè morbo fatigati, laborantibus, ac pressis. Non obscure id ejus verba monstrant: *Quod si pupilli, vel viduæ, alique fortunæ injuria miserabiles, &c.* Illud siquidem verbum aliis, repetitivum esse similitum, eandemque cum præcedentibus naturam requirere, nec ad alia diversæ, dissimilivè extendi multis probamus de privileg. pauper. quæst. 7. num. 14. & qu. 9. n. 22.

5 Quintò, * quia via fraudibus aperiretur; quam præcludendam jura clamitant in l. in fundo, 38. D. de rei vendic. cum aliis, de quibus nos in Axiomatib. & locis commun. jur. lit. F. n. 165. Facile namque voluntaria, imò & voluptuosa peregrinatio, vagabundaque detestanda conditio assequeretur, quod laboriosæ, & Reipublicæ utili denegatur.

6 Valida nihilominus Doctorum manus Peregrinis, ut miserabilibus fori electionem * competere, primumque posse judicem habere Senatam firmat nempe Batr. in cap. significantibus, numero vigesimo secundo, de offic. de leg. Socin, sen. in cap. Cùm sit generale, numero 25. de forò compet. Petr. Rebuff. ad constit. Gallic. tit. de sentent. provision. artic. 3. glos. ult. vers. Item peregrini, Bellug. in specul. Princip. rubr. 23. n. 10. Mart. de jurisdic. part. 2. capit. 21. num. 5. Prosp. Caravit. in ritib. magn. Cur. ritu 233. Jacob. Menoch. de arbitrar. libro 2. casu 66. numero vigesimo primo, his aliisque relatis, Joan. Mar. Novar. in praxi election. & variation. for. section. 1. quæst. 22. n. 1. Francisc. Carrasc. de casib. Cur. n. 58, Moti omnes misera (ut diximus) peregrinitatis, conditione quam ab illis nudam, quasque expositam assertionem vestiemus, fovebimus, ad virilitatem usque validumque robur perducentes pariter diluentes opposita.

7 Eam igitur in primis pupillorum, ac viduarum (quibus *lex nostra unica* jus illud nominatin concedit) cum Advenis, * & Peregrinis similitudo, & æquiparatio (velut in quibus eadem miserendi ratio adest) confirmat. Æquiparationem vero, uniformemque inter pupillos, viduas, Peregrinos, & Advenas provisionem divinum jus constituit. Deuteronom. cap. 24. Non pervertes judicium advenæ, & pupilli; nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum. & paulò inferiùs: Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris: non reverteris ut tollas illum; sed advenam, & pupillum, & viduam auferre patieris. Et iterum: Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remeantes racemos; sed cedent in usus advenæ, pupilli, ac viduæ.

8 Imò si ordinem litteræ attendamus (ut attendi debere * monstrant Julianus in l. Quoties, 41. D. de usufruct. Papinian. in l. hæredes mei, 57. paragrapho Peto, D. ad S. C. Trebel. & in l. generaliter, 24. §. quis ergo, D. de fideicommiss. libert. cum adductis à nobis in Axiomatib. & loc. commun. jur. lit. O. numero trigésimo-quarto & seqq.) advenas, & peregrinos, pupillis, viduisque præferendos, expræcitatatis locis dicendum foret. Eadem igitur saltem in advenis, & peregrinis, quæ in pupillis, ac viduis pietatis & commiserationis ratione existente: idem in verisque jus * pietatis quoque prætextu videri concessum; vulgaris dicta tregula legis illud, 32 D. ad l. Aquil. l. Nauta, §. §. fin. D. naut. caup. & stabul. legis à Titio, 108. D. de verbor. oblig. & aliarum, quas in Axiomatib. juris, lit. R. numero decimo-quarto, adjecimus. Ubi n. 16. id non

9 tam extensivè, * quàm comprehensivè accidere,

multorum auctoritate roboramus, & proxima jura probant. Viduis ergò, & pupillis intuitu pietatis, eligendi Principis forum in prima causæ discussione facultatem concessam, peregrinis datam videri, rationis paritas exigit. Pauperum etiam (quos * hæc jure uti jam suo advertimus loco) cum advenis, & peregrinis æquiparatio, à divinis sæpè litteris facta. Quarum duplici confirmatione, sumpta, a longiori abstinemus. Prima pauperes, & advenas jungit, paresque facit: Secunda, viduas, & pupillos cum pauperibus, & advenis miscet, eis uniformi provisione consulens. Sic enim Levitic. c. 23. Dominus præcipit: Nec remanentes spicas colligatis, sed pauperibus, & peregrinis dimittetis eas. Et Zachar. cap. 7. judicium verum judicate, & misericordiam, & miserationis facite, unusquisque cum fratre suo, & viduam, & pupillum, & advenam, & pauperem nolite calumniari.

10 Quorum cumulatio, similis, & uniformis provisione, * eandem inesse favoris, & pietatis causam demonstrat, & æquale inter eos judicium (ubi præsertim à pietate vires, ut in præsentis sumit) proferendum. Cùm non dissimiliter æquiparati sint censendi; sed eadem illorum esse dispositio debeat, ex leg. 1. Digestis delegat. 1. & latè congestis à nobis in Axiomatib. jur. lit. A. n. 180.

Propositus quoque arguendi modus à text. in cap. Super quibusdam, 26. in fin. de verbor. signific. in cap. 1. de empt. & vendit. in cap. Romipetas. 23. & in cap. illi qui 25. in ordine 24. quæst. 3. dicta assertio mutuet firmitatem. Qua enim miserræ conditionis ratione, † viduis, ac pupillis, textus in dist. cap. super quibusdam, fori Ecclesiastici electionem concessit: eadem text. in dist. capite primo. cæterique relati advenis, & peregrinis indulgere, illorum curam Ecclesiasticis iudicibus commendantes. De Ecclesiastico ideo foro esse, eorumque causas, dixere Specul. in tit. de compet. judic. adit. §. 1. n. 27. vers. Vicesimus octavus, Petr. Rebuff. de privileg. seculastic. privileg. 129. n. 4. Cardin. Dominic. Thulch. practicar conclus. lit. P. conclus. 276. n. 2. & conclus. 277. n. 2. Quod & Plato † suaserat, de legib. dialog. 12. exterorum; & peregrinorum, utque illæsi servarentur Sacerdotibus curam imponens.

11 Ut miserabilium ideo peregrinorum summarie † causas pertractandas, affirmat Joan. Mar. Novar. in praxi election. & variation. for. sect. 1. quæst. 22. numero secundo. citatis Caravit. ritu 234. Rovit. in pragmat. 1. de offic. Bajul. & Caball. in Mill. loq. 697. vers. 3. in fin. Namque ut brevius eorum expendirentur causæ, præcipuus fuit olim constitutus Judex, Peregrinus Prætor appellatus in l. 2. §. post aliquot, D. de orig. jur. text. quæ optim. in l. 32. tit. 1. part. 6. ubi notat Gregor. Lop. verb. Luego.

12 Exulum denique, deportatorum; aut relegatorum (si vocum discrimini non hæreat) cum advenis, & Peregrinis comparatio, & utrorumque miseranda conditio hanc validiorem partem reddit. Exulum namque quemadmodum, quis miseram non negabit conditionem, miserrimamque fatebitur, & eos legi nostræ unica, forique privilegio dignos; sic & Peregrinos fateatur necesse est Siquidem (si Nonio Marcello, & Festo. credimus) Exul dicitur; * qui extra solum proprium positus est. Neque aliud Exilium quam loci mutatio, sententia Senecæ, de consol. ad Aliviæ matrem, c. 6 Peregrinum verò, aliunde hospitem, dixit Novar. præfata quæst. 22. numero tertio. & à patria sua absentem, Ambrosius Calepinus verb. Peregrinus, Merito inde, quisquis ille:

Exilium patitur, qui se patria denegat.

13 Quòd si nomine, aut causâ ab exulibus peregrini differant: * natura convenire. Ciceronis verba Tusculanarum 5. ostendunt: Jam vero Exilium (si rerum naturam, non ignominiam nominis quæramus) quantum demum

Demum à perpetua peregrinatione differi? Ideo apud Dyonem Casium, *hystor. Roman. lib. 38.* Exilium peregrinationem quandam, cum ignominia junctam, esse Pilifus definivit.

Et si jus nostrum perferatur, à peregrinis ad exules, ac deportatos æquiparationem † invenimus: nec modò natura (ut diximus pares: sed poena quoque, & ignominia. *Titi Ælii Antonini Imperatoris decretum in leg. 1. C. de heredib. instit. veritatem pandat: qui deportantur (ait) si heredes scribantur, tanquam Peregrini capere non possunt.* Quod quidem non æquiparationem prædictam solum; sed deteriore etiam, quam deportati peregrini conditionem ostendit; dum deportatos ad acquirendum ex testamento in habiles, peregrinis æquat; non peregrinis deportatos. Testamentique factionem deportatos, non tam quia deportati; quam quia peregrini per deportationem facti sint, non habere; non obscure Ulpian. in l. 1. §. ii quibus, D. delegat. 3. inquit: ii, quibus aqua, & igni, interdictum est, id est, deportati, fideicommissum relinquere non possunt; quia nec testamenti faciendi jus habent, cum sint Appolides. Hoc est sine Civitate, ut notat Martian. in l. quidam sunt, 17. D. de pæn. & Accurs. in ead. l. 1. verb. Appolides. Idemque insinuat Paul. in l. 1. §. quicumque, D. ad leg. Falcid. & tradunt Ferdinand. Vazq. Mench. de success. progres. lib. 1. §. 1. n. 124. & seq. & Mart. in summ. success. legal. 3. part. quæst. 14. art. 6. n. 10. & seq. & quæst. 15. art. 1. n. 1. & seqq. in voluntariis quoque peregrinis, & advenis indistinctè id firmans, transcripsitque parte quæst. 1. art. 5. n. 46. & seq. circa quod etiam infra, n. 28.

Proinde, si quis Romæ Peregrinus, pro Cive se gefisset, † fiebat, peregrinitatis reus, ut prodit Annæ. Robert. rer. judicatar. lib. 4. c. 11. Civitatemque Romanam usurpantes in Campo Esquilino Claud. Cas. securi percussit, ut in ejus vita Sueton. Tranq. refert.

Perque peregrinitatem potius, quam per deportationem † honore amitti, Ulpiani verba, à contrario sensu probant, in l. Sed si hac, 10. §. Sed si per pœnam, D. de in jus voc. quæ sunt: Sed si per pœnam deportationis ad peregrinitatem redactus sit patronus; putat Pomponius eum amisisse honorem.

Et si igitur à Peregrinis exulum, † deportatorumvè pœnam subtrahamus; miseram vero conditionem quam peregrinitati natura ipsa indicit, abstrahi nequit, quæ peregrinos cum exculibus (ut probavimus) facit æquales. Quæ quidem, cæteræque jam perpensæ rationes, (nuncque perhorrescentiæ addita, quæ huic maximè juri aditum patefecit, naturaliter enim incolarum Peregrini potentiam perhorrescunt) & miseros Peregrinos esse confirmant, & legis nostræ unica C. quando Imp. inter pupill. & vid. forique privil. dignos. Quibus argumenta contraria cedunt.

Primum, † quia etsi omnes dum vivimus à cœlesti patria peregrinemur; non circa eam peregrinitatem, sed terrenam disputatio nostra versatur, dumque à patria sua longè absens, qui existit, vel trahitur, vel trahit ipse alios in judicium.

Secundum, † quia quantumvis peregrinatio oblectamenti causa suscepta sit: non ejus à natura inditam illi conditionem tollit. Si præsertim longè à propriis habitibus, neque intra provinciæ fines contingat.

Tertium, † quia qualitercumque misera superveniat conditio, non affectata quidem, neque ad casum præordinata, (ut sæpè diximus) hunc adipiscitur favorem: neque interest, à voluntario, necessariovè provenerit, actu, juxta dicta à nobis de privil. paup. part. 1. q. 54. præcipuè n. 22.

Quartum præterea dictis supra n. 7. seqq. æquiparationem hac in re, pupillorum, viduarum, pauperum, & exulum cum peregrinis facientibus, solutionem recipit.

Hæc si vel conveniatur, aut vulnere, injuriavè affectus peregrinus ipse conveniat. Si namque ut debitum, aut jus consequeretur, adversarii forum à suo (longè quoque distans) petierit; & tanquam peregrinus eandem causam ad principis tribunal in ejus prima cognitione deferri postularet; indubiè pateretur repulsam, ex dictis supra quæst. 11. præcipuè, n. 16. vers. miserum itaque, n. 24. & 25. & contrariorum argumentorum primi, & quinti ratione, in hoc casu urgenti. Ex quibus responsio eisdem datur.

Alia deinde peregrinis, & advenis privilegia concessa extant, quippè divino † & humano jure commendatis, Exod. 22. Advenam non contristabis, neque affliges eum, & cap. 23. Peregrino molestus non eris. Levitic. 19. Si habitaverit advena in terra vestra, & moratus fuerit inter vos; non exprobetis ei: sed sit inter vos quasi indigena, & diligetis eos, quasi vos metipsos. Deuteronom. 10. Quia Dominus Deus vester ipse est Deus Deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, qui personam non accipet, nec munera. Facit judicium pupillo, & vidua, amat Peregrinum, & dat ei victum, atque vestitum. Et vos ergo amate Peregrinos cap. 11. Peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut vende ei, & c. 24. aliisque jam citatis. Christusque Dominus nolter se advenam, & hospitem dicit Matth. 25. Hospes eram, collegistis me, & inferius: Hospes eram, & non collegistis me. Et alibi sæpè hospitalitas commendatur, Itai cap. 58. Lucæ 14. ad Roman. 12. c. 13. à sancto etiam Tridentino Concilio, sess. 25. de reform. c. 8. & profecquitur Augustin. Barbos. in suo Pastoralis, tit. 2. gloss. 9. à n. 1. cujus amatores eximium tuere præmium, ut multis confirmat Joan. Major in speculo exemplor. verb. Hospitalitas, præcipuè exempl. 4. & 6. Jovemque hospitem gentilitas finxit, in cujus tutelam advenas, & hospites esse credebantur, Virgil. 1. Æneid.

Jupiter hospitibus nam se dare jura loquitur, &c.

Multa in Hospitalitatis commendationem, & laudem (qua solet facundia, elegantia, & eruditione) enarrat D. Joan. à Solorzano de Indiarum jure, libro 2. capit. 20. numero 38. & sequentibus, post hæc scripta visus. Germanis jus hospitum sanctissimum erat, hospitibusque ita enixè indulgebant, ut quemquam hospitium cum quo mensa fuisset communis, & sacrificia arceret tecto, aut adversari, nefas ducerent. Idem apud Lucanos, quibus lege cavebatur; ut si quis Sole occaso, divertentes hospites notos, ignotosque domo excipere teneretur, multamque eo nomine pendere cogeretur. Calabres quoque hospites comi hospitio benigne invitabant, pyra illis assatim apponendo. Alexand. ab Alexand. cujus proxima sunt) tradit, Diel genial. libro 4. c. 10. & in ejus annotationibus similes aliarum nationum mores circa hospitalitatem Andr. Tiracquel. enarrat; graviusque apud Celtas Peregrinum, quam Civem Occidentem puniri. Sunt & apud Indos statuti Principes, qui injurias ab advenis prohibeant. Si qui eorum infirmantur, conductis medicinis curant; defunctosque sepeliunt, eorum pecunia proximioribus tradita, veluti rerum antiquar. lib. 3. Diodor. Sicul. prodit apud nos (præter jura supra n. 14. & 15. relata, quæ peregrinis consulunt, infraque referenda, ad hospitalitatem compellentia Cives) aliæ extant libr. 1. tit. 12. novæ reg. collection. D. los Romanos, Peregrinos, y Pobres, & antiquor. lex 31. & 32. tit. 2. part. 6. auctent. omnes peregrin. C. comm. de success. Dispositionem confirmantes liberam peregrinis † ægrotantibus testandi facultatem, de suisque bonis disponendi concedentes, & meritas impediens imponentes pœnas, contraria damnata consuetudine, quæ ex Athen. Republica, ad Romanam migrarat; quæque peregrini intestati mortui hæreditatem apud

apud quem decesserat hospici applicabit. Cujus meminit *Annæ. Robert. rerum judicatarum, lib. 4. capit. 11.* captandæque hæreditatis gratia (humanitatis immemor hospes) peregrinum testamentum concedere non pauebatur. Quam quidem immanitatem, similitudine supplicii præfatæ leges rectissimè coercerent, intestabiles eos, qui peregrinis quominus testamenta liberè condant, impedimento sunt, reddentes. Satis enim, superque miseranda per se ægrotantium, † & morientium, in propriis etiam laribus conditio, si humanum attendamus sensum; cum ultimum terribulum mors dicantur, *Ultra quod* (ut Seneca ait, in tract. quod in sapientem non cadit injuria) *nihil habent iratae leges; ac severissimi domini, quod minentur: in quo imperium suum fortuna consumit.* Multoque acerbior, & morientis, & advenæ simul. Cui,

Non qui soletur, non qui labentia tarde

Tempora narrando fallat, amicus adest.

ut *Trist. lib. 3. eleg. 3. Ovid.* inquit, paucisque interjectis.

Nec mea consuetudo languescunt corpora lecto,

Deposuit nec me quisleat ullus erit.

Nec dominae lacrimis in nostra cadentibus ora.

Accedent animæ tempora parva meæ.

Nec mandata dabo, nec cum clamore supremo

Languentes oculos claudat amica manus.

utque *Marc. Aneo Senec. controversiar. lib. 2. controvers. 4. Potest, inquit, convalescere, si viderit penates suos: mitius quidem morietur, in paterno solo suo.*

30 Quam acerbitas illi, † afflictoque addatur, contra humanitatis, jurisque regulam, traditam, & ornatam à *Nobis de privileg. pauper. 1. part. qu. 17. num. 40. & in Axiomatib. jur. lit. A. num. 194.*

Nec modo liberam testandi, & de bonis suis disponendi facultatem peregrinis infirmis dicta authentica conceleat; sed etiam † testandi solemnitate remissam, coramque duobus testibus eorum testamentum valere; non mediocri existimationis Doctores putarunt suntque professi *Angel. in ead. auth. omnes peregrinos, num. 2. Castrenf. in l. Nutritoribus, C. eod. titul. commun. de success. num. 4. Alexand. in l. fin. num. 6. C. testam. & ibid. Jas. num. 9. Tob. Non in 1. Sed hæc quidem, num. 4. vers. 13. instit. de testam. Guil. Benedict. in repet. cap. Raynuntius verb. Testamentum 1. num. 16. de testam. Nicol. Boër decis. 223. num. 7. col. 4. Dilect. Duran. de testand. cautel. 6. num. 3. pag. mihi 114. tomo 8. tract. Doctor. part. 1. Etsi quidam ex his assertionem hanc, pluribus testibus testamenti facti tempore non repertis; alii, in peregrinis devotionis causa intelligant: utramque etiam qualitatem desiderent alii. Re tamen vera, aut sententiæ *Glossæ in auth. omnes peregrinos, verb. liberam,* acquiescamus necesse est (liberam testandi facultatem, verbumque *liberam,* interpretantis: *Dummodo secundum jus testentur commune*) quam sequuntur multi à *Tello Ferdin. adducti, & probati in l. 3. Tauri, part. 1. num. 9. vers. Contrarium,* & à *Mier. de majoratib. quæst. 1. n. 152.* aut si liberam illam facultatem à *dicta auth. testandi peregrinis concessum & à l. 30. tit. 1. part. 6. dicente: Aya libre poder, &c.* ad solemnitatis testamentorum remissionem, cum supra citatis, referamus: tam in peregrinis devotionis causa, quam alia ratione intelligendum sequitur. Ad id enim, non tam comparatio à militibus ad peregrinos ab ipsis factam: qua legum verba, & in quibusvis peregrinis miseranda conditio movet. Utrosque autem peregrinos, prædicta indulgentia contineri, dictæ authenticæ Regiæque legis verba aperte demonstrant. Illa enim peregrinos, & advenas speciatim nominat; hæc separatim utrosque appellat initium faciens: *Enfermam a las vezes los Peregrinos, è los Romeros.* Quid clarius & ex nominum diversitate, per *l. si idem, 7.**

*C. de codicil. adductaque à nobis in Axiomat. jur. lit. D. n. 167. & natura dictionis, & inter diversa apponi solitæ, ut in tract. de privil. pauper. qu. 1. n. 17. notamus pariter? Namque peregrinus, non tam qui devotionis, quam qui ratione qualibet peregre degit, à patriaque sua longè abest, dicitur, juxta notata supra n. 18. constatque, ex *Justin Imperat. auth. ut differentis jud. &c. in princip. col. 9. & toto tit. in decretal. de cleric. peregr. locisque n. 1. citatis. Tamen si Angel. in dict. auth. omnes peregrinos, & Gregor. Lop. in dict. l. 30. tit. 1. part. 6. gloss. 1. in peregrinis devotionis causa, earum dispositionem intelligant, quæ nec illarum verbis, nec menti restrictio convenit, ut peregrini denominatio ostendit, & quia repetita authentica non tam peregrinis devotionis causa, quam omnibus peregre degentibus consuluit, parvam relatam Atheniensium consuetudinem tollens, cujus regia lex decretum confirmavit. *Angeli idè Castrensis* repugnat *judicio in dict. l. Nutritoribus, num. 5. C. commun. de success. deduciturque vel omnibus testamenti faciendi solemnitate peregrinis remissam, vel nullis, adhærendumque dictæ auth. omnes peregrinos Glossæ opinionem proximè relatæ; cum libera testandi facultas concessa non tam formam, & solemnitate; quam potentiam, adversus pravam consuetudinem ab incolis inductam, respicit.***

In tabellionis autem, & testium carentiæ † casu, jam hodie omnibus indistinctè apud nos regia *lex. l. tit. 4. lib. 4. novæ reg. collect.* providit, ut coram tribus (cæteris solemnitatibus remissis, si plurium non detur facultas) firmum sit conditum testamentum, Duobus autem † (si plurium non adsit copia) à peregrinis factum, tenere, observat *Greg. Lop. in dict. l. 30. gloss. 2. verb. Libre poder.*

Et eadem etiam *auth. omnes peregrinos,* pro repræfaliis † peregrinos capi non posse, notant *ibid. Angel. n. 1. Bart. in tractat. de represal. quæst. 4. princip. n. 14. & 15. Paul. Castrenf. in dict. l. Nutritoribus, num. 4. Petr. Rebuff. tractat. de privileg. scholastic. privileg. 150. numero 3. in causa saltem civili, jusque revocandi domum habere, tradit *Angel. conclus. 340. incip. Magister Jacobus, in princip. & Cardin. Tusch. practic. conclus. litera P. conclus. 276. num. 1.**

Possunt item Cives † ad peregrinorum hospitalitatem excommunicatione compelli, dispositione *text. in cap. 1. §. Hinc etiam, 42. dist. & sententiæ Glossæ in dict. cap. 1. de emption. & vendit. verb. Hospitales.* Quam stabulariis, † & cauponibus necessitatem hospites recipiendi imponit *l. unic. ad fin. D. furt. advers. naut. caup. stabul.* in verbis nullis: *Nec repellere potest. iter agentes.* Nisi justa excusationis causa existente, ut post *Bart. & alios idem,* notat *Gregor. Lop. in l. 26. titul. 8. part. 5. gloss. verb. de manera.* Nullamque tam validam excusationem, aut privilegiatam immunitatem, quæ ab hospitis recipiendi munere liberet, *Hermogenianus dixit, in l. Sunt numeræ, D. de vacat. numer.*

Quamvis regulariter, † neque domum suam quam locare, neque ad perfectionis opus bonorumque suorum erogationem, cogatur invitus. Primum, *in tract. de privil. paup. 1. part. q. 21. n. 2. Secundum, quæst. 34. n. 3. ibid. expendimus, & ornamus.*

An peregrini, seu viatores Sacramento † adversus nautam, cauponem, vel stabularium, pro rebus quas apud eos sibi conqueritur subtractas, stetur: eximius practicus *Speculat. lib. 3. part. 4. tit. de furt. num. 15. & seqq. tradit.* Ubi non solum quando advena res assignavit, & expressit: sed etiam cum eas non ostendit quæstiones proponit, & eruditè absolvit. Videndaque in *id. l. 26. titul. 8. part. 5. & ibid. Gregor. Lop. gloss. 5. verb. Sinte stigos.*

In eos vero, qui naufragorum † res ad peregrinum pot.

portum appellentium, subtrahunt, qualiter leges
faciant, licet videre in l. 1. *Et toto titul. D. de incend.*
ruin. naufrag. in l. In eum, 18. Et in l. Navigia, se-
quenti, C. de furt. & plenè Petr. Greg. syntagmat.
jur. univers. 3. part. lib. 37. cap. 3. per tot.

40 Naufragorumque cautas † (veluti miserabilium)
summariè pertractandas, & dicta monstratura; &
tradit *Marant. de ordin. judic. 4. part. distinct. 9. num.*
187. in recentioribus impressionibus.

41 Vestitum, & ornatum Clericorum, † jura præsi-
nunt, pœnas simul contra aliter quam præscripta,
assignataque forma se ornantes, in cap. 1. *Et seqq.*
21. quæst. 4. qua tamen peregrè abeuntes † non arctan-
tur, cap. Episcopi 3. in ordine, eadem cautâ, & quæst.

42 Cumque comam nutrire, aut laxare † sub excom-
municationis pœna sit Clericis interdictum, cap. *si*
quis ex Clericis, 3. Et cap. Clericus, 5. de vit, Et honest.
*Clericor. Longo itinere * excusantur, ut G. off.*
in dict. cap. si quis ex Clericis, verb. Relaxaverit, sentit,
versus illos referens, quibus, ea ratione à Pontifice
Clericus reprehensus; excusationem præstitit:

Tutius ut peterem laici sub imagine Roman;
Fas fuit ut sinerem luxuriare comam.

43 Tabernarum quoque ingressus † eisdem prohibi-
tus, in peregrinatione existenti concessus, in cap.
Clerici, 4. in ord. 44. dist. Clerici (textus inquit)
edendi, vel bibendi causa tabernæ non ingrediantur,
nisi peregrinationis necessitate compulsi.

44 Advenam etiam per excommunicatorum terram
† transeunte ab excommunicatis emere necessaria
posse: sic *text. in cap. Quoniam multos, 103. Et. Qui-*
cunque, 11. quæst. 3. statuit: Quicumque autem orator,
sive peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum
devenit, ubi non possit emere, vel non habeat unde
emat: ab excommunicatis accipiendi licentiam damus.
Similiter, & text. in cap. Inter alia, 31. Et. Illud autem,
de sent. excommunic. Quod si pecuniis, quibus ab
excommunicatis necessaria emat, caret: ea eleemo-
synæ loco ab eisdem accipere posse, ex d. cap. quo-
niam multos, Doctores colligunt, advertitque Anton.
Ricciul. in tractat. de jure personar. extra Eccles. Grem.
existentiam, lib. 4. c. 53. num. 6.

45 Neque excommunicationem peregrinus incurrit,
† si casu * cum excommunicato, in caupona, vel alibi
reperiatur, poteritque in eadem mensa, suis sumpti-
bus de propriis comedere cibis, ut docet P. Thom-
Sanch. in *præcept. dialog. lib. 6. capite 31. num. 14. &*
Anton. Ricciul. dicto tractatu Et libro capite 36. num.
16. vers. Et comprobatur.

46 Tametsi cum excommunicato in eadem mensa
vesci sit prohibitum, cap. *Cum excommunicato, 11.*
quæst. 3. cap. Nuper, 29. Et. In secunda, Et §. In se-
cundo, de sentent. excommuni. Francisc. Viv. decis. 99.
n. 5. Anton. Ricciul. d. loco n. 14. divo quoque Thom.
adducto, in 4. sent. dist. 18. art. 1. Sayr. de censur. lib.
2. cap. 13. n. 13. Avil. eod. tractat. part. 2. cap. 6. dis-
putat. 9. dub. 11. Bonacol. ipsomet tract. disp. 2. q. 2.
punct. 6. Et. 2. n. 6. Valer. Reginald. in praxi fori penit.
lib. 32. num. 86.

47 Ita pariter quamvis cum excommunicato in eodem
lecto † prohibeamur dormire (citra communionem, &
familiaritatem fieri nequeat, Innocent. in cap. *Nuper,*
n. 4. de sentent. excommuni. Abb. in cap. Si verò, n. 10.
eod. titul. Anton. Ricciul. ubi supr. n. 17.) Peregrino
*tamen, * cui in hospitio unum, & eundem lectum*
cum excommunicato casu accidit præfiniri citra peccā-
tum licere eodem cum excommunicato lecto uti
affirmat Suar. tom. 5. disp. 15. sect. 2. n. 7. eumque
sequutus Anton. Ricciul. repetito loco, n. 18. cum non
id per societatis, conjunctionisvè modum fiat, quæ ad
communicationem desideratur, ut prosequuntur
idem.

Velasco de Priv. Parp. Tom. I I,

Viatori præterea equum suum in alieno agro † ad
refectionem pabulare, speciali jure concessum: aliis
denegatam observat Didac. Covar. *pañicar. quæst.*
capit. 37. num. 3. vers. Octavo probatur, ex cap. 1. Et.
ult. Et ibi Bald. de pac. tenend. Et ejus violat. Alberic.
in l. ult. Cod. ad leg. aquil. & Batol. Cæpol. de servitut.
*juris pascend. num. 7. Et 8. Uvasque * in alterius vinea*
comedere, non tamen exportare, ex divina, & huma-
na sanctione, Platonisque auctoritate confirmat ibi-
dem. Neque statutum facultatem hujusmodi viatori-
bus tollens, validum esse, contra juris veluti divini
dispositionem asserit Petr. Surd. de aliment. titul. 8.
privileg. 39. n. 8. Stephan. Gratian (hæc prosequutus)
discept. forens. cap. 80. à n. 16. usque ad 21.

Utrum autem lex, vel statutum loci, aut territorii
proprii, * à quo viator abest, cum obliget? vel exeun-
tem de loco ubi festum, aut jejunium servatur, si ad
alium perveniat, in quo non servatur, ab ejus obser-
vantia liberet, vel è converso plenius aliis, & recen-
tius resolvit. P. Layman. *de virtute, Et statu religion.*
lib. 1. tit. 4. c. 11. per tot. Et cap. seq. aliqua.

In eo etiam peregrini, & advenæ originariis, &
incolas antecedunt; quod in sua quisque patria, * ci-
vitate, aut provincia magistratum petere, aut gerere
nequeat, sacrilegii scelere immunis, ultronea Princi-
pis indulgentia non præcedente, Imperatorum Gra-
tian. Valent. Et Theodos. decreto, in *leg. fin. Cod. de*
crimin. sacrileg. cujus sunt verba: Ne quis sine sacrile-
gii crimine desiderandum intelligat gerendæ, ac suscipien-
dæ administrationis officium, intra eam provinciam, in
qua provincialis, Et civis habetur: nisi hoc cuiquam
ultronea liberalitate, per divinos assatus Imperator indul-
geat, quod & prædixerat Ulpian. in l. Si cui, 38. D.
ex quib. caus. major. Regiaque in id ipsum jura sta-
tuunt, in l. 11. tit. 18. part. 1. à dicta lege fin. desumpta,
& sic translata: E aun seria como sacrilegio, si algum omè
se entremetiesse de pedir, ou de ganar officio de judgador,
o otro qualquier, en aquella tierra onde es natural. Et in
l. 4. titulo 6. lib. 3. novæ Reg. collection. quæ hanc ean-
dem interdictionem ad judicium Vicarios, Alguacellos,
& Officialès extendit. Quam exornant Aze-
bed. ibi, num. 3. 4. Et 5. Aviles, in cap. Prator, cap.
4. glos. 1. verb. Tierra, Avendann. de exequend. mandat.
part. 1. cap. 3. n. 6. vers. Item judex, Et seqq. Firma un-
que latè assertionem, & discutere materiam Andr.
Alciat. de presumption. regul. 1. præsumpt. 37. Ludovic.
Gomez. in regul. cancellar. de idiomat. pag. mibi 111.
& Petr. Cened. canonic. quæst. cap. 18.

Rationem præbet *text. in d. l. 11. Ca sospecha pueden*
aver, que queria mas este ayudar, a sus parientes, è des-
ayudar a ios que mal qui fiesse, o tomar algo, que por parar
bien la tierra; o dar a cada uno su derecho.

Eandem (ne ad fiscale officium originarii evehan-
tur) *Paul. lib. 5. sentent. tit. de jure fisc. in hæc verba*
assignat: in ea provincia in qua quis originem ducit, offi-
cium fiscale administrare prohibetur, ne aut gratiosus, aut
calomniosus apud suos esse appareat. Apud Gallos,
Philippi palchri, Et Caroli Quinti (qui sapientis cog-
nomen fuit adeptus) decretis anno 1304. & 1366.
editis, non solum ita cautum extitit, tradente sic Guill.
Benedict. in repet. cap. Raynautius, verb. Et uxorem nomine
Adelasiæ, de testam. n. 150. sed etiam plures origi-
narios tunc temporis magistratus gerentes, ab eis
depositos, cæterisque concessos ibid. n. seq. profitetur.

Quod quidem ab antiquioribus Legum latoribus
inveterata consuetudo originem traxit; Athenienses
namque, in magistratibus demandandis, civib. ante-
ferre Peregrinos solere, testis est *Ælian. var. histor.*
lib. 4. cap. Et ne quis cum imperio, ac potestate apud
eam gentem esset, ex qua fuisset ortus, Antonium
Philosoph. statuisse Dyon. in ejus vita scribit. Cretenses,
ad gerenda Reipublicæ munia, peregrinos sæpè ad-
vocasse;

vocasse *Heraclid.* refert. ejusque consuetudinis immutatio, Atheniensibus, ac Lacedaemoniis exitio fuit, ut *Cornel. Tacit.* prodit, ex *Clodii* oratione in senatu habita *amal. lib. 5.* relata. *Quid aliud* (inquit) *exitio Lacedaemoniis, & Atheniensibus. fuit* (quamquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant? *At conditor noster Romulus, tantum sapientia valuit; ut plerisque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advena in nos regnaverunt. Libertinorum filius magistratus mandari, non (ut plerique falluntur) recens sed priori populo factitatum est. Claudique sententiam Senatum probasse referens idem Cornel. Tacit. Addit. Orationem Principis sequuto Patrum consulto, primi Edui Senatorum in urbe jus adepti sunt. Cujus observantiae cultor Jul. Caesar, adeo, ut illi id vitio versum, in ejus vita literis mandaverit Sueton. Tranquil. unde Rutil. Poeta Gallus (qui & Romae Senator fuit) *Itinerar. lib. 1.**

Religiose patet peregrinae Curiae laudi.

Nec putat externos, quos decet esse suos.

Ordinis imperio, collegarumque fruuntur.

Et partem genii, quam venerantur, habent.

& *Casiodor. var. lib. 2.* Legit Roma frequenter fasces de manibus Gallicanis: ne aut damno suo praecipua contemneret: aut probata virtus inhonorata cessaret. *Marcus Cato* (Francisc. Petrarch. de remedi. utriusque fortunae, lib. 2. dialog. 5. ait) plebeia vir originis, parvique opidi, diu quidem obscurus incola, post in maxima urbe clarissimus advena: mox civis eximius, & Consul, & Censor fuit. Ubi & *Tarquinius Priscum* Romanorum Regem, patre negotiatore, & advena, aliosque numerat *Trajani Hispani* (ut firmant *Eutrop. libro 8.* & *Paul. Orosio. histor. libro septimo, capite duodecimo.* & constat ex *Claudiano in laudes Serenae Reginae uxoris Stilliconis*, de Hispania dicente,

Tibi secula debent.

Trojanum

Etsi deterius *Tudertina* civitate ortum in ejus vita *Aurel. Victor.* putet) Imperatoris sui Roma gloriabitur. Ne *septimum Severum Afrum* (ut *Spartian.* in ejus vita prodit) aliosque externos adducam, quos ex *Tiraquello de nobilitate, capite 4. num. 6.* & sequentibus usque ad *II.* congerere licet.

Quinimò non ab ea modo provincia, vel civitate regenda ex qua oriundus quis est, arcendum eum, sed etiam in qua *Larem* * locavit, *Constant. Imperator* decrevit, in *l. 3. Cod. de divers. offic. & apparet. judic. lib. 12.*

Quod *Reipublicae*, * *Exteriorum*, & incolarum utilitatem continet. *Reipublicae*, ne amor, odiumve justitiam praevertat: *Exteriorum*, ne probata virtus inhonorata cesset, ut jam utrumque diximus: *Incolarum*, quia apud externos saepe ipsi strenuiores, & amabiliores, quam apud suos se praebent, juxta *Dominicum* illud *Lucæ 4.* *Quanta audivimus facta in Capharnau, fac & hic in patria. Ait autem: Amen dico vobis: quia nemo Propheta acceptus est in patria sua. In veritate dico vobis; multae viduae erant in diebus Eliae in Israel, quando clausum est caelum annis tribus, & mensibus sex, cum facta esset fames, magna in omni terra: & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidonia, ad mulierem viduam. Et multi leprosi erant in Israel. sub Eliseo Propheta: sed nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.*

Utrum Captivi sint personae miserabiles?

Legis nostrae unicae, C. quando Imperator inter pupil: & vid. privilegio quibusque aliis utantur.

SUMMARIUM.

- 1 Affirmativa pars defenditur, ac misera captivorum conditio describitur, & num. seqq.
- 2 Servitus ab humana conditione dissentit, eaque repugnante, introducta est.
- 3 Antiquiores leges, necis vitaeque in servos dominis potestatem dabant.
- 4 Apud multas nationes vim Deos placatos esse volebant, captivos immolabant.
- 5 Servitus morti comparatur.
- 6 Miseris mors est solatium, vita supplicium. & n. seqq.
- 7 Libertatem adimere non licet, cui etiam vitam adimere liceret.
- 8 Servi pro mortuis & nullis quoad jus civile reputantur.
- 9 Inter miserabiles primum servi locum tenent, ad labores & incommoda vivi, ad favores mortui.
- 10 Servi an legis nostrae unicae, C. quando Imperator inter pupil. & vid. favoris capaces existant? & n. seqq.
- 11 Servus cum in alterius potestate sit, suum nihil habere potest.
- 12 Servis an injuria fieri dicatur? habeantque pro ea vindicta actionem? & num. seqq.
- 14 Intellectus text. in l. Labeo ait, 15. §. Praetor ait, 1. & 2. sequent. D. de injur. & in lege secunda, D. de his qui sunt sui vel alien. jur.
- 16 Ad libertatem quemadmodum proclamare servum potest, in judicioque contendere: sic & adversarium suum ad Principem in causa ea in prima cognitione deferre. & n. seqq.
- 18 Qui in libertatis possessione existens, in servitutem revocatur, ad Principem deferre causam potest.
- 19 Causae gravitas, & magnitudo locum casui curia facit. & num. seqq.
- 20 Libertas inestimabilis res est, cunctisque pretiosior aliis.
- 21 Cunctis quoque rebus favorabilior.
- 22 Procurator captivi ante captivitatem nominatus ad agere, aut conveniri captivi nomine, de calumniaque jurare possit? & num. seqq.
- 23 Qui per se facere potest, an per aliam faciat. & n. 27.
- 24 Servitute, aut captivitate, an finiatur mandatum, & num. 28. & 29.
- 25 A morte civili ad naturalem, an, & quando argumentum procedat? & num. 28.
- 26 Status mutatione, an, & quando extinguatur mandatum, & num. 29.
- 30 Captivus an constituere procuratorem possit? & duob. seqq.
- 32 Captivus, an mandatum facultatemve de suis bonis disponendi dare possit, esto quod testari non possit.
- 33 Christiani à Sarracenis, Turcisve capti, servi non sunt, neque Romanorum leges de servis loquentes in eis intelligenda: favoribus licet servis concessis gaudeant.
- 34 A praedonibus capti, servi non fiunt.
- 35 Procurator generalis ad omnes res constitui potest. Captivi bonis procuratorem non habentis, curator dandus est. ibid.
- 36 Curatori captivi bonis dato, eaque defendenti, fore competit privilegium, & etiam captivo reverso curatori concessum privilegium dicitur.
- 37 Et quid si curator hic agere, actiones adversus alios movere velit.
- Et an, & quando id ei licet? & num. seqq.
- 40 Impedito agere non currit tempus captivis praecipuum quorum jura illaesa leges servant.
- 41 Captivo libertatem adepto quod postmodum ad suarum rerum recuperationem tempus detur.

- 42 Libertatis causa pia est, piarumque causarum privilegium gaudet.
- 43 Libertatis favor minorum favori comparatur, & prævalet.
- 44 Adversus libertatem à se concessam non restituitur minor.
- 45 Neque adversus promissionem, aut donationem ad captivorum redemptionem factam.
- 46 Ut conjunctum captivum redimat, bona sua alienare minor potest, etiam tutoris auctoritate non interveniente, & num. seq.
- Intellectus, & limitatio legis 22. titul. 11. lib. 5. novæ reg. collect. ibi.
- 48 Pro marito redimendo, ejus consensu, aut judicis auctoritate non interveniente, contrahere mulier potest. Intellectus text. in leg. 55. Taur. & in l. 2. titul. 3. lib. 5. novæ reg. collect. ibid. & num. seqq.
- 49 Ad pios actus etiam sine mariti, judicisve consensu, contrahere uxori licet.
- 50 In dispositionibus ad pias causas, jurisgentium solemnitates servare, satis est.
- 51 Uxor, quæ cum potest maritum non redimit, (tanquam infociale matrimonii fœdus turpiter committens) indignam se mariti hereditate reddit. Idemque in conjuncto quolibet.
- 52 Ecclesiæ bona, vel fideicommissa, aut restitutioni subjecta, pro captivorum redemptione alienari possunt. remis.
- 53 Necessariam alienationem potest iudex, sine mariti, judicisve licentia, celebrare.
- 54 In actibus sibi utilibus consensum quis accomodare præsumitur.
- 55 Præsumpto mariti consensu, sine ejusdem judicisve licentia expressa contrahere uxori licet.
- 56 Marito in longinquo absente, contrahere mulier sine illius consensu valide potest.
- 57 Mulier pro libertate, aut pia causa fidejubens Velleiano non juvat.
- 58 Libertas per fraudem data, an sustineatur, & n. seq.
- 60 Libertates à minore concessæ (cui ætatis prætextu abstinendi jus est) firmæ manent.
- 61 Libertas semel data etiam ex falsa causa retractari nequit.
- 62 Pro redimendis Captivis datum, nec ingratitude patextu revocari potest.
- 63 Propter ingratitude revocatur donatio.
- 64 Testamentum, aut relictum in eo legatum, cancellatum, deletumve repertum, nullius est momenti.
- 65 Libertatis legatum casu præsumitur deletum: etiamque testamento cancellato valet.
- 66 Libertatis legatum, nullo etiam in testamento existente hærede, sustinetur.
- In aliis contra, & num. seq. ubi & quid hodie.
- 68 Hereditate non adita an legata pia, aut libertas communi jure, Regiove debeantur.
- 69 Hereditate adita, libertas data, etsi qui eam adroit, ab illa per in integrum restitutionem absteat sustinetur.
- 70 Alienatione voluntaria, aut involuntaria, rei legata adeo legatum extinguitur, ut neque in legantis dominium reversa, convalescat.
- Libertatis favore limitatur. num. seq.
- 72 Tacita libertatis datio, expresso de servo legato facto prævalet.
- 73 Paribus suffragiis pro libertate, proque servitute existentibus libertati faventia præstant.
- 74 In aliis inter iudices ordinarios, quæ reis favent, prævalent.
- 75 Inter delegatos, à delegantis auctoritate pendet.
- 76 Hodie cum Regii Senatores discordant, paresque in suffragiis existunt, quis servandus ordo sit? remis.
- 77 Nobiles pro debito civili in carcerem detrudi nequeunt. Velasco de Priv. Paup. Tom. II.
- 78 Neque huic renuntiare privilegio possunt.
- 79 Nobilis ad redemptionis suæ pretium obligatus, nec solvens, in vincula detrudi, & in eis quoad solvat, detineri potest.
- 80 Non quemadmodum viri, feminae pro debitis creditoribus addicuntur.
- 81 Limitatur si ex sui redemptione debitum procedat.
- 82 Communi jure bonis cedens, pro debito civili carcerem vitat.
- 83 Secus atque etiam de jure civili, si debitum ex redemptione procedat.
- Qualiterque tunc ad satisfactionem compellatur debitor.
- 84 Victus & vestitus præstitus ab hostibus captis repeti non potest.
- 85 Cæteris, legis, vel hominis dispositione ad alimenta non adstrictis pro eis repetitio datur.
- 86 Pro libertate redemptioneque filii à parentibus impensum, repetitio, aut in legitimam imputatio denegatur. Et quid si animo repetendi parens expendisse profiteatur. numero 88.
- Et quid in fratre, pro fratris redemptione expendente. num. 87.
- 89 Ante litem contestatam testes recipi nequeunt. Limita num. seq. in liberali causa.
- 91 Minutam solutionem creditor recipere non tenetur.
- 92 Pro libertate, ejusque favore tenetur.
- 93 Servus pignori obligatus à debitore, creditore sciente, & tacente manumissus liber efficitur, pignorisque remissio à creditore facta censetur.
- 94 In aliis contra, cum in præjudicialibus pro consentiente non habetur tacens, & nam. seq.
- 96 Morte mandantis finitur mandatum.
- 97 Libertatis favore non finitur.
- 98 Talearam, pedagiorumve impositio exosa, jureque damnata.
- 99 Libertatis, redemptionisve causa licita, & permissa, pro Principe, dominove etiam inferiore redimendo. & num. 101.
- 100 Ad Principis redemptionem, contributionemque ad eam faciendam, nobiles compelluntur.
- 102 Collectandi jus est de regalibus nec alii quam Imperatori, aut Regi superiorem non recognoscenti competit. remis.
- 103 Invito beneficium dari, jus & ratio juri adhaerens vetant.
- 104 Pro captivi redemptione ipsiusmet bona (eo etiam renuente) distrabere tertio licet, cogiturque in id gestum ratum habere redemptus; conferturque in invitum libertas.
- 105 Pro libertate penitus extraneo agere licet.
- 106 Interesse cessante repellitur agens.
- 107 Ex filii, vel consanguinei nominatione, nec filiatio, nec consanguinitas probatur.
- 108 Ex nominatione filii, de servo à domino facta, se non filii jura, libertas, tamen eidem competit.
- 109 Conjunctiva dictio libertatis favore naturam suam perdit, nec conjungit.
- 110 Pro libertate præstanda, hæres nominatus suspectam etiam adire compellitur hereditatem.
- 111 Liberas directe relicta, quæ ideo subtili jure, inutilis foret, ad fideicommissariam trahitur.
- 112 Conditione deficiente sub qua legatum relictum est, legatum deficit; non vero libertatis legatum.
- 113 Legatum rei alienæ, quam testator suam esse putabat, inutile est.
- 114 Libertatis legatum, ei quoque servo, quem suum esse arbitratur testator factum valet, illumque redimere, & manumittere tenetur hæres.
- 115 Generalia, adulatoria, & jactantia verba libertatis favore probant, & obligant. In aliis secus. & num. seq.
- 119 De pecudibus, vel armentis pro captivorum redemptione

redemptione dandis *pedagium*, aut *gabelam solui* lex regia vetat.

120 Captivos pariter qui servitutem evasere, pro redemptionis pecunia, aliave causa, ab eadem exactioe liberat.

121 Dominus servi Mauri, ad Christiani captivi redemptionem illum vendere cogitur. Et quo pretio? Ad idemque Mauri in publica subhastatione venditi, retractum concedit.

122 Officia publica consumptioni obnoxia, quae captivi tenebant, non extinguuntur, possuntque illa captivi renuntiare.

Servorum praecipuam Diis curam esse, arbitrantur Etnici: eximiosque viros, potestatis, & Philosophiae Principes recensens Macrobius prodit.

Q U A E S T. XVI.

AD Captivum gradatim devenimus, quem non solum flenda fors † miserum reddit: sed miserabilium personarum favorum, penè incapacem. Primum, etsi confirmatione non egeat: aliqualem tamen ornatum, antequam ad secundum fiat transitus, exposcit. Miserae captivi conditionem sic dolenter Innocent. text. de human. condition. vilit. lib. 1. cap. 15. depingit; *Angariis fatigatur, plagis affigitur, opibus spoliatur, quod si non habet, habere compellitur: & si habet, cogitur non habere. culpa domini, servi poena, culpa servi, domini praeda servus cogitur pati, & nemo finitur compati: dolore compellitur, & nemo dolere permittitur. Sic ipse non suus est, ut nemo sit sibi.* Convenit Senec. epist. 47. *Infelicibus servis (ait) movere labia nec hoc quidem ut loquentur, licet.* Summo ideo jure Alphonsus Rex (Sapiens nominatus) in l. 1. titul. 29. part. 2. in fin. dicit: *Onde, por todas estas razones, è otras muchas que sufren son llamados conderecho, Captivos: porque esta es la mayor mal andança que los omes pueden aver en este mundo.* Idque illud satis ostendit, quia caetera hominibus contingentia adversa, infirmitates, langores, aegestas, fames, calamitatumque reliquarum congeries, cum humana conditione affinitatem contraxere; eis si quidem obnoxii vitam recipimus, Job. 5. capite: *servitus autem † ab humana conditione dissentit.* Hoc namque unum libertatis bonum ilibatum nobis natura reliquit: cujus adversus immutabilem legem, gentium pravitas mutationem induxit, & datam à natura libertatem sustulit, dominioque exemptam (Natura reluctante) alieno subjecit, teste Florentino in l. 4. §. 1. D. de stat. homin. & Justin. Imperatore, in §. Servitus, inst. de jure personar. exornatque eruditissimus Praeses Didac. Covar. in relect. Acap. Peccatum, de regul. jur. lib. 6. part. 3. §. 11. num. 2. quibus Senecam adjice epist. 32. dicentem: *Quid est eques Romanus, aut libertinus, aut servus? nomina ex ambitione, aut ex injuria nata.* Merito inde Innocent. dicto capite 15. exclamat: *O extrema conditio servitutis Natura liberos genuit: sed fortuna servos constituit.* Quid enim miserius, quam libertate carere; & vitam habere precariam: *Nam ita iniquè comparatum est, ut fors invida jus corporis non illi qui ipsum possidet, sed ei qui est mercatus, concesserit.* Veluti Aristoph. in Plut. act. 1. inquit. In servos enim † antiquiores leges, vitae necisque dominis potestatem fecerant, Imperatore Justiniano referente, in §. 1. §. fin. inst. de his qui sunt sui, vel alieni jur.

Apud multas quoque nationes, cum Deos placatos esse volebant, * Captivos immolare solitum Alexand. ab Alexand. dier. genial. lib. 6. c. 26. sic prodit: *Blemnia, Cymbri, Galli, Druidae, & Germani statis diebus humanis litant hostiis, & cruore captivorum adolent aras.*

Neque mors adhuc (ultimum licet terribilium sit)

& ejus cum servitute comparatio * (quam formant l. servitutem, 209. D. de regul. jur. l. Interdicit, 59. in fin. D. de condit. & demonstr. leg. cum hic status, 32. §. Si donator, D. de donation. inter vir. & uxor. l. 3. in fin. D. capit. diminut. auth. de nupt. paragrapho Si verò coll. 4. & ex professo Jodoc. Dambouder. in tract. parium, aut similitum, verb. Servitus mors) sat miseram Captivorum exprimit conditionem. Cum miseris * mors sit solatium, vita supplicium, ut eleganter in l. Quisquis, §. §. Filii verò, C. ad leg. Jul. Majest. Justinianus inquit. Et in specie, potiore captivitate mortem Regia lex 1. titul. 29. dict. part. 2. dixit: *Metiendoles à tales servicios; que quieran ante la muerte, que la vida.* Ejusdem extitit voti Seneca epist. 26. ad fin. inquit: *Qui mori dicit, servire dedit.* Cicero Philip. 2. *Servitus, postremum malorum omnium, non modo bello, sed morte etiam repellendum.* Et 10. *Mors est servitute potior.* Et Offic. 1. *Mors servituti, turpitudinique anteponenda est.* & Salust. in Catilin. *Nemo bonus libertatem nisi cum anima, amittit.* Quod adeo verum est, ut si cui adimere vitam liceat; * libertatem non liceat. Celebre est Constantini Imperatoris testimonium, in l. fin. C. de patr. potest. his verbis praestitum: *Libertati à majoribus tantum impensum est, ut patribus quibus jus vitae in liberos, necisque potestas olim erat permessa:) libertatem eripere non liceret.*

Pro mortuis ideo, * imò pro nullis, quoad jus civile servos Jura habent, in l. Quod attinet, 32. D. de regul. jur. in l. 1. D. de jure deliber. in l. 3. in fin. D. de capit. dimin. in §. Servus autem, inst. eod. titul. in l. Nec servus, 41. D. de pecul. in l. Stipulatio ista, 38. §. Hac quoque stipulatio, D. de verbor. oblig. in l. Qui testamento, 20. §. Servus quoque, D. qui testam. facer. poss. in l. Nullo modo, 7. D. ad leg. Cornel. de fals.

Quae efficiunt quidem, ut quamvis miserabilium † primum Captivi locum occupent, ut tenent Butr. in cap. Significantibus, num. 22. de offic. deleg. Jacob. Menoch. de arbitrar. lib. 2. cent. 1. casu 66. num. 17. Petr. Gregor. in pralud. jur. lib. 5. cap. 6. superiora monstrant, & l. Fœdissima, 7. C. de postlinin. revers. & ibi Accurs. verb. Ex necessitate, & proem. titul. 29. part. 2. quod ait: *Naturalmente se deven los omes doler de su ley quando caen en captivo en poder de los enemigos: in eo miserabiliores, quod vivi existant ad labores; ad commoda, & ea, quae ad jus civile pertinent, mortui.* Quod secundum in principio propositum operatur; ne scilicet captivis, * quemadmodum caeteris miseris, legis nostrae unica privilegium, favorique Principis eligendi, aptarive possit. Cum nec pro bonis agere, quippe qui nulla habeant. Ipse enim servus, † qui in potestate alterius est, nihil suum habere potest. Verba sunt Justiniani; in §. Item vobis, inst. per quas person. nob. acquir. & alter in Aesopi fabulis.

Servus habet, nec se, nec sua.

Neque pro injuria agit * si quidem (ut ille quisquis est, ait:)

In miseri vita, nulla contumelia est.

Servisque (hac quoque ratione, superiori quod pro mortuis habeantur, adjecta) injuria fieri non dicitur, saltem si levis; namque si atrox, domino, cui vivit, & fieri, & actionem pro ea vindicanda, competere, Justin. Imperator, in §. Servus autem, inst. de injur. sic decrevit: *Servis autem ipsis quidem, nulla injuria fieri intelligitur: sed dominis per eos fieri videtur: non tamen iisdem modis, quibus etiam per liberos, & uxores; sed ita cum quid atrocius commissum fuerit, & quod aperte ad contumeliam domini respicit: veluti si quis alienum*

alienum servum atrociter verberaverit: & in hunc sanè casum actio proponitur. At si quis servo convitiium fecerit, vel pugno eum percusserit; nulla in eum actio domino competit. Et si enim injurias servi sentiant, + quin impatientius, & magis ægrè ferant ut probat Aul. Gel. noct. Atticar. lib. 10. cap. 3. quippe qui non sensum cum libertate perdidit: ut enim Senec. de benefic. lib. 3. cap. 10. Errat si quis existimat servitutem in totum hominem descendere: pars melius ejus excepta est. Corpora obnoxia sunt, & adscripta dominis: mens quidem sui juris. Quæ adeò libera, & vaga est, ut ne ab hoc quidem carcere cui inclusa est, teneri queat, quo minus impetu suo utatur. Quoad civilem tamen observationem, nec sentire judicantur; neque actio pro injuria conceditur ipsis, ut ex Ulpiani quoque verbis colligitur, in l. Apud Labeonem, 15. §. Prætor ait, 1. & §. seq. D. de injur. quæ sunt: Si quis sic fecit injuriam servo, ut domino faceret: judico dominum injuriam agere posse suo nomine. Si vero non ad sugillationem domini id fecit: ipsi servo facta injuria inulta à Prætorè relinqui non debet, maxime si verberibus, vel questionibus affligeret. Hoc enim servum sentire, palam est.

Pro injuria itaque domini contemplatione servo illata, actionem ipsi domino + Ulpianus concedit: ipsiusmet servi respectu (et si naturaliter injuriam sentiat) denegat, Prætoris curæ vindicta demandata, cui incumbit, inultum maleficium non relinquere. Eoque modo loquuntur, & intelligendi sunt text. in l. 2. D. de his qui sunt sui, vel alien. jur. & in §. fin. ad fin. instit. eod. tit. ut & notat, intelligitque Accurs. in relato §. Si quis sic fecit, verb. Sentire. & in d. §. Servis autem, verb. Nulla injuria.

Cum igitur, nec pro civili, nec criminali causa agere servo aut captivo liceat: inepta reputari proposita quæstio posset. Sat tamen apta, si ad eum casum se nostra convertat oratio, + cum vel pro libertate servus agit, ad eamque proclamatur, seu pro aliis apud suos, procuratoris, curatorisve ministerio conveniat, vel conveniatur ipse.

16 Possè autem ad libertatem servum proclamare, proque illa obtinenda, in judicio contendere, quemadmodum in dubium est, l. Liberis, 7. & tot. tit. D. & C. de liber. caus. l. Vix certis (aliàs) incertis, 53. D. de judic. l. 8. tit. 2. par. 3. prosequimurque latius infra: sic + legis nostræ unicæ, C. quando Imper. inter pupil. & vid. favore uti, dominumque, vel adversorium ad Principem in prima causæ discussione trahere posse; misera in captivitate existentis conditione, pietatisque prætextu. Ita in eo quoque, qui in libertatis possessione existens, * ad servitutem revocatur, iisdem rationibus (non tam eleganter, quam verè) Francisc. Carrasc. in tractat. de casib. Curia, numero 62. his sanè verbis profitetur: Ex quibus deducitur, duodecimus casus Curia: scilicet in causa libertatis, quam intenderit in possessione servitutis constitutus: vel si sit reus in possessione libertatis, potest petere, ut in Senatu Regio intentetur, & ad eum remittatur: quia est, & reputatur causa libertatis, & habetur ut pia. Et ex prædicta ratione miserationis: quia miserabilis ille, qui ex servitute ad libertatem proclamatur; vel cum sit pro libero existimatus; ad servitutum redigi petatur: erit qualibet causa libertatis, Curia, sive agendo, sive defendendo ex parte proclamantis ad libertatem, vel proclamantis ad servitutem.

19 Quod cum causæ solum magnitudini, + gravitati dederit lex Regia 4. tit. 1. lib. 3. novæ Reg. collect. verbis illis: Salvo si el caso fuere de grande Velasco Priv. de Parp. Tom. II,

importancia: libertati, à fortiori concessum, sequitur, & quia nullus alius tantæ magnitudinis, & existimationis; comparationem + si quidem libertas non admittet, inæstimabilis, cunctisque longè pretiosior rebus teste Paulo (si testibus natura eget) in l. Libertas, 107. & Ulpiano, in l. Non est singulis, 137. §. Infinita, D. de regul. jur. Justin. in §. fin. instit. quib. ex caus. manumis. non lic. l. 18. proæm. dict. tit. 29. part. 2. & l. 8. in princip. tit. 22. part. 4. & illo, quisquis est, qui Æsopi fabulas carminibus concinavit, in fabula de cane, & lupo:

Libertas per dulce bonum, dona cætera concedit.
& inferius.

Non benè pro toto libertas venditur auro.
Hoc cæleste bonum præterit orbis opes.

20 & quia omnibus rebus + favorabilior est, ut Cajus prædicat, in l. Libertas, 165. D. de regul. jur. & l. 4. tit. 5. part. 3. in fin. ibidemque Gregor. Lop. glos. 7.

Cum vero non pro libertate, sed circa res in propria captivi patria existentes, sive jus illius conservandum, lis vertitur, an per procuratorem, vel curatorem agere, se vel defendere possit; hosque legis nostræ unicæ? captivi nomine remedio uti? differendum.

21 Distingendumque videtur: num ante captivitatem procuratorem captivus nominarit: an in captivitate constituat. Primo enim casu, * procuratorem ante captivitatem designatum, & agere, & conveniri captivi nomine posse, de calumniaque jurare (Bartoli autoritate, in l. 2. C. ubi in rem act. Panormit, in cap. Catorum, num. 7. Socin. consil. 26. lib. 2. & Menochii de arbitrar. lib. 2. cent. 2. casu 150. num. 17.) Profitetur Paz in praxi, 1. part. tom. 1. part. 3. num. 7. pag. mihi 83. Qua quidem vera assertione existente procuratorem tunc legis nostræ unicæ, forique privilegio captivi nomine uti posse, haud ullus dubitavit, cum ipse captivus agere videatur, ex vulgari regula captivis Qui per alium, 71. de regul. jur. lib. 6. multis aliis à Nobis confirmata in Axiomatib. jur. lit. F. n. 3. cum & pupillo, cuius nomine tutor in judicio experitur, id quoque lex concedit.

22 Sed tamen hæc eadem ratio procuratorem hunc agere, aut conveniri non posse, dicat, cum neque per alium * facere possit, qui per se nequit, l. Neque per se, C. de hered. instit. cum adductis itidem à Nobis in dict. Axiomat. jur. ead. lit. F. n. 7.

23 Item, cum mortui vicem in servitute, aut captivitate existens, sustineat: per captivitatem, * & servitutem mandatum finiri, quemadmodum per mortem finitur, juxta vulgare Axioma, à Nobis quoque formatum in nostris, lit. M. n. 36. pariter dicendum sequitur, à morte quippè civili, * ad naturalem, & è contra, procedente argumento, ut infinitis propè confirmamus ibid. lit. A. n. 483. Eandemque sententiam Ulpiani responsum probat, in l. Si arrogati, 14. D. de tutel. pupilli captivitate, tutelam finiri dicentis. Et in specie, domini captivitate mandatum finitum, aut revocatum videri, aliis citatis, asserit Joseph. Mascard, de probationib. conclusion. 1016. n. 12. Ubi pariter non hac solum, sed alia + status mutatione extingui mandatum affirmat, sequaces referens, quibus idem referens, quibus idem tenentem addo Alexand. Trentacinq. variar. resol. l. 2. tit. de procuratorib. resol. 10. n. 2. Africani decisione fultum, in l. Ejus qui in provincia, 41. D. de reb. credit. Probatque apertius Pauli responsum, in l. Si quis alicui, 48. D. de acquirend. heredit. per quem ita dicunt Stracca de decoct. part. 3. n. 53. Nicol. Moz. de contractib. tit. de mandato, versic. Quo modo annulletur, vel finiatur mandat. n. 8. & Favi. de Anna, cons. 82. n. 12.

271 Nisi primò respondeas: † non semper, & indistinctè dicta legis Neque per alium, veram esse regulam, sæpè fallacem, ut dict. lit. F. n. 8. limitamus eandem, & ex pupillari casu jam adducto colligitur.

28 Similiter secundò: non perpetuò argumentum de civili, ad naturalem mortem propositum, urgere, nisi in casibus à jure expressis, ex celebri Pauli responsio, in l. Statius Florus, 48. §. Cornelio, D. de jure Fisc. & probat Menoch. de arbitr. d. l. 2. c. 27. n. 14. notamusque dict. n. 483.

291 Tertio, † vel in mandatario, cujus conditio mutata erat (cujusque status mutatione mandati revocationem, extinctionemque induci; multis dict. conclusio. 1016. n. 13. Mascard. firmat, & Favi. de Anna, dict. consil. 82. n. 11.) non in mandante dictam l. Ejus qui in provincia, Loqui, cui tamen responsioni se opponit dicta legis. Si quis alicui, decisio, Mozzius, & Favi de Anna dict. loco, n. 13. assertio, cujuslibet status mutationem mandantis, vel mandatarii ad mandati extinctionem sufficientem contententium, vel non tam mandatarii status mutatione; quam mandantis morte (ut textus, in dict. l. Ejus qui proponit) mandatum ibidem expirasse. Licet idem alia status mutatione interveniente putent rationis paritate Favi de Anna dict. loco n. 12. ex dict. l. Si quis alicui in favore loquente.

Sed ut non firmas, scrupulovè carentes hasce adjicimus solutiones: sic nec relatorum n. 22. judicium penitus improbandum censemus.

Secundo autem casu, cum in captivitate existens procuratorem constituit, nullius hujuscemodi mandatum esse momenti, nec procuratorem constituere captivum posse; & superiora probant; & apertè decernit Ulpian. in l. Ab hostibus, 15. D. ex quib. caus. major. Ab hostibus autem captis (inquit) postliminio reversis succurritur, aut ibi mortuis, quia nec procuratorem habere possunt: cum aliis supra scriptis etiam per procuratorem possit subveniri, præter eos, qui in servitute detinentur, cui & lex 2. tit. 5. part. 3. convenit: Todo ome que fuere mayor de veynte y cinco años. è que no est uvriere en poder de otro, assi como de su padre, o de su guardador. è fuere libre, è en su memoria, puede fazer personero. Cujus quidem procuratoris constitutionem, etiam ei, qui ad libertatem proclamatur, interdicit l. 1. C. de assertion. tollend. Regia lege 4. dict. tit. 5. part. 3. sic confirmata: Mas el que andoniesse por siervo, è est oviesse so poderio de otro; maguer quisiesse mover pleyto a aquel que lo tiene en su poder, para salir de servidumbre, diziendo que era libre: en tal caso como este, dezimas: que como quier que podria razonar por si mismo: non podria dar a otro por su personero. Quam tamen dispositionem ad eam solam speciem in qua loquitur (cum de servitute ad libertatem quis profilit) restringat Glos. in ead. l. 1. C. de assert. toll. verb. Penitus, cumque de statu controversia est, liberalique causa agitur: in aliis enim procuratorem servum habere, & constituere posse, dicit ex l. Servum quoque. 33. §. 1. ubi pariter repetit, verb. servituis, in fin.) & in l. Non solum, 39. §. Si status, D. de procurator. Cui auxiliatur (repugnantibus licet superioribus) l. 6. tit. 29. part. 2. Quæ tametsi Captivum testari non posse dicat) legis Ejus qui, D. de testam. & §. fin. institut. quib. non est permis. facere test. dispositioni conformis: procuratorem tamen designare, mandatumvè de ipsiusmet bonis disponendi, dare posse, à mandatarioque, vel procuratore gesta tenere, in hæc verba statuit: Valer non deve testamento, nin manda que fiziesse los omes demientra que yoguieren en Captivo. E esto, por quanto yazian en poder de los enemigos, è eran sus siervos. E por ende testamento, nin manda que fagan, nin otra cosa, non deve valer. Ac post pauca: Quidè per todas estas razones sobredichas, mandaron

los Antiguos que no valiesse ninguna cosa que fiziesse mientras yoguieren en captivo. Fueras ende en dos maneras: quarum primam, ex dominorum facultate, & permissione subdit: inde prosequens: La segunda razon, es quando ellos no pudiesse fazer su testamento libremente, assi como sobredicho es: è embiassen a dezir a sus parientes, con alguno en quien se fiasse, como fiziesse dello, vendiendolo, o empenandolo, o para sacar a ellos de captivo, o para cumplir sus deudas, o sus mandas.

Quibus quidem casibus, legitimè procuratorem, vel mandatarium Captivi nomine judicium expertum, fori privilegio uti legisque nostræ unice favore, indubium est. Quod cum in verè servis, eorumque procuratoribus, vel mandataris procedat: multo fortius in Christianis à Turcis, vel Sarracenis captis: quos verè * servos non esse, propter injustum bellum ab infidelibus inditum, defendit Covarruvias in relect. c. Peccatum, de regul. jur. lib. 6. part. 3. §. 11. n. 6. Ideoque Romanorum leges de servis loquentes, de Christianis à Turcis, vel Sarracenis captis intelligendas non esse, neque in eis servandas; favoribus autem servis concessis, eosdem prosequendos, profitetur Alvar. Valasc. consil. 30. n. 9. & seq. nonque ut à bellantibus justè, sed à prædonibus captos censerent.

A prædonibus autem captos, * servos non effici, liberosque permanere, Paulus notat, in l. Polimini, 19. §. A piratis, D. de captiv. & postlimin. revers. hosque testamentum facere posse, Martianus, in l. Qui à latronibus, 13. D. de testam. Ex quo, & actus quoslibet, ut liberos, Christianos captos posse, & mandatum ab illis in eo statum præstitum, firmitatem habere, infert, asseritque Valasc. dict. loco.

Si vero Captivus rerum suarum procuratorem * (qui constitui potest Ulpiano auctore, in l. 1. §. 1. D. de procuratorib. (constitutum non reliquisset) vera opinione existente relatorum n. 22. (vel post captivitatem non designasset (juxta proximè dicta) ejus bonis curatorem dandum, jura decernunt, in dict. l. Ab hostibus, 15. §. 1. D. ex quib. caus. major. l. 3. C. de postlimin. revers. l. Muto, §. ultim. D. de tutel. l. 4. tit. 29. part. 2. l. 12. tit. 2. part. 3. Eidemque res captivi defendenti, legis nostræ unice, C. quando Imperat. inter pupil. & vid. privilegium (ut procuratori) competet. Quin captivo reverso, † eodem jure, in causis cœptis, ejus nomine curatorem bonis datum uti posse, & supra quæstion. 3. n. 10. dicta monstrant? & Ulpianus, in dict. l. Ab hostibus, §. 1. sic: Ego autem, etiam nomine ejus, qui in hostium potestate est, si curator (ut plerumque fit) fuerit bonis constitutus; auxilium competere existimo. Ubi & Accurs. verb. Existimo, captivo quoque reverso, concessum auxilium, ejus bonis curatori dato, competere notat.

Quod si alios † velit curator bonis datus convenire, actionesque adversus eos curæ sibi injunctæ ratione movere, non idem utique, diversum potius videtur asserendum: cum non eadem provocatio, quæ defensionis in curatore bonis dato ratio extet. Ea siquidem (post longam Doctorum controversiam) resolutio prævaluerit: † actiones tantum tempore perituras, non etiam aliàs, curatorem hunc bonis datum posse movere, ex l. Creditor, 14. D. de bon. auctorit. judic. possid. & ibi Bart. & Alberic. advertitque, citatis aliis, Bacz. de decim. tutor. cap. 16. n. 15. eosque sequutus Gutier. de tutel. 3. part. capit. 17. n. 8. quam receptiorem opinionem (post Azon. Angel. & Alexand. testantur Menoch. de arbitrar. lib. 2. centur. 2. casu 15. numero 31. quando saltem grave æs alienum, vel non magna immineret necessitas, creditoresvè instarent. In eamque Pomponii sententia movet,

in l. Si quis instituat, 23. §. Sed si sub conditione, D. de heredit. insti. & Pauli, in l. 1. D. de curat. bon. dand. cum ad custodiam tantum, non ad plenam administrationem is datus censetur, ut Hermogenianus respondit, in l. Inter bonorum, 49. D. de administr. & periculis. tutor. differentiam pariter curatorem ita designans: Inter bonorum, ventrisque curatorem, & inter curatorem furiosi, itemque prodigi, pupillive. magna est differentia: quippe cum istis quidem plena rerum administratio: duobus autem superioribus, sola custodia, & rerum, qua deterioris futura sunt venditio committatur. Gravi igitur ære alieno, necessitate vè imminente, cum alios laceſcere curator bonis datus possit: Captivi quoque nomine † (cujus juribus utitur) adversus ejus debitores legis nostræ unicæ favore, & dispositione se munire, eosque ad Principem in causæ prima cognitione trahere; in dictorum consequentiam descendit.

Simulque, necessitate prædicta deficiente, † & actiones movendi (praxi licet non omnino consentiente) facultatem curatori bonis dato denegari, & fori captivi nomine privilegium. Cum & Captivorum jura illæsa conservent leges, & tempore pateant nullo. Impedito siquidem agere tempus non curat, l. 1. §. fin. C. de annal. except. l. 1. in fin. C. de bon. qua liber. l. In rebus, 30. §. Omnis, C. de jure dot. cum cæteris congestis à Nobis in Axiomatib. jur. l. n. 22. Et Captivo in specie providerit (antiquarum simul memor) l. 5. tit. 29. dict. part. 2. cujus est initium: Tiempo tovieron por bien los antiguos, que no passasse a daño de aquellos que yoguier en en Captivo, porque perdiessen sus bienes, e los derechos que oviesſen de aver. E por ende ninguno non los puede ganar mientras ellos assi y oguieren, maguer alguno dellos fuiesſe tenedor, quanto tiempo quier. Quæ item captivo quoque libertatem adepti † ad propriosque lares reverso, à triduo adventus sui, quadriennium ad bonorum recuperationem concedit. Subdit enim: si el Captivo despues que saliesse de la prision fallasse alguna de sus cosas en poderio de otro, que dixesse que la avia ganado por tiempo: bien la podria demandar fasta quatro años, è everla por derecho. E estos años se deven començar a contar del dia tercero que llegassen a sus casas, fasta en quatro años acabados.

Alia propè infinita in libertatis (quippe quæ omnibus rebus favorabilior sit) Captivorumque favorem jura decernunt. Ne idèd in infinitum quoque sermonem dilabamur, & remissione utemur in multis; & utiliora; ac frequentiora in medium proferemus: felici ad id in primis compendio utentes: ex latè jam questione octava in Ecclesiæ, piarumque causarum, favorem cumulatis, ubi unam hanc rationem ad prolixum sermonis (necessarii licet) excusationem, inter aliàs, quod cæteris consimilibus in ea dicta prodesſent, reddidisse meminimus. Libertati verò Ecclesiæ, & piarum causarum privilegia (disparitate non existente rationis) accommodari, & ibidem sæpè notata monstrant, & firma assertio, quæ libertatem, ejusque causam † inter pias reponit, earumque favoribus potiri dictat, quam constituunt Andr. Tiraq. de pia caus. in princip. Joan. Mar. Novar. in praxi elect. & variat. fori, sect. 1. q. 35. n. 1. Sfort. Odd. de restit. in integr. q. 55. n. 31. De libertateque ad pias causas, & è contra, argumentum valere, multis comprobamus in Axiomatib. jur. lit. A. n. 453.

Minorum † pariter favori comparari, imò præferri, asserit Castrenſ. in l. 3. C. si adversus libert. sequiturque Sfort. Odd. dict. num. 25. vers. Et ratio est. Ideo neque adversus libertatem à se concessam † restitui minorem, decernunt l. 1. 2. 3. & fin. C. si advers. libert. l. Si ex causa, 10. §. fin. D. de minor. ubi remedium hac in specie, ita minori Ulpianus denegavit; ut neque à Prætorè subveniri ulla ratione

posse, hunc in modum prædicet: Adversus libertatem minori quoque à Prætorè succurri, impossibile est, repetitque in l. Eleganter, 7. D. de dol. consentiant Paulus in l. Minor se in id, 50. §. 1. eod. tit. D. de minor. & Martian. in l. Illud, 2. in ordine, 9. D. de appal. & relat. Illud sciendum est (ait) neque pupillum, neque Rempubicam, cum pro libertate judicatur; in integrum restitui posse. Præstat hujus rei ad longum rationes, materiamque prosequitur Sfort. Odd. de restit. in integr. part. 2. d. q. 55. n. 25. & seqq. ampliaciones, limitationes, & intellectus à n. 34. assignans.

Sic neque adversus promissionem, † aut donationem à minore factam, restitutionem concedi, tradunt Bald. Novel. in tract. de dote, part. 6. special. 63. n. 2. Sfort. Odd. d. 2. p. q. 58. art. 3. num. 27. Mier. de majorat. 4. p. q. 1. n. 7.

Posteque minorem, ut à captivitate conjunctum redimat, † bona sua alienare (ex authentic. Si captivi, C. de posslimin. revers. asseruere idem Novel. dict. tract. special. 61. Greg. Lop. in l. 18. tit. 16. part. 6. verb. Derecho, Palac. Rub. in reper. cap. Per vestras, de denation. inter vir. & uxor. §. 26. n. 4. Mier. d. loco, num. 5. Idem num. 9. affirmans, etsi non tatoris * auctoritas adsit, dispositionemque legis 22. tit. 11. lib. 5. novæ Reg. collect. hoc in casu, in minore, & filiofamilias restringens. Quam pariter limitationem † recipiunt l. 13. tit. 20. lib. 3. Fori leg. l. 55. Taur. & l. 2. tit. 3. lib. 5. novæ Reg. collect. contra-

here mulieri absque mariti licentia prohibentes, ut (cum Tiraquel. de legib. connubial. glos. 8. De son marit, quæst. 35. num. 282.) observat Mier. d. quæst. 1. limit. 4. n. 2. Valereque tunc à muliere contractum gestum, judicis etiam non interveniente decreto (quod in aliis absente marito, lex 59. Taur. desiderat) pietas exigit, necessitas requirit, præsumptus mariti consensus suadet. Pietatem id exigere, ex se, & superioribus patet. Ad pios autem actus, † etiam sine mariti, judicisvè consensu, contrahere uxorem posse, defendit Roderic. Suar. in repetit. 4. legis 13. tit. 20. de las dendas. l. 3. Fori leg. præcipue à num. 3. cum seqq. Quod in dispositionibus ad pias causas, † jurisgentium solemnitates servare, sit satis ex cap. Relatum, de testam. aliisque ab eo citatis.

Necessitas in eo casu tanta, ut si-cum possit, * maritum uxor non redimat (tanquam in sociale matrimonii fœdus turpiter committentem) indignam se hæreditate mariti reddat, juxta Martiani placitum, in l. 3. & Hermogeniani in l. Ei qui, 21. D. de his quib. ut indign. Imperatoris Justinian. in authent. ut cum de appell. cognos. §. Si unum ex prædictis, coll. 8. & Accurs. in l. Si ab hostibus, 11. §. Si vir uxorem, verb. Lucrifacere, D. solut. matrim. Guil. Benedict. in reper. c. Raymuntius, verb. Et uxorem nomine Adelasiam, num. 821. & seqq. pag. mihi 135. Quam quidem dispositionem, ad quoslibet extendit conjunctos, Regia l. 6. tit. 7. part. 6. vers. la que diximos.

Eoque necessariæ alienationis prætextu, Ecclesiæ bona, † restitutioni, vel fideicommissio subjecta, pro captivorum redemptione alienari, & distrahi posse, jam privileg. pauper. quæst. 22. n. 41. & seqq. diximus. Necessariamque alienationem, ejusvè causa, contractum, † sine mariti, judicisvè licentia celebrare posse, tradunt Cifontan. in d. l. 55. Taur. (ita ejus limitans dispositionem) q. 5. Azebed. in l. 2. n. 81. limit. 1. Burg. de Paz in proæm. leg. Taur. n. 305. & 306.

Præsumptum mariti consensum ab argumentis petere, inane profus, ac puerile cum in quolibet actu sibi utili † non etiam magnitudinis hujus consensus quis accommodare videatur, ex adductis à Nobis in Axiomat. jur. lit. T. n. 3.

Præsumpto verò mariti consensu interveniente, † contrahere uxori, absque ejus, aut judicis licentia, esse

concessum, probant dicta ab Anton. Gomez in eadem l. 55. n. 3. 4. & 7.

56 Præterquam, quod absente in longinquo * marito, cujus haberi consensus nequit, si ejus ab statuto (ut à lege nostra) desideretur consensus absque eo contrahere uxorem posse, intelligendumque statutum, aut legem *Si præsens sit maritus*, aut illius haberi consensus possit; autoritate Baldi *consil. 488. incip. sequens quæstio, libro 1. consil. 394. Statuto commun. Papiæ, lib. 5. notat Aym. Cravet. consil. 12. n. quarto libro 1.*

57 Pro libertate quoque, aut pia causa fidejubendo mulierem, * nequaquam Vellejano juvari, profitentur Gallet. in *Margarit. cas. conscient. liter. M. versic. mulier. juvatur*, & Joan. Mar. Navar. *hoc eodem tractat. de privileg. 110.*

58 Per fraudem item † datam non impediri libertatem, nisi & fraudandi animus, & damnum pariter adsint. *Justinian. Imperator respondit in §. In fraudem, instit. quib. ex caus. manumitt. non licet*, & prosequitur Sfort. *Odd. de restitut. in integr. 1. part. quæstion. 3. nu. 8. versic. Secundo facit, & num. 12.* Hæreditatemque restituere jussus, si ut futurum successorem * fraudet, eum libertate donavit: firma quidem libertas, sui favore, manet, ejus vero qui libertatem dedit hæredes ad servi æstimationem fideicommissario esse adstrictos *Julianus edixit in l. quidam ita, §. 2. §. fin. D. ad S. C. Trebellian. à minore*

59 reque * libertates concessas (cui ætatis prætextu abstinendi jus est) abstinendo, firmas remanere, *Papinianus respondit in l. si mulier, 32. Digestis de minor.*

61 Semel etiam data libertas † neque ex falsa causa retractari valet, †. *semel instit. quib. ex caus. manum. non lic. Sfort. Odd. dict. tract. part. 2. quæst. 55. n. 25.*

62 Proque redimendis captivis datum † neque ingratiitudinis prætextu revocari posse, tradunt Franc. Rip. in l. fin. C. de sacros. Eccles. n. 172. & Marc. Anton. Genuens. in *practicabil. Ecclesiastic. quæst. n. 4.*

63 Cum per ingratiitudinem † donationem revocari, nemo non sciat, & prosequimur, *de privileg. pauper. part. 1. quæst. 42. n. 10.*

64 Testamentum, aut relictum, in eo legatum, cancellatum, † deletumvè repertum, nullius esse momenti, consultoque deletum præsumi (cum *Bart. Alexand. Jas. Laufranc. Castrens. Paris. Albens. Person. & aliis*) testatur *Joseph. Mascard. de probation. tom. 1. conclus. 257. n. 1.* Libertatis † vero legatum, casu præsumi deletum, vel etiam testamento cancellato, valere, probat, *leg. 3. D. de his, que in testam. del. & notant Bart. ibid. §. 1. Alexand. in l. si unus. post. n. 7. C. de testam. & ibid. Jas. n. 7. colque sequutus Mascard. dict. loco, n. 6.*

66 Quin nullo etiam hærede existente, * libertatis legatum sustinetur ex Imperatoris Antonini decreto, *Marcel. insinuat in eadem l. 3. D. de his qua in testam. del. & Ulpian. in l. Cum quasi, 30. §. Sed etsi quis, D. de fideicommiss. libert. inquit: Sed etsi quis sine hærede, vel alio successore decesserit, qui fideicommissam libertatem præstare deberet: adito Prætor, libertatem præstandam esse, Senatus censuit. Etsi in aliis † deficiente hærede, legata quoque deficient, l. fin. D. de jure codicil. †. ante hæredis, inst. de legat.* Hodie licet nullo quoque hærede dato, aut existente, hæreditatevè non adita, quælibet indistinctè debeantur legata, dispositione legis 1. *titul. 2. lib. 5. Ordinam. ut & Anton. Gomez advertit, in l. 24. Taur. n. 4. vers. ex quo videtur inferri, adhuc arguens ea quoque extante (etsi non consentiat) hæreditatis aditionem requiri. Quam etiam in piis causis * desiderari, nec aliter earum legata sustineri (communi jure attento, ex recepta opinione) profitetur, ibidem n. 1. col. 4. vers. nono, in fin. Et pro libertate no-*

68 minatim exigunt aditionem *Verius, & Antonin. Imperatores, in l. 2. C. de testament. manumiss. his sane clarissimis verbis: Ex testamento defuncti libertates præstari non possunt, hæreditate non adita, repetuntque in l. sequenti. Ea tamen exceptione, * ut semel hæreditate adita, licet hæres scriptus per in integrum restitutionem abstinerit hæreditate, nihil ea res libertati obsit, prædixerantque Paulus in l. Sciendum, 32. aliàs 33. D. de manumiss. testam. Ulpian. in dict. l. Cum quasi, 30. §. Sed etsi suus, D. de fideicommiss. libert. & in l. Etsi sine 8. (aliàs pro paragrapho inferitur legis ait Prætor, 7. incipiente, Hodie) Sed quod *Papinianus, D. de minorib.**

Rei legatæ alienatione † voluntaria, aut involuntaria, sic legatum extinguit; ut neque re in legantis dominium reversa convalescat, *Paulus, & Modestinus responderunt. Ille in l. Cum servus, 15. Hic in l. rem leg. 18. D. de adimend. leg. quam exornat conclusionem Masc. de probat. 10. 3. conc. 1281. n. 87. & seqq.*

Hunc tamen favorem libertati, * *Marcellus dedit*, ut si servus liber esse jussus, à domino alienatus sit: in potestatemque ejus postmodum recidat, vel ante aditam hæreditatem, hæreditarius fiat: libertatemque utique obtineat, in l. Verum, 58. D. de manumiss. testam. Verum est (ait) eum qui liber esse jussus esset, alienatum à testatore, si ante aditam ejus hæreditatem rursus hæreditarius fieret: mox cum adiretur hæreditas, ad libertatem pervenire. à quo non longè abest *Justiniani Imperatoris decretum, in l. Quidam, 5. C. de necess. serv. hered. instit. disponens: * tacitam etiam libertatem, per hæredis in partem, vel in totum institutionem de servo factam, tutorisvè ditionem, legato prævalere, neque per legatum de servo simpliciter postea factum, revocari.*

Paribus suffragiis † utrinque, pro libertate, proque servitute existentibus; quæ libertati favent, prævalent; rejiciuntur quæ nocent, auctore Paulo in l. inter pares, 38. D. de re judic. *Gregor. IX. c. fin. extr. eod. tit. lege 18. titul. vigesimo secundo part. 3.*

Cum in aliis, * aut reo quæ favent, inter judices ordinarios, sustineantur, ut eademmet jura decernunt: aut inter delegatos, † à delegantis autoritate, & placito pendeat, juxta *Modestini responsum in l. duo judices, 28. D. de re judic. cujus sunt verba: Duo judices dati, diversas sententias dederunt: Modestinus respondit: utramque sententiam in pendenti esse, donec competens judex unam earum confirmaverit. Caveturque idem in dict. c. fin. dicente: Si vero ex delegata potestate; utraque pendet sententia ex arbitrio delegantis, & in l. 17. dict. titul. 22. part. 3. vers. Pero si los juizes, & notat ibid. Gregor. Lop. aut si ex compromisso (ut text. in dict. c. fin. inquit) neutrum debet habere vigorem.*

Hodie, † cum Senatores discordant, paræque in suffragiis existunt, quis debeat servari ordo, *leges tradunt Regiæ 43. & 44. tit. 5. l. 2. novæ regie collection.*

Nobilibus datum esse, ut pro civili debito † in carcerem detrudi nequeant, haad est qui nesciat, disponentibus sic regiis pariter *legibus 5. titul. 12. l. 2. Ordinam. l. 79. Taur. & c. 6. tit. 2. l. 6. novæ Reg. collect. Huic nec renuntiari † favori posse, in juris communis terminis, Anton. Gomez in d. l. 79. n. 3. defendit; quod recentiori ordinatione (nobilitatis gratia) fancitum est expressè.*

Nobilitatis tamen favori, libertatis, redemptionisque in hoc etiam prævalere favorem; posseque nobilem ad redemptionis pretium obligatum, † nec solventem in vincula detrudi, in eisque quoad solvat detineri, in casus contingentia in Regia Vallisoletana Cancellaria decisum, refert *Mieres de majorat. dict. 4. part. quæst. 4. limit. 4. n. 10.*

Mulierum quoque favori hac in re libertatis, redemptionisque favor potior. Etsi enim foeminae non quæmadmodum utri pro debitis † creditoribus addicantur